

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Zyra e Kryeministrit / Kancelarija Premijera / Office of the Prime Minister
Zyra për Qeverisje të Mirë / Kancelarija za Dobro Upravljanje / Office of Good Governance

**STRATEGIJA ZA UNAPREĐENJE PRAVA ZAJEDNICA
ROMA I AŠKALA U REPUBLICI KOSOVO 2022-2026.
I AKCIJSKI PLAN 2022-2024**

Jul, 2022.

SADRŽAJ

SPISAK KORIŠĆENIH POJMOVA I SKRAĆENICA.....	3
IZVRŠNI REZIME.....	3
UVOD.....	6
METODOLOGIJA.....	8
I. PREGLED.....	11
1.2. Zakonska i strateška osnova.....	14
1.3. Mehanizmi za zaštitu zajednica Roma i Aškalija na Kosovu.....	20
II. CILJEVI.....	21
2.1. Obrazovanje.....	25
2.2. Zapošljavanje i socijalna zaštita.....	34
2.3. Zdravstvo.....	46
2.4. Stanovanje.....	49
2.5. Diskriminacija.....	54
III. ARANŽMANI ZA SPROVOĐENJE, PRAĆENJE I IZVEŠTAVANJE O STRATEGIJI ...	57
IV. BUDŽETSKI UTICAJ I SPROVOĐENJE STRATEGIJE.....	66
V. POVEZIVANJE STRATEGIJE SA CILJEVIMA ODRŽIVOG RAZVOJA.....	68

SPISAK KORIŠĆENIH POJMOVA I SKRAĆENICA

ARS	Anketa o radnoj snazi
IVP (MICS)	Istraživanja višestrukih pokazatelja (poznata kao MICS)
ASK	Agencija za statistike Kosova
EU	Evropska unija
ODO	Opštinska direkcija za obrazovanje
Ustav	Ustav Republike Kosovo
Okvir EU-a za integraciju Roma	Okvir Evropske unije o Nacionalnim strategijama za integraciju Roma do 2020-2030. godine, Brisel, 07.10.2020, COM (2020)
MALS	Ministarstvo administracije lokalne samouprave
MONTI	Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija
MZP	Ministarstvo za zajednice i povratak
MŽSPPI	Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MFRT	Ministarstvo finansija, rada i transfera
MZ	Ministarstvo zdravlja
COR	Ciljevi održivog razvoja
NVO	Nevladina organizacija
PK	Policija Kosova
LAP	Lokalni akcioni plan
Program Vlade	Program Vlade Republike Kosovo 2021–2025, maj 2021.
Vlada	Vlada Republike Kosovo
CSR	Centar za socijalni rad
Strategija	Strategija za unapređenje prava zajednica Roma i Aškala u republici kosovo 2022-2026. i akcijski plan 2022-2024
UNDP	Program za razvoj Ujedinjenih nacija
UNICEF	Dečiji fond Ujedinjenih nacija
KPZ	Kancelarija za pitanja zajednica
OKZP	Opštinske kancelarije za zajednice i povratak
KP	Kancelarija premijera
KDU	Kancelarija za dobro upravljanje u okviru KP

IZVRŠNI REZIME

Od proglašenja Republike Kosovo, 17. februara 2008. godine, institucije Republike Kosovo su, pored brojnih inicijativa i raznih aktivnosti, izradile dve (2) strategije za integraciju i uključivanje Roma, Aškalija i Egipćana u kosovsko društvo.¹ Republika Kosovo je takođe aktivno učestvovala u inicijativama EU i regionalnim inicijativama čiji je cilj bio poboljšanje života zajednica Roma i Aškalija. S tim u vezi, vredi napomenuti Samit zemalja Zapadnog Balkana koji je održan u julu 2019. godine u Poznanu (Poljska). Kosovo, bila je deo ovog samita, gde se obavezala da će podržati integraciju Roma potpisivanjem, kao i ostale zemlje, „Deklaraciju zemalja Zapadnog Balkana za integraciju Roma u okviru procesa proširenja Evropske unije.“²

Strategija za unapređenje prava zajednica Roma i Aškalija u Republici Kosovo 2022-2026 i Akcioni plan 2022-2024, predstavlja nastavak politika Vlade Republike Kosovo za izgradnju jednog multietničkog društva i stvaranje države ravnopravnih građana, koja će garantovati prava svakog građanina, građanske slobode i jednakost svih građana.

Na osnovu okvira EU-a za integraciju Roma, definisane su pet oblasti delovanja koje se navode u Strategiji: obrazovanje, zapošljavanje i socijalna zaštita, zdravstvo, stanovanje i diskriminacija. Ove oblasti predstavljaju prioritete sa kojima se primena Strategije treba da se suočava, i koje su u međusobnoj interakciji. U većini slučajeva predstavljaju i uzroke i posledice ili međusobne efekte, zbog toga je od suštinske važnosti da se na svaki način radi na postizanju efikasnih rezultata. Za svaku od pet oblasti Strategije definisan je jedan strateški cilj. Svaki strateški cilj je razložen u specifične ciljeve, a ovi specifični ciljevi su dalje razloženi u Akcionom planu u rezultate i aktivnosti.

Ispunjenje ovih ciljeva će takođe doprineti postizanju nacionalnih ciljeva definisanih prema Ciljevima održivog razvoja (COR).³

¹ Strategija za uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo 2017-2021, kao i Strategija za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo 2009- 2015.

² Deklaracija partnera Zapadnog Balkana za integraciju Roma u okviru procesa proširenja Evropske unije, Poznan, 5. jul 2019. Ovim dokumentom se zemlje potpisnice obavezuju da će postići sledeće ciljeve: a. Zapošljavanje: Povećanje stope zaposlenosti Roma u javnom sektoru srazmerno stopi učešća Roma u opštoj populaciji; Povećanje stope zaposlenosti Roma na najmanje 25 odsto; b. Stanovanje: Gde god je to moguće, legalizovati sva neformalna naselja u kojima žive Romi; ili obezbediti trajno, dostojanstveno i pristupačno stanovanje za Rome koji trenutno žive u neformalnim naseljima koja se iz opravdanih razloga ne mogu legalizovati; c. Obrazovanje: Povećanje upisa i stepena završetka osnovnog obrazovanja kod Roma na 90 odsto i stepena upisa i završetka u srednjem obrazovanju na 50 odsto; d. Zdravlje: Garantovanje univerzalne pokrivenosti zdravstvenog osiguranja za Rome, barem 95 odsto ili u jednakoj meri sa ostalim delom stanovništva; e. Civilna registracija: Obezbediti da su svi Romi upisani u civilnim registrima; f. Nediskriminacija: Jačanje struktura vlade za zaštitu protiv diskriminacije i stvaranja jedne specifične pod-podele za nediskriminaciju Roma unutar službenih organa za nediskriminaciju za obradu žalbi od strane Roma, obezbediti zakonsku podršku za navodne žrtve i za identifikaciju šema diskriminacije, uključujući institucionalnu i skrivenu diskriminaciju.

³ Skupština Republike Kosovo, na plenarnoj sednici koja je održana 25. januara 2018. godine, donela je Rezoluciju (Nr.06-R-001) o usvajanju Ciljeva održivog razvoja (ili Agenda 2030). Svetski lideri su 2015. godine usvojili Agendu 2030. za održivi razvoj, obećavajući eliminaciju krajnjeg siromaštva, smanjenje nejednakosti i stvaranje zelenije planete. Obećavajući da nikoga nećemo ostaviti iza sebe, Agenda 2030. je naša najhrabrija agenda za čovečanstvo. Agenda 2030. obuhvata 17 Globalnih ciljeva održivog razvoja (COR). Oni su povezani, univerzalni, sveobuhvatni i

U nastavku dajemo kratak pregled izazova prema ovim oblastima, koji su zasnovani na nalazima poslednjih nacionalnih izveštaja o kvalitetu života u raznim oblastima, kao što je poslednje izdanje Završnog izveštaja Istraživanja višestrukih pokazatelja Kosova (MICS), objavljenog krajem 2020. godine, kao i drugi slični izveštaji sa podacima građana Kosova, a posebno za pripadnike zajednica Roma i Aškalija, kao onih koje su objavili UNDP i OEBS:

Obrazovanje: Uz sav napredak u povećanju učešća u obrazovanju dece iz redova zajednica Roma i Aškalija, razlika sa prosekom na Kosovu nastavlja da bude značajna. Takođe, deca iz redova zajednica Roma i Aškalija pokazuju slabije rezultate u školi od proseka na Kosovu. Visok stepen nedostatka svesti o značaju školovanja primećuje se i kod pripadnika zajednica Roma i Aškalija, ali često nedostaje i svest većine o društvenoj važnosti školovanja ovih zajednica. Osim svesti o značaju školovanja, problemi sa niskom stopom obrazovanja takođe su i posledica siromaštva, nezaposlenosti, uslova i niskog standarda života, niskog učešća u predškolskom obrazovanju. U tom pogledu, jedan značajan broj porodica i dece iz redova zajednica Roma i Aškalija, prinuđeni su da pronađu druge alternative za život. Veliki broj dece iz ovih zajednica nalaze se u uličnoj situaciji, obavljajući razne poslove, kao što su prosjačenje, čišćenje stakala na automobilima, prikupljanje limenki itd. Zbog ovih poslova, jedan deo njih napuštaju školovanje u ranom detinjstvu, a kao posledica toga, njihovo pravo na školovanje ne može se efikasno ostvariti.

Zapošljavanje i socijalna zaštita: Situacija zapošljavanja za osobe koje pripadaju zajednicama Roma i Aškalija je teža u poređenju sa ostalim zajednicama, a radna mesta u kojima su angažovani često su privremena, u većini slučajeva fizički rad, gde nisu potrebne visoke veštine i nisu dobro plaćeni. Kada se tome doda nisko učešće zajednica u programima socijalne zaštite i nedovoljno iskorišćavanje socijalna usluga, proističe da ublažavanje siromaštva među zajednicama Roma i Aškalija predstavlja veoma ozbiljan izazov. Nezaposlenost i siromaštvo su među glavnim faktorima sa višestrukim posledicama na život zajednica Roma i Aškalija, gde se pojavljuju i kao uzrok i kao posledica. Uzroci ili posledice koje proističu od nezaposlenosti i siromaštva, odražavaju se skoro u svim ostalim oblastima prioriteta: obrazovanje, zdravstvo, stanovanje. Međutim, razlog za nezaposlenost i siromaštvo u velikoj meri je diskriminacija, a delimično i nizak nivo obrazovanja zajednica Roma i Aškalija.

Zdravstvo: Sa ograničenim pristupom u preventivnim i kurativnim zdravstvenim uslugama, pripadnici zajednica Roma i Aškalija nastavljaju da pate od lošeg zdravlja. Među glavnim preprekama za pristup zdravstvenim uslugama su: siromaštvo i nemogućnost plaćanja lečenja i

nerazdvojni, i promovišu ljudska prava i ekonomsku, socijalnu i ekološku održivost: mi moramo ostvariti sve ove ciljeve da bismo izgradili budućnost koju želimo. Na globalnom nivou, 17 COR-a daju jasna uputstva za 169 ciljeva koje treba usvojiti u skladu sa lokalnim prioritetima i sa ekološkim izazovima u svetu uopšteno. Vlade će takođe razvijati i njihove nacionalne pokazatelje kako bi pomogle u praćenju ostvarenog napretka prema ciljevima i zadacima. <https://assembly-kosova.org/shq/per-publikun/zhvillimi-i-qendrueshem/objektivat-per-zhvillim-te-qendrueshem/>

kupovine lekova, nedostatak medicinskog osoblja i mobilnih timova, nedostatak javnog prevoza, kao i nedostatak identifikacionih dokumenata koji su potrebni za dobijanje javnih zdravstvenih usluga i registracije porođaja. Zajednice Roma i Aškalija pate od visoke prevalencije neadekvatne i nedovoljne ishrane kao rezultat loših ekonomskih uslova, što doprinosi lošem zdravlju i kratkom životnom veku. Nivo morbiditeta je zabrinjavajući, naročito prisustvo hroničnih neprenosivih bolesti, kao što je dijabetes, hipertenzija, kardiovaskularne bolesti i poremećaji skeleta.

Stanovanje: Veliki izazov za rešavanje problema stanovanja je evidentiranje potreba porodica iz zajednica Roma i Aškalija. Potreba za obezbeđivanjem stanovanja i dalje je mnogo veća od budžetskih mogućnosti, zbog toga je neophodno odrediti prioritete prilikom pružanja pomoći. Ovaj problem treba rešiti u okviru procesa registracije baze podataka za potrebe stanovanja od strane Ministarstva životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture (MŽSPPI), u skladu sa potrebama i prioritetima. Takođe, potrebno je obezbediti viši stepen uključivanja samih pripadnika zajednica Roma i Aškalija u rešavanju problema stanovanja, počevši od zahteva potreba za stanovanjem, sve do regulisanja imovinske dokumentacije.

Diskriminacija: Diskriminacija je prisutna u čitavoj populaciji, naročito u rodnom aspektu, ali broj Roma i Aškalija, koji se u društvenim situacijama osećaju diskriminisano zbog njihove etničke pripadnosti, je prisutan u većoj meri u odnosu na ostali deo stanovništva, zbog toga ovaj fenomen zahteva dugoročniji tretman. Okvir EU-a za integraciju Roma, na kojoj se i ova Strategija zasniva, definiše borbu protiv diskriminacije kao: borbu protiv diskriminacije, uznemiravanja, zločina mržnje i govora mržnje protiv Roma (čitaj: i Aškalija); promovisanje (podizanje svesti) istorije, kulture, priznavanja i pomirenja Roma (čitaj: i Aškalija). Diskriminacija je fenomen koji je prisutan u oblasti obrazovanja, zapošljavanja i socijalne zaštite, zdravstva i stanovanja, gde će se tretirati u ove četiri oblasti, postavljajući posebne specifične ciljeve koji su posvećeni diskriminaciji.

UVOD

Strategija za unapređenje prava zajednica Roma i Aškala u republici kosovo 2022-2026. i akcijski plan 2022-2024 predviđena je u Programu Vlade⁴ i Strateškom operativnom planu (SOP) Kancelarije premijera.

Tokom izrade Strategije uzete su u obzir lekcije izvedene iz izveštaja o sprovođenju prethodnih Strategija za unapređenje prava zajednica Roma i Aškala u republici kosovo 2022-2026. i

⁴ Program Vlade Republike Kosovo 2021–2025, maj 2021.

akcijski plan 2022-2024,⁵ Okvira EU-a za integraciju Roma,⁶ Programa Vlade, Istraživanja višestrukih pokazatelja, za zajednice Roma i Aškalija na Kosovu, realizovana u 2019-2020. godini od strane ASK,⁷ kao i zakonodavstvo i dokumenta i ostale sektorske strategije.

Kancelarija za dobro upravljanje je predvodila i izradu prve Strategije u 2008. godini,⁸ i druge Strategije u 2017. godini,⁹ i ova Strategija predstavlja nastavak politika Vlade za izgradnju multietničkog društva i stvaranju države ravnopravnih građana. U okviru procesa izrade ove strategije, izvedene su lekcije iz prethodne dve strategije 2009-2015 i 2017-2021, kao i akcionih planova za njihovo sprovođenje.

Kosovski Romi i Aškalije su posebne zajednice koje tradicionalno žive na Kosovu i koje su svojim različitim tradicijama i kulturama dale značajan doprinos njegovom raznolikom društvu.¹⁰ Ove zajednice, pored ostalih zajednica, uživaju prava utvrđena Ustavom i važećim zakonodavstvom. Međutim, ove zajednice se suočavaju sa sličnim preprekama i izazovima, u smislu njihovog uključivanja u društvo. Kosovski Romi i Aškalije se suočavaju sa istim problemom u svim evropskim zemljama, a to je društvena isključenost. "Obično se ova vrsta isključenosti ispoljava u obliku života u siromaštvu, segregacije, otežanog pristupa socijalnim uslugama, diskriminacije, i slično. I region Zapadnog Balkana se suočava sa sličnim situacijama koje, u uslovima zastoja u ekonomskom razvoju, situaciju Roma čine još težom."¹¹

Kao posledica, većina pripadnika ovih zajednica "...žive u marginama društva, suočavajući se sa visokom stopom nezaposlenosti i niskim obrazovnim dostignućima. Često žive u naseljima koja su u nekim slučajevima neformalna, sa lošom infrastrukturom, i u kućama koja su u užasnim uslovima. Štaviše, pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana Kosova, a naročito žene,

⁵ Strategija za uključivanje zajednica Roma i Aškalija 2017-2021, Vlada Republike Kosovo, Kancelarija premijera-Kancelarija za dobro upravljanje, Priština, aprila 2017 (u daljem tekstu: Strategija za uključivanje zajednica Roma i Aškalija 2017-2021) kao i Strategija za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo 2009-2015, Vlada Republike Kosovo, Kancelarija premijera-Kancelarija za dobro upravljanje, Priština, decembar 2008 (u daljem tekstu: Strategija za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo 2009-2015). Kao što se može videti, u Strategiji Vlade Republike Kosovo usvojenoj u decembru 2008. godine, i Egipćanska zajednica je bila obuhvaćena, zatim, predstavnici Egipćanske zajednice nisu želeli da budu deo ove strategije. Poštujući volju predstavnika ovih zajednica, od Strategije Vlade Republike Kosovo usvojene u aprilu 2017. godine, Egipćanska zajednica nije obuhvaćena u strategijama, uključujući i ovu Strategiju. Kosovski Romi, Aškalije i Egipćani su tri zasebne zajednice. Međutim, sve tri zajednice se suočavaju sa sličnim preprekama i izazovima, u smislu njihovog uključivanja u društvo. Svesni da u mnogim situacijama, Egipćanska zajednica se suočava sa problemima i izazovima zajednica Roma i Aškalija, i imajući u vidu da se često ne može napraviti podela između problema i izazova ovih triju zajednica, ipak je poštovana volja predstavnika Egipćanske zajednice i fokus ove strategije su zajednice Roma i Aškalija.

⁶ Okvir EU-a za Nacionalne strategije za integraciju Roma do 2020-2030. godine, Brisel, 07.10.2020, COM (2020) 620. U kosovskom kontekstu, u okviru sveobuhvatnog šireg pojma "Romi", prema Okviru EU-a za integraciju Roma, ovde su obuhvaćeni Romi, Aškalije i Egipćani.

⁷ MICS za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, ASK, 2020.

⁸ Strategija za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo 2009-2015.

⁹ Strategija za uključivanje Roma i Aškalija u kosovsko društvo 2017-2021.

¹⁰ Videti Pregled zajednica Roma, Aškalija i Egipćana Kosova, OEBS, januar 2020, str. 4.

¹¹ Strategija za uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo 2017-2021, str. 11.

suočavaju se sa preprekama koje vode do njihove isključenosti od učešća u svim oblastima života.”¹²

Kao rezultat, zajednica Roma i Aškalija se suočavaju sa brojnim ograničenjima koje ometaju njihovo osposobljavanje da postignu željeni nivo ljudskih kapaciteta, da aktivno učestvuju na tržištu rada ravnopravno sa ostalim zajednicama, kao i da ostvare ekonomske koriste. Nivo obrazovanja još uvek ostaje nezadovoljavajući a nastavak srednjeg i visokog obrazovanja među pripadnicima zajednica Roma i Aškalija je nisko, iako se situacija u tom pogledu značajno poboljšala tokom poslednjih godina. Slabo angažovanje u tržištu rada, takođe je jedna stalna pojava i nije se poboljšala. U tom smislu, mogućnosti zajednica Roma i Aškalija za generisanje rada i prihoda su male.

Da bi pomogla uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo, tokom godina 2022-2026, Vlada je usvojila ovu Strategiju i njen Akcioni plan 2022-2024, koji obuhvataju jasne strateške ciljeve razložene u specifične ciljeve kao i u konkretne aktivnosti, čija će realizacija znatno poboljšati uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo.

METODOLOGIJA

Metodologija koja je korišćena za izradu Strategije je kombinacija radionica, slanja nacрта putem elektronskih komunikacija, kao i individualnih sastanaka sa ključnim domaćim i međunarodnim akcionarima, pre svega konsultacije sa predstavnicima zajednica Roma i Aškalija, na nivou zemlje, uključujući, ali ne ograničavajući se, i učešće roditelja, dece pripadnika ovih zajednica. Pored toga, održani su individualni i grupni sastanci sa predstavnicima opština i zajednica u cilju analiziranja trenutnog stanja sprovođenja, praćenja i opštinskih izveštajnih mehanizama i za prikupljanje podataka za preosmišljavanje okvira, sa posebnim fokusom na koordinaciju između opštinskog i centralnog nivoa.

Nakon kraće analize trenutnog stanja, utvrđeni su strateški ciljevi, specifični ciljevi, aktivnosti i konkretne radnje, koje su budžetirane. Ispunjenje ovih ciljeva doprineće i u postizanju nacionalnih ciljeva određenih prema COR-u. Posebnu pažnju treba posvetiti siromašnima, starima, deci, mladim porodicama i porodicama sa jednim roditeljem, udovicama i članovima zajednica sa ograničenim sposobnostima.

Strategija i Akcioni plan u strukturnom pogledu, izrađeni su u skladu sa važećim zakonodavstvom¹³ i smernicama Kancelarije za strateško planiranje (KSP), preko predstavnika ove kancelarije u radnoj grupi, te su zasnovane u Okviru EU-a za Nacionalne strategije za integraciju Roma za godine 2020-2030.¹⁴

¹² Na istom mestu.

¹³ Administrativno uputstvo (VRK) br. 07/2018 o planiranju i izradi strateških dokumenata i akcionih planova, (04.04.2018).

¹⁴ Okvir EU-a o Nacionalnim strategijama za integraciju Roma do 2020-2030. godine, Brisel, 07.10.2020, COM (2020) 620.

Strategija je zasnovana na tri glavna principa i usklađena je sa Okvirom EU-a za integraciju Roma:

- **Princip jednakih prava i jednakih mogućnosti:** Ovaj princip poznaje potrebu da pripadnici iz redova zajednica Roma i Aškalija imaju jednaku mogućnost u svim oblastima društva, kao što je slučaj sa većinskim stanovništvom.
- **Princip nediskriminacije:** Na osnovu ovog principa, sve preduzete mere osiguraju da se značajno smanji nivo diskriminacije prema zajednicama Roma i Aškalija u svim aspektima društvenog života.
- **Princip eliminacije razlika:** - Jedan od glavnih razloga za socijalnu isključenost Roma i Aškalija je činjenica da oni u većini slučajeva žive u odvojenim i izolovanim naseljima od drugih. Na taj način socijalni mehanizmi i faktori reprodukuju marginalizaciju i sprečavaju mere delovanja koje imaju za cilj socijalnu uključenost.

Proces izrade Strategije je prošao kroz tri faze: 1) prvu fazu je okarakterisalo analiza opšte situacije, kao i realizacija niz konsultativnih sastanaka, u kojima su bile uključene nadležne institucije i relevantni činoci koji rade na lokalnom nivou. Tokom ove faze, održani su individualni i grupni sastanci sa predstavnicima opština u cilju analiziranja trenutne situacije u sprovođenju, praćenju i opštinskih izveštajnih mehanizama i za prikupljanje podataka za preosmišljavanje okvira, sa posebnim fokusom na koordinaciju između lokalnog i centralnog nivoa; 2) tokom druge faze analizirana su strateška važeća dokumenta, sektorske strategije, razni domaći i međunarodni izveštaji i procene, statistički podaci i razne ankete koje je realizovala ASK,¹⁵ sa posebnim naglaskom na dokumenta koja su posvećena zajednicama Roma i Aškalija. 3) Dok su u trećoj fazi strategija i akcioni plan bili predmet procesa preliminarnih i javnih konsultacija.

Tokom izrade i finalizacije Strategije i Akcionog plana, u skladu sa Uredbom br. 05/2016 o minimalnim standardima za javne konsultacije, razvijene su procedure utvrđene u ovom administrativnom uputstvu i održano je niz sastanaka, gde je bilo šireg učešća predstavnika raznih institucija, kao i predstavnika iz raznih nevladinih organizacija, koje obuhvataju, ali nisu ograničene na sledeće institucije: Kancelarija premijera (KDU, KPZ, KSP, ARR, Pravna kancelarija, Kancelarija za finansije), Ministarstvo administracije lokalne samouprave; Ministarstvo prosvete, nauke i tehnologije i inovacija; Ministarstvo za zajednice i povratak; Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture; Ministarstvo unutrašnjih poslova; Agencija za civilnu registraciju, Odeljenje za reintegraciju repatriranih lica i integraciju stranaca, Kosovska akademija za javnu bezbednost, IKJA; Ministarstvo finansija, rada i transfera; Ministarstvo kulture, omladine i sporta; Ministarstvo uprave lokalne samouprave; Zavod za zapošljavanje; Zdravo ministarstvo; Agencija za statistiku Kosova; Pravna akademija, kao i niz domaćih i međunarodnih nevladinih organizacija.

¹⁵ Videti npr. MICS za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, ASK, 2020.

Nakon prelaska prethodnih faza i procesa preliminarnih i javnih konsultacija, uzeti su u obzir komentari i sugestije date od strane raznih akcionara, koje su obuhvaćane u finalnoj verziji Strategije i Akcionog plana.

Izradu Strategije i Akcionog plana podržali su Regionalni koordinacioni savet – Projekat za integraciju Roma (RCC), Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) i NVO VoRAE.

I. PREGLED

1.1. Opisivanje trenutnog stanja i definicija problema

Vlada smatra njenu nacionalnu, etničku, jezičku i versku raznolikost kao izvor snage i bogatstva za dalji razvoj jednog demokratskog društva, gde podstiče i ceni i aktivan doprinos svih osoba koje pripadaju zajednicama.

Vlada je svesna o situaciji u kojoj se nalaze zajednice Roma i Aškalija, i odlučna je da uloži dodatne napore za stvaranje što prikladnijih uslova za njih, kako bi oni mogli da uživaju jednaka prava sa svim ostalim zajednicama na Kosovu bez ikakvog oblika diskriminacije.

Ovaj angažman se dokazuje i konkretizuje kroz usvajanje ove Strategije i Akcionog plana.

Prema podacima iz poslednjeg popisa stanovništva iz 2011. godine,¹⁶ u Republici Kosovo živi 1,739,825¹⁷ rezidentnih stanovnika. Stanovništvo Kosova prema etničkoj/kulturnoj pripadnosti je sledeća: 92.9 % Albanaca, 1.5% Srba, 1.1% Turaka, 1.6% Bošnjaka, 0.5% Roma, 0.9% Aškalija, 0.7% Egipćana, 0.6% Goranaca i 0,2 (0,3) su drugi ili koji ne žele da se izjasne ili nema dostupnih podataka.¹⁸ Strategija je u velikom delu zasnovana na ovim statistikama, kao i alternativnim statistikama najnovijih izveštaja. Po potrebi, ciljevi Strategije se mogu prilagoditi novim podacima budućim popisom stanovništva, da bi se što više prilagodila statistikama i realnijim potrebama u narednim godinama obuhvaćenim u ovoj strategiji.

U donjim tabelama su prikazani podaci koji se pozivaju na popis stanovništva, podeljenim po opštinama gde pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana su koncentrisani.¹⁹ Strategija je u velikom delu zasnovana na ovim statistikama, kao i alternativnim statistikama najnovijih

¹⁶ Videti, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova na Kosovu 2011 – Konačni rezultati glavni podaci – Agencija za statistike Kosova

¹⁷ Videti, Procena – stanovništvo Kosova 2019 Priština, jun, 2020, str. 11. Tokom 2019. godine je procenjeno da neto migracija iznosi -28,845 stanovnika. Rezidentno stanovništvo na Kosovu, za period 1. januar do 31. decembar 2019. godine je smanjeno za - 13,551 stanovnika. Prema Tab. 3. Ukupno stanovništvo Kosova procenjeno za 2019. godinu na nivou opština, smatra se da iznosi 1,782,115.

¹⁸ Stanovništvo prema polu, etničkoj pripadnosti i prebivalištu – Agencija za statistike Kosova, Priština, april 2013, Tab 1.1. Kosovsko stanovništvo po etničkoj pripadnosti, polu i tipu prebivališta - Popis 2011. Treba napomenuti da na osnovu Ustava, građanima je garantovana potpuna sloboda izjašnjavanja etničke pripadnosti ili kulturne grupe, kao rezultat toga, i na upitnicima za popis stanovništva 2011, data je mogućnost građanima da se izjašnjavaju (ili pravo da se uopšte ne izjasne) u skladu sa članom 57.2 Ustava, gde je propisano: “ Svaki pripadnik zajednice će imati pravo da slobodno izabere da se sa njim postupa ili ne postupa kao sa pripadnikom date zajednice, a zbog tog izbora, ili zbog korišćenja prava koja su povezana sa tim izborom, ne smije da proiziđe nikakva diskriminacija.”

¹⁹ Stanovništvo prema polu, etničkoj pripadnosti i prebivalištu – Agencija za statistike Kosova, Priština, april 2013, str. 64. Tab 5.4 – Stanovništvo po etničkoj/kulturnoj pripadnosti, polu i opštini

izveštaja. Međutim, Akcioni plan će biti dokument koji će se prilagoditi realnijim potrebama i demografskim podacima i ažuriraće se nakon održavanja novog popisa stanovništva koje je planirano da se sprovodi nakon završetka pandemije COVID-19.

Tabela 1. Raspodela prema etničkoj pripadnosti

Etnička pripadnost	Ukupan br. pripadnika zajednica Roma i Aškalija
Romi	8,824
Aškalije	15,436

Izvor: Askdata

Kao što je ilustrovano u Tabeli 1, ima 24260 (1.4% ukupnog stanovništva) Roma i Aškalija koji žive na Kosovu, podeljeno u sledećim procentima: Romi 0.5% ukupnog stanovništva i Aškalije 0.9% ukupnog stanovništva).

Tabela 2. Raspodela prema polu

Pol	Ukupno stanovništvo na Kosovu prema polu	Ukupan procenat stanovništva Kosova prema polu
Muškarci	875,900	50.34%
Žene	863,925	49.66%
Ukupno	1,739,825	100.00%

Izvor: Askdata

U vezi sa rodnom strukturom stanovništva za svaku od specifičnih zajednica koja je skoro ravnopravna.

Romi		Aškalije	
Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
4396	4428	7855	7581
49.9%	50.1%	50.9%	49.1%

Izvor: Askdata

Tabela 3. Raspodela prema starosnim grupama²⁰

²⁰ Kao što je gore navedeno, podaci su od popisa stanovništva iz 2011. godine, a za postojeće podatke mogu se dodati po 10 godina u svakoj kategoriji da bi se izračunale najpribližnije statistike sa stvarnošću u vreme izrade strategije. Za starosne grupe 0-4 i 5-9 skoro da ne postoje zvanični podaci, osim onih od upisa dece u osnovnim školama (tj. od uzrasta 6 godina na gore), za više detalja, videti tabele 5, 6. Ali one prikazuju samo decu upisanu u

Starosna grupa	Romi	%	Aškalije	%	Egipćani	%	Ukupno prema starosnoj grupi	% prema starosnoj grupi
0-4	1,191	13.5%	2,100	13.6%	1,213	10.5%	4,504	12.6%
5-9	1,100	12.5%	2,061	13.4%	1,409	12.2%	4,570	12.8%
10-14	1,067	12.1%	1,902	12.3%	1,445	12.5%	4,414	12.3%
15-19	901	10.2%	1,628	10.5%	1,250	10.8%	3,779	10.6%
20-24	756	8.6%	1,368	8.9%	1,033	9.0%	3,157	8.8%
25-29	631	7.2%	1,159	7.5%	903	7.8%	2,693	7.5%
30-34	578	6.6%	1,046	6.8%	775	6.7%	2,399	6.7%
35-39	524	5.9%	974	6.3%	710	6.2%	2,208	6.2%
40-44	453	5.1%	747	4.8%	549	4.8%	1,749	4.9%
45-49	368	4.2%	622	4.0%	566	4.9%	1,556	4.3%
50-54	347	3.9%	551	3.6%	495	4.3%	1,393	3.9%
55-59	325	3.7%	476	3.1%	350	3.0%	1,151	3.2%
60-64	218	2.5%	309	2.0%	286	2.5%	813	2.3%
65-69	139	1.6%	215	1.4%	217	1.9%	571	1.6%
70-74	119	1.3%	141	0.9%	168	1.5%	428	1.2%
75-79	67	0.8%	64	0.4%	109	0.9%	240	0.7%
80+	40	0.5%	73	0.5%	46	0.4%	159	0.4%
Ukupno	8,824	100%	15,436	100%	11,524	100%	35,784	100%

Tabela 4. Raspodela prema opštinama

Opština	Ukupno	Romi	Aškalije	Egipćani	Ukupno %
Dečani	40,019	33	42	393	1.17%
Đakovica	94,556	738	613	5,117	6.84%
Glogovac	58,531	0	0	2	0.00%
Gnjilane	90,178	361	15	1	0.42%
Dragaš	33,997	3	4	3	0.03%
Istok	39,289	39	111	1,544	4.31%
Kačanik	33,409	5	1	0	0.02%
Klina	38,496	78	85	934	2.85%
Kosovo Polje	34,827	436	3,230	282	11.34%
Kamenica	36,085	240	0	0	0.67%
Mitrovica	71,909	528	647	6	1.64%

predškolsko obrazovanje, a stvaran broj se predviđa da je mnogo veći. Očekuje se da će narednim popisom stanovništva biti ažurirani podaci, i da se promene odraze u relevantnim ciljevima.

Lipljan	57,605	342	1,812	4	3.75%
Novo Brdo	6,729	63	3	0	0.98%
Obilić	21,549	661	578	27	5.87%
Orahovac	56,208	84	404	299	1.40%
Peć	96,450	993	143	2,700	3.98%
Podujevo	88,499	74	680	2	0.85%
Priština	198,897	56	557	8	0.31%
Prizren	177,781	2,899	1,350	168	2.48%
Skenderaj	50,858	0	10	1	0.02%
Štimlje	27,324	23	750	0	2.83%
Štrpce	6,949	24	1	0	0.36%
Suva Reka	59,722	41	493	5	0.90%
Uroševac	108,610	204	3,629	24	3.55%
Vitina	46,987	12	14	0	0.06%
Vučitrn	69,870	68	143	1	0.30%
Mališevo	54,613	26	5	0	0.06%
Mamuša	5,507	39	12	0	0.93%
Gračanica	10,675	745	104	3	7.98%
Klokot	2,556	9	0	0	0.35%
Ukupno	1,739,825	8,824	15,436	11,524	2.06%

Pet (5) opština sa najvećim brojem pripadnika zajednica Roma i Aškalija su opštine Đakovica, Prizren, Kosovo Polje, Uroševac i Peć.

Osim toga, prema izveštaju o opštinskim profilima OEBS-a 2018, 12 Roma žive u Leposaviću, a 200 Roma i 40 Aškalija žive u Mitrovici/Severnoj Mitrovici²¹. Popis iz 2011. godine nije sproveden u ove dve opštine.

1.2. Zakonska i strateška osnova

Usvajanjem Ustava,²² Kosovo je preuzelo obavezu i posvećenost za stvaranje države ravnopravnih građana, koja će garantovati prava svakom građaninu, građanske slobode i ravnopravnost svih građana pred zakonom. U tom smislu, “*Republika Kosova garantuje potpunu i efektivnu ravnopravnost za sve ljude u Republici Kosova. Republika Kosova poštuje svoju nacionalnu, etničku, jezičku i versku raznolikost kao izvor snage i bogatstva u daljem razvoju*

²¹ OSCE, Opštinski profili, 2018.

²² Ustav je usvojen 9. aprila 2008. godine i stupio je snagu 15. juna 2008. godine <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

demokratskog društva zasnovanog na vladavini prava. Ohrabruje se i podstiče aktivno učešće svih pripadnika zajednica u razvoju Republike Kosova”.²³

Ustav, zajednice kvalifikuje stanovnike koji pripadaju istoj nacionalnoj ili etničkoj, jezičkoj ili verskoj grupi, koji su tradicionalno prisutni na teritoriji Republike Kosova.²⁴ Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika, dalje pojašnjava ovu definiciju i u svrhu ovog zakona zajednice se definišu kao nacionalne, etničke, kulturne, jezičke ili verske grupe koje su tradicionalno prisutne u Republici Kosova i koje nisu u većini. Ove grupe su Srbi, Turci, Bošnjaci, Romi, Aškalije, Egipćani, Goranci, Crnogorci, Hrvati i ostale zajednice.²⁵

Kao što se vidi iz Ustava i važećeg zakonodavstva, zajednice Roma i Aškalija su poznate i priznate zajednice u Republici Kosova, koje uživaju sva prava definisana Ustavom i važećim zakonodavstvom.

Isto prema Ustavu, zajednice uživaju posebna prava, propisana u Poglavlju III (Prava zajednica i njihovih pripadnika) Ustava, pored ljudskih prava i osnovnih sloboda, propisanih u Poglavlju II (Prava i osnovne slobode).

Ustav zajednicama daje pravo da slobodno izražavaju, neguju i razvijaju svoj identitet i svojstva svojih zajednica.²⁶ Svaki pripadnik zajednice ima pravo da slobodno izabere da li će biti tretiran ili ne kao takav, i nikakva nepovoljnost ili diskriminacija neće proizaći iz izbora da uživa ili ne prava koja su povezana sa tim izborom.²⁷

Takođe, i član 58.2 Ustava propisuje da će Republika Kosovo unapređivati duh tolerancije, dijalog i pružace podršku pomirenju između zajednica i poštovaće standarde određene Okvirnom konvencijom Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina i Evropskom poveljom za regionalne ili manjinske jezike.

Dok, Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika garantuje za pripadnike zajednica Roma i Aškalija (kao i za druge zajednice) širok spektar prava koje odražavaju standarde Okvirne konvencije Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina. Zakon predviđa, između ostalog, priznavanje romskog jezika kao službeni jezik u upotrebi na

²³ Zakon br. 03/L-047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosova (SL, br. 28, 04 jun 2008), izmenjen i dopunjen Zakonom br. 04/L-115 (SL, br. 25, 7. septembar 2012) i Zakonom br. 04/L-020 (SL, br. 29 / 27. decembar 2011). U daljem tekstu: Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika. Član 1(1) propisuje sledeće: Cilj ovog zakona je uspostavljanje jednog opšteg okvira za sprečavanje i borbu protiv diskriminacije po osnovu nacionalnosti ili veze sa nekom zajednicom društvenog ili nacionalnog porekla, rase, etničke pripadnosti, boje kože, rođenja, porekla, pola, rodne pripadnosti, rodnog identiteta, seksualnog opredeljenja, jezika, državljanstva, religije i verskih ubeđenja, političke pripadnosti, političkog ili drugog mišljenja, socijalnog ili ličnog stanja, starosnog doba, porodičnog ili bračnog statusa, trudnoće, porodiljstva, imovinskog stanja, zdravstvenog stanja, ograničene sposobnosti, genetskog nasledstva ili na drugoj osnovi, u cilju sprovođenja principa jednakog tretmana.

²⁴ Videti Ustav, član 57.1.

²⁵ Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika, član 1 (1.4.). Kao što se vidi, spisak zajednica nije zatvoren i “ostale zajednice” takođe mogu da ostvare korist od ovih prava.

²⁶ Ustav, član 57 (3).

²⁷ Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika, član 1 (1.5).

opštinskom nivou u skladu sa Zakonom o upotrebi jezika (član 4.1);²⁸ pravo da izražavaju, održavaju i razvijaju svoju kulturu i tradiciju kao i da upravljaju pitanjima svoje kulture (član 5); pravo osoba koje pripadaju zajednicama da dobiju javno obrazovanje na svim nivoima, na jednom od službenih jezika Kosova po njihovom izboru. Pripadnici zajednica imaju pravo na predškolsko, osnovno i srednje javno školovanje na svom jeziku iako nije službeni jezik (član 8.1); pravo pripadnika zajednica da uživaju njihovu imovinu i mogućnost da rade uz pravičnu i ravnopravnu naknadu, bez diskriminacije (član 9.2); pravo osoba koje pripadaju zajednicama da imaju ravnopravnu zastupljenost u zapošljavanju (član 9.5); ravnopravan pristup zdravstvenoj zaštiti bez diskriminacije za osobe koje pripadaju zajednicama (član 10.1); zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo na efektivno učešće u političkom odlučivanju na svim nivoima upravljanja, uključujući odluke koje su od posebnog značaja za njih i za oblast u kojoj oni žive (član 11.1).

Zakon o finansiranju posebnih programa stanovanja stvara uslove postojanog stanovanja za porodice ili osobe koje nisu u ekonomskoj mogućnosti da savlađuju ponude stambenog slobodnog tržišta kao i za određivanje načina obezbeđivanja i korišćenja finansijskih sredstva za razvoj posebnih programa stanovanja.²⁹ Posebni programi stanovanja, prema Zakonu o finansiranju posebnih programa stanovanja, su oblici prikladnog i zadovoljavajućeg stanovanja za porodice ili osobe koje nisu u stanju ekonomski da savlađuju ponude stambenog slobodnog tržišta i imaju potrebu za državnu pomoć, i koje uključuju stanove izgrađene od strane opštine, Vlade i donatora koji se daju pod zakup; postojeći stanovi u vlasništvu fizičkih ili pravnih lica, koji se mogu izdati pod zakup za porodice koje poseduju stambeni bonus; drugi stanovi u vlasništvu opštine mogu se adaptirati radi korišćenja na osnovu posebnih programa stanovanja.³⁰ Izvori finansiranja ovih programa stanovanja su iz budžeta Republike Kosovo preko Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja, opštinskih prihoda, namenjenih za stanovanje, kao i doprinosa raznih donatora.³¹ Ovaj zakon, takođe, obuhvata i kategorije porodica koje mogu imati koristiti pod posebnih programa stanovanja³² i kriterijume za određivanje prava prvenstva.³³ Ovi posebni programi stanovanja, kao što je propisano u Zakonu o finansiranju posebnih programa stanovanja, treba da se koriste i za zajednice Roma i Aškalija. Dok, MŽSPP i opštine, u tom pogledu treba da sprovedu dužnosti i odgovornosti utvrđene ovim zakonom i odgovarajućim važećim zakonodavstvom.³⁴

Iz prethodnih ustavnih i zakonskih odredbi, proističe da sva priznata prava u Republici Kosovo za zajednice, predstavljaju prava i za zajednice Roma i Aškalija, bez ikakve razlike.

²⁸ Ustav (član 5.2.), takođe, propisuje da romski jezik ima status službenog jezika na opštinskom nivou ili da će biti u službenoj upotrebi na svakom nivou u skladu sa zakonom.

²⁹ Zakon br. 03/L-164 o finansiranju posebnih programa stanovanja (Službeni list, br. 67, 29. mart 2010).

³⁰ Videti Na istom mestu, član 2(1.1) i član 3.

³¹ Videti Na istom mestu, član 19.

³² Videti Na istom mestu, član 4.

³³ Videti Na istom mestu, član 5.

³⁴ Videti član 24. i član 25.

Osim toga, kao što je i propisano u Ustavu, Republika Kosovo preuzima efikasne mjere protiv svih onih koji podrivaju uživanje prava pripadnika zajednica.³⁵

Član 22. Ustava³⁶ navodi međunarodne sporazume i instrumente koji su garantovani Ustavom i direktno su primenjivi u Republici Kosovo i propisuje da isti, u slučaju sukoba, imaju prednost nad odredbama, zakonima i drugim aktima javnih institucija.

Ustav i sporazumi i instrumenti koji su direktno primenljivi na Kosovu, nameću tri vrste ili nivoa obaveza Republike Kosovo, odnosno: da poštuje, štiti i ispuni svaku od ovih prava i sloboda garantovanih zakonom. Obaveza njihovog poštovanja zahteva od država potpisnica da se uzdrže od mera koje ometaju ili sprečavaju uživanje ovih prava. Obaveza za zaštitu zahteva od država potpisnica da preduzmu mere koje sprečavaju treće strane od mešanja koje ometaju uživanje prava na zapošljavanje i obrazovanje. Obaveza za ispunjavanje zahteva od država da preduzmu pozitivne mere koje omogućavaju, olakšavaju i podržavaju pojedince i zajednice u uživanju prava na zapošljavanje i obrazovanje.³⁷

Treba napomenuti da, u skladu sa članom 53. Ustava, tumačenje odredbi o ljudskim pravima i osnovnim slobodama garantovanim Ustavom, radi se u skladu sa sudskim odlukama Evropskog suda za ljudska prava.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948) obavezuje države da poštuju, štite i poštuju ljudska prava. Član 22. Univerzalne deklaracije propisuje da: "*Svako, kao član društva, ima pravo na socijalno osiguranje i pravo da ostvaruje privredna, društvena i kulturna prava neophodna za svoje dostojanstvo i za slobodan razvoj svoje ličnosti, uz pomoć države i putem međunarodne saradnje, a u skladu sa organizacijom i sredstvima svake države*".

Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (1951) je dokumenat nad kojim se zasnivaju principi moderne demokratije u Evropi – vladavina zakona i jedinstvena zaštita ljudskih prava i individualnih sloboda. Suština ove deklaracije se zasniva na praksi i zaštiti osnovnih ljudskih prava, koje su garantovane svim ljudima bez obzira na njihove lične kvalitete i osobine.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1995) daje nevećinskim zajednicama širok spektar prava u svim oblastima ekonomskog, socijalnog, političkog i kulturnog života, uključujući zaštitu od politika ili praksi koje imaju za cilj asimilaciju (član 5.2).

³⁵Videti Ustav, član 58.6.

³⁶ Član 22. Ustava navodi sledeće međunarodne sporazume i instrumente: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima; Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i protokoli iste; Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima i protokoli iste; Okvirna konvencija Saveta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina; Konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije; Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena; Konvencija o pravima deteta; Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka ili kazni; Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

³⁷ Sprovođenje Međunarodne konvencije o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, opšti komentar br. 13 (21. sednica, 1999).

Savet Evrope je usvojio niz preporuka, deklaracija i rezolucija, gde se posebna pažnja posvećuje pravima Roma (obrazovanje,³⁸ zdravlje,³⁹ stanovanje,⁴⁰ zapošljavanje i ekonomsko osnaživanje)⁴¹ i uopštenim politikama predloženim za poboljšanje položaja romskih muškaraca i žena,⁴² njihova socijalna uključenost⁴³ i sprečavanje diskriminacije nad njima.⁴⁴

Preporuke Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (KERI)⁴⁵ za eliminisanje rasizma i predrasuda prema Romima, takođe su veoma značajne i podjednako važne.

Ovu Strategiju treba povezati i sa drugim strategijama, kako bi se osigurali bolji rezultati sprovođenja i odgovornosti za ispunjenje ciljeva postavljenih u ovoj Strategiji i u drugim strategijama i da se uradi bolje povezivanje ciljeva postavljenih u odgovarajućim strategijama. Osim zastarele strategije za uključivanje zajednica Roma i Aškalija tokom 2017-2021. godine, i akcionog plana, kao i lokalnih planova za sprovođenje strategije na lokalnom nivou, ima i drugih politika koje su relevantne za dodatno uključivanje zajednica Roma i Aškalija i koje su iskorišćene u procesu razvoja ove Strategije i urađeno je povezivanje sa ovim strateškim dokumentima. U tom pogledu, strateška dokumenta koja su povezana sa procesom uključivanja zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo, su sledeća:

1. **Program za zaštitu i promovisanje ljudskih prava i osnovnih sloboda (2021-2025)**⁴⁶ je usvojen u Vladi sa ciljem socio-ekonomskog razvoja koji se zasniva na otklanjanju prepreka prema ispunjenju prava i osnovnih sloboda, uključujući onih ekonomskih, koje će pomoći građaninu da radi, štedi, troši i živi dostojanstveno i u miru. Kao što je definisano u ovom Programu, “Na plećima Republike leži velika odgovornost: da obezbedi poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, kroz poštovanje standarda sadržanih u međunarodnim konvencijama i onih u praksi Evropskog suda za ljudska prava.” Program je takođe povezan i dopunjen

³⁸ Recommendation CM/Rec (2009)4 of the Committee of Ministers to member states on the education of Roma and Travelers in Europe; Recommendation No. R (2000) 4 of the Committee of Ministers on the education of Roma/Gypsy children in Europe.

³⁹ Recommendation Rec (2006)10 of the Committee of Ministers on better access to health care for Roma and Travelers in Europe.

⁴⁰ Recommendation Rec (2005)4 of the Committee of Ministers on improving the housing conditions of Roma and Travelers in Europe.

⁴¹ Recommendation Rec (2001)17 of the Committee of Ministers on improving the economic and employment situation of Roma/Gypsies and Travelers.

⁴² Recommendation CM/Rec (2008)5 of the Committee of Ministers on policies for Roma and/or Travelers in Europe

⁴³ Recommendation CM/Rec (2012)9 of the Committee of Ministers to member States on mediation as an effective tool for promoting respect for human rights and social inclusion of Roma.

⁴⁴ Declaration of the Committee of Ministers on the Rise of Anti-Gypsyism and Racist Violence against Roma in Europe.

⁴⁵ ECRI General Policy Recommendation N°13 on combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma;

⁴⁶ Program za zaštitu i promovisanje ljudskih prava i osnovnih sloboda (2021-2025) oktobar 2021. <https://kryeministri.rks-gov.net/ep-content/uploads/2021/11/SHQIP-PROGRAMI-PER-MBROJTJEN-E-TE-DREJTAVE-TE-NJERIUT-2021-2023.pdf>

ostalim sektorskim programima i strategijama koji se bave specifičnim oblastima ljudskih prava, i povezan je i sa ovom Strategijom.

2. **Program Kosova za rodnu ravnopravnost 2020-2024**⁴⁷ ima za cilj da obezbedi da rodna ravnopravnost bude u centru transformacionih procesa na Kosovu, u okviru svih struktura, institucija, politika, procedura, praksi i programa vlade, agencija, civilnog društva, privatnog sektora i donatorske zajednice. Strategija se nadovezuje sa Programom Kosova za rodnu ravnopravnost i zajedno treba da posluže kao platforma za unapređenje rodne ravnopravnosti na Kosovu, posvećujući pažnju aktivnostima koje se odnose na ostvarivanje rodne ravnopravnosti u redovima pripadnika zajednica Roma i Aškalija što je povezano i sa opštim strateškim ciljem Programa Kosova za rodnu ravnopravnost koji je da obezbedi da rodna ravnopravnost bude u centru transformacionih procesa na Kosovu, u okviru svih struktura, institucija, politika, procedura, praksi i programa vlade, agencija, civilnog društva, privatnog sektora i donatorske zajednice.
3. **Nacionalna strategija o pravima lica sa ograničenim sposobnostima u Republici Kosovo 2013-2023**⁴⁸ ima za cilj da obezbedi održivi okvir aktivnosti čiji je cilj da se bavi izazovima i preprekama, kao i da promoviše jedno sveobuhvatno društvo i poboljšanje sadašnjeg stanja u ovim oblastima: zdravstvo; socijalna zaštita; zapošljavanje; obrazovanje; pravna zaštita; učešće, komunikacija, pristup i statistika. Štaviše, ova strategija treba da posluži kao vodič za institucije Republike Kosovo da rade prema principima nediskriminacije, poštujući prava i pripadnika zajednica Roma i Aškalija sa ograničenim sposobnostima.
4. **Vladina strategija za saradnju sa civilnim društvom 2019–2023**⁴⁹ definiše strateške ciljeve i politike koje Vlada namerava da postigne u srednjoročnom periodu za poboljšanje ambijenta za podršku u razvoju civilnog društva, kao i stvaranje preduslova za jednu efikasnu saradnju sa OCD-ima za glavne reforme u zemlji. Osnaženo i aktivno civilno društvo može doprineti u oblikovanju boljeg zakonodavstva, pružanju boljih javnih usluga, obezbeđivanju efikasnijeg praćenja sprovođenja ključnih reformi politika i unapređenju građanskog volonterstva. Uloga civilnog društva u procesu sprečavanja i borbe protiv diskriminacije prema pripadnicima zajednica Roma i Aškalija i ostvarivanju strateških ciljeva ove strategije je neizbežna i u tom duhu treba posmatrati i povezanost sa ovom strategijom. Vlada kroz partnerstvo sa civilnim društvom, preko brojnih usluga ili

⁴⁷ Program Kosova za rodnu ravnopravnost 2020-2024 usvojen je u Vladi 23.05.2020. godine Odlukom br. 01/34.

⁴⁸ Nacionalna strategija o pravima lica sa ograničenim sposobnostima u Republici Kosovo 2013-2023 (Priština, 2013) <https://kryeministri.rks-gov.net/ep-content/uploads/2019/09/PLANI-NACIONAL-P%C3%8BR-T%C3%8B-DREJTAT-E-PERSONAVE-ME-AFT%C3%8BSI-T%C3%8B-KUFIZUAR-N%C3%8B-REPUBLIK%C3%8BN-E-KOSOV%C3%8BS-2018-2020-002.pdf>

⁴⁹ Vladina strategija za saradnju sa civilnim društvom 2019–2023 (Priština 2019) <https://kryeministri.rks-gov.net/ep-content/uploads/2019/08/Strategjia-ne-tri-gjuhe.pdf>

pomoćnih mera za pomoć zajednici Roma i Aškalija u promovisanju jednakosti i mogućnosti za integraciju i uključivanje.

1.3. Mehanizmi za zaštitu zajednica Roma i Aškalija na Kosovu

Proglašenje nezavisnosti Kosova (2008) i stvaranje brojnih mehanizama na centralnom i lokalnom nivou, takođe je uticalo da zajednice generalno imaju bolju integraciju u kosovsko društvo i da budu učesnici u javnom i političkom životu na Kosovu.

Kroz razne mehanizme, kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou, Kosovo omogućava podršku za prava nevećinskih zajednica. Dok se neki od ovih mehanizama odnose na njihovu zaštitu od diskriminacije, drugi se bave i pitanjima u vezi sa učešćem u odlučivanju.

Ustav, zakoni i podzakonski akti, stvorili su razne mehanizme koji imaju zadatak i odgovornost da se brinu o promovisanju, zaštiti i realizaciji interesa zajednica, uključujući i uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo.

Pre svega, institucionalni okvir za zaštitu i promovisanje prava zajednica, podeljen je na: pravosudne i ne pravosudne institucije. Pravosudne institucije za zaštitu i promovisanje prava zajednica su: Ustavni sud⁵⁰ i redovni sudovi (Vrhovni sud, kao najviša sudska vlast; Apelacioni sud i osnovni sudovi). Dok se ne pravosudne institucije za zaštitu i promovisanje prava zajednica dele na dve vrste: nezavisne i vladine institucije. Nezavisne institucije čine: predsednik;⁵¹ Skupštinski odbor za prava i interese zajednica;⁵² Konsultativno veće za zajednice;⁵³ Ombudsman;⁵⁴ Agencija za besplatnu pravnu pomoć;⁵⁵ nezavisni nadzorni odbor

⁵⁰ Videti Ustav, član 4.6. i član 112. Ustavni Sud je nezavistan organ za zaštitu ustavnosti i vrši konačno tumačenje Ustava i usklađenosti zakona sa Ustavom.

⁵¹ Besim M. Kajtazi & Florent Mućaj: Uloga i pravni položaj predsednika Republike Kosovo - 111 pitanja i odgovori, AAB, Priština 2021, str. 49.: Predsednik predstavlja državu i jedinstvo naroda, u tom pogledu, predsednik ima odgovornost da obezbedi slobode i ljudska i građanska prava, jer je zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda od odlučujućeg značaja za garantovanje ustavnog i demokratskog funkcionisanja institucija. U tom kontekstu, predsednik ne može ostati ravnodušan i da dozvoli kršenje (ugrožavanje) sloboda i ljudskih i građanskih prava, jer bi se njihovim kršenjem ugrozili demokratski principi i čitav ustavni sistem. Stoga, na predsedniku je da kao predstavnik jedinstva naroda, prema članu 83. Ustava, spreči situacije gde se krše slobode i ljudska i građanska prava, korišćenjem raspoloživih ustavnih i zakonskih mehanizama.

⁵² Ustav, Videti član 77. član 78.4.: Skupštinske komisije - Komisija o pravima i interesima zajednica: Skupština Kosova imenuje stalne, funkcionalne i ad hoc komisije koje odražavaju politički sastav Skupštine, istovremeno treba da održavaju i multietničku prirodu Kosova. U okviru stalnih Skupštinskih komisija su i Komisija o pravima i interesima zajednica koja, na svoju inicijativu, može da predloži zakone i ostale akte u okviru nadležnosti Skupštine, koje smatra neophodnim a da su u interesu zajednica.

⁵³ Konsultativno veće za zajednice pomaže u organizaciji i artikulisanju stavova zajednica i njihovih pripadnika u vezi sa zakonodavstvom, javnim politikama programima koji imaju poseban značaj za njih i obezbeđuje mehanizam za redovnu razmenu između zajednica i državnih institucija u cilju podizanja svesti o brigama zajednica u Republici Kosovo i da doprinosi harmoničnim odnosima između svih zajednica u Republici Kosovo.

⁵⁴ U Ustavu je predviđena i IO, koja nadzire i štiti prava i slobode pojedinaca od nezakonitih i neregularnih radnji javnih organa. Ustav u Poglavlju XII (Nezavisne institucije), u 4 člana, od člana 132. do 135. definiše funkcije, principe delatnosti, status i nadležnosti Ombudsmana, Videti Zakon br. 05/L -019 o Ombudsmanu (SL, Br. 16 / 26. jun 2015), član 16.: Ombudsman ima nadležnost da istražuje primljene žalbe od svakog fizičkog i pravnog lica u vezi

civilne službe Kosova. Vladine institucije⁵⁶ čine: Kancelarija premijera (u okviru koje su: Agencija za rodnu ravnopravnost; Kancelarija za dobro upravljanje; Kancelarija za potanja zajednica; Kancelarija poverenika za jezike); Ministarstvo za zajednice i povratak; Ministarstvo finansija, rada i transfera; Ministarstvo administracije lokalne samouprave (MALS), kao i opštinske kancelarije za zajednice i povratak.

Strategija je dokument Vlade i, shodno tome, jedan takav dokument može da obavezuje samo vladine organe, ali svakako da sve institucije imaju svoje zakonske obaveze, što se na neki način nadovezuju i sa strateškim ciljevima Strategije. Ne zaboravljajući ovde i veliku ulogu koju imaju organizacije civilnog društva u procesu zaštite i promovisanja prava zajednica.

II. CILJEVI

Uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo je dugoročni interes Vlade i svih građana Republike Kosovo. Kroz uključivanje i pripadnika zajednica Roma i Aškalija, smanjuje se postojeći jaz između pripadnika ovih zajednica i ostalih građana u svim oblastima društvenog života, direktno utičući na smanjenje siromaštva koje prevladava kod ovih zajednica. Okvir EU-a za integraciju Roma, utvrdio je tri horizontalna ciljeva, u oblastima ravnopravnosti, uključivanja i učešća. Ostala četiri su sektorski ciljevi u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstva. Ovaj dokumenat se takođe zasniva i na: Agendi za evropske reforme (AER), Strategiji za Jugoistočnu Evropu 2020 Saveta za regionalnu saradnju (RCC) i Vodiču za sprovođenje Nacionalne strategije za razvoj 2016- 2021, kao i Istraživanju višestrukih pokazatelja za Kosovo (MICS) za zajednice Roma i Aškalija na Kosovu sprovedenom 2019-2020.⁵⁷

tvrdnji o kršenju ljudskih prava predviđenih Ustavom, zakonima i drugim aktima, kao i međunarodnim za ljudska prava, posebno Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, obuhvatajući radnje ili neradnje koje predstavljaju zloupotrebu autoriteta. Ombudsman može pokrenuti pitanje u Ustavnom sudu u skladu sa Ustavom i Zakonom o Ustavnom sudu.

⁵⁵ Zakon br. 04/I-017 o besplatnoj pravnoj pomoći (SL, br. 03, 22. februar 2012), član 1. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći je uspostavio funkcionalan sistem (Savet za pravnu pomoć i Agenciju za besplatnu pravnu pomoć) za besplatnu pravnu pomoć u građanskom, krivičnom, upravnom i prekršajnom postupku, kroz koji se osigurava efikasan pristup pravdi za građane koji nemaju dovoljna finansijska sredstva.

⁵⁶ Vlada obuhvata premijera, zamenike premijera i ministre. Vlada, vršeći izvršnu vlast u skladu sa Ustavom i važećim zakonodavstvom, ima veoma važnu ulogu u zaštiti i promovisanju prava zajednica, koja treba da pokreće mere i razne postupke u realizaciji prava zajednica i za doprinos u zaštiti od diskriminacije a naročito u promovisanju principa jednakog tretmana.

⁵⁷ Istraživanje višestrukih pokazatelja za Kosovo (MICS) za zajednicu Roma, Aškalija i Egipćana. Agencija za statistike Kosova (ASK). 2020

Definisanje strateških ciljeva izvršeno je na osnovu rezultata implementacije prethodnih Strategija.⁵⁸ Određivanje strateških ciljeva je urađeno na osnovu rezultata sprovođenja prethodnih strategija, Okviru EU-a za integraciju Roma, Programa Vlade, kao i drugih sektorskih strategija. Ispunjenje ovih ciljeva doprineće i na postizanju ciljeva COR-a na Kosovu. Strateški ciljevi su u skladu i doprinose glavnom cilju Agende 2030 koja poziva na iskorenjivanje siromaštva u svim oblicima i eliminisanje nejednakosti, povećanje mogućnosti za svu decu da imaju uspeha u obrazovnim rezultatima (COR 1⁵⁹, 4⁶⁰, 5⁶¹ i 10⁶²), kvalitetne zdravstvene i socijalne usluge, zapošljavanje (COR 2⁶³ i 3⁶⁴, 8⁶⁵), sprečavanje negativnih pojava i da se njihov glas čuje (COR 16⁶⁶).

Vlada je 2008. godine usvojila Strategiju za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo 2009-2015⁶⁷, takođe i Akcioni plan za njeno sprovođenje,⁶⁸ identifikujući oblasti od posebnog značaja za integraciju ovih zajednica.⁶⁹ Strategija je imala u fokusu jedanaest prioriteta: Anti-diskriminaciju; Obrazovanje; Zapošljavanje i ekonomsko osnaživanje; Zdravlje i socijalna pitanja; Stanovanje i neformalna naselja; Povratak i reintegraciju; Registraciju i dokumentaciju; Rodna pitanja; Kulturu, medije i informisanje; Učešće i političko predstavljanje; Bezbednost (policijski rad). Iste oblasti su obuhvaćene i u dokumentu Strategije 2017-2021, koju je razvila Vlada. Ovde treba naglasiti da nisu zaboravljene i druge važne oblasti za obezbeđivanje uključivanja zajednica Roma i Aškalija u periodu 2017-2021, kao što su: civilna registracija, povratak i reintegracija i bezbednost. Pored ovih oblasti, Strategija za period 2022-2026 je zasnovana na istim pretpostavkama prioriteta potreba i Okviru EU-a za integraciju Roma, i kao rezultat obuhvata i Diskriminaciju kao prioritetnu oblast delovanja.

Da bi se postigli ciljevi Strategije, određeno je pet sledećih strateških ciljeva:

⁵⁸ Srednjoročni izveštaj o sprovođenju Strategije i Akcionog plana za uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo 2017-2019.

⁵⁹ Iskorenjivanje siromaštva u svim njenim oblicima na svako mestu.

⁶⁰ Obezbeđivanje sveobuhvatnog i kvalitetnog obrazovanja i promovisanje mogućnosti za učenje tokom čitavog života.

⁶¹ Rodna ravnopravnost.

⁶² Smanjenje nejednakosti unutar i između zemalja.

⁶³ Iskorenjivanje gladi, obezbediti hranu i unapređenu ishranu kao i promovisanje održive poljoprivrede.

⁶⁴ Obezbeđivanje zdravog života i promovisanje blagostanja za sve uzraste.

⁶⁵ Promovišite održivi, sveobuhvatni i ekonomski održivi rast, potpuno i produktivno zapošljavanje i dostojanstven rad za sve.

⁶⁶ Promovišite mirovno i sveobuhvatno društvo za održivi razvoj, obezbedite pristup pravdi za sve i izgradite efikasne, odgovorne i inkluzivne institucije na svim nivoima.

⁶⁷ Strategija za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosovo 2009-2015.

⁶⁸ Akcioni plan za sprovođenje Strategije Republike Kosovo za uključivanje zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, 2009- 2015.

⁶⁹ 1. Obrazovanje, 2. Zapošljavanje i ekonomsko osnaživanje, 3. Zdravlje i socijalna pitanja, 4. Stanovanje i neformalna naselja, 5. Povratak i reintegraciju, 6. Registracija, 7. Kultura, mediji i informisanje, 8. Učešće i predstavljanje, 9. Bezbednost, policijska služba, pravo, 10. Anti – diskriminacija i 11. Rodna ravnopravnost

Strateški cilj 1: Efektivno povećanje pružanja mogućnosti, jednakog pristupa i odvijanja u kvalitetnom sveobuhvatnom obrazovanju za zajednice Roma i Aškalija;

Strateški cilj 2: Povećanje ravnopravnog pristupa održivom zapošljavanju, kao i smanjenje siromaštva zajednica Roma i Aškalija;

Strateški cilj 3: Poboljšanje zdravlja pripadnika zajednica Roma i Aškalija i povećanje ravnopravnog pristupa kvalitetnim zdravstvenim uslugama;

Strateški cilj 4: Povećanje ravnopravnog pristupa održivom stanovanju, osnovnim uslugama i javnoj infrastrukturi, za zajednice Roma i Aškalija;

Strateški cilj 5:⁷⁰ Sprečavanje i borba protiv diskriminacije, rasizma, govora mržnje, zločina iz mržnje, segregacije, predrasuda, stereotipa i bulizma.

⁷⁰ Strateški cilj 5 se bavi ključnim oblicima ispoljavanja anti-džipsizma, kao što predviđa Okvir EU-a za nacionalne strategije za integraciju Roma do 2020-2030. godine.

Postoji veliki broj definicija anti-džipsizma, kao npr.: Council of Europe ECRI General Policy Recommendations No.13 on combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, 2011: Antigypsyism is a specific form of racism, an ideology founded on racial superiority, a form of dehumanisation and institutional racism nurtured by historical discrimination, which is expressed, among others, by violence, hate speech, exploitation, stigmatisation and the most blatant kind of discrimination; is especially persistent, violent, recurrent and commonplace form of racism. The Council of Europe's Human Rights Commissioner report on Human rights of Roma and Travellers in Europe", 2012 defines "anti-Gypsyism" as "the specific expression of biases, prejudices and stereotypes that motivate the everyday behaviour of many members of majority groups towards the members of Roma and Traveller communities". Alliance against antigypsyism working definition, 2016: Antigypsyism is a historically constructed, persistent complex of customary racism against social groups identified under the stigma 'gypsy' or other related terms and incorporates: 1. a homogenizing and essentializing perception and description of these groups; 2. an attribution of specific characteristics to them; 3. discriminating social structures and violent practices that emerge against that background, which have a degrading and ostracizing effect and which reproduce structural disadvantages.

Slika 1: Pregled strateških ciljeva i rezultata povezanih prema pet oblasti.

2.1. **Obrazovanje**

Strateški cilj 1: Efektivno povećanje pružanja mogućnosti, jednakog pristupa i odvijanja u kvalitetnom sveobuhvatnom obrazovanju za zajednice Roma i Aškalija

Obrazovanje je važan i stabilan faktor za sprečavanje siromaštva i uključivanje u društvo. Dobro je poznato da neobrazovane osobe, oni koji kasno počinju njihovo obrazovanje, ili oni koji rano napuštaju obrazovanje, imaju poteškoće pri zapošljavanju i, shodno tome, imaju ograničene mogućnosti u životu. Programi za obrazovanje odraslih mogu u određenoj meri da nadoknade nedostatak formalnog obrazovanja, ali oni ne smeju da budu prva alternativa kojom će se osigurati obrazovanje pripadnika jedne zajednice.

Obrazovanje pozitivno utiče i na fizičko i mentalno obrazovanje, bezbednost, građansko angažovanje i društveni razvoj. Tinejdžeri se takođe mogu suočiti sa rizikom od napuštanja škole, ranog braka ili trudnoće, ili su primorani da rade pre vremena. Nizak nivo osnovnih veština čitanja i brojanja obuhvataju veliki broj dece na Kosovu, ali za decu iz zajednica Roma i Aškalija ovaj nivo je dvostruko slabiji.

Strateški plan za obrazovanje na Kosovu 2017-2021⁷¹ obuhvata niz mera koje se odnose na obrazovanje zajednica Roma i Aškalija, ali i drugih marginalizovanih grupa. Neke od ovih mera su date u nastavku, u odgovarajućoj formi, dok neke druge mere su specifične za ovu Strategiju.

Za realizaciju/ispunjenje Strateškog cilja 1, teorija promene predviđa 1) podizanjem svesti i osveščivanjem zajednica i svih relevantnih aktera iz oblasti obrazovanja o značaju obrazovanja zajednica, povećaće se nivo upisa i ravnopravnog pristupa u obrazovanju; 2) kroz specijalizovane dopunske programe i afirmativnih mera u obrazovanju, povećaće se nivo dostignuća učenika iz zajednica a time i pohađanje; i 3) kroz podizanje svesti o bulizmu i promocije istorije i kulture zajednica Roma i Aškalija, u svim nivoima obrazovanja, ostvariće se smanjenje sistematske diskriminacije i istinska integracija pripadnika zajednica Roma i Aškalija u društvo.

Za realizaciju Strateškog cilja 1, predviđeni su sledeći specifični ciljevi:

⁷¹ Strateški plan za obrazovanje na Kosovu 2017-2021, jul 2016, predviđa mere za postizanje određenih specifičnih pokazatelja za obrazovanje zajednica Roma i Aškalija do 2021. godine: Uključivanje romske i aškalijske dece u predosnovnom obrazovanju (Cilj: 70%); Uključivanje romske i aškalijske dece u osnovnom obrazovanju (Cilj: 95%); Uključivanje romske i aškalijske dece u nižem srednjem obrazovanju (Cilj: 85%); Uključivanje romske i aškalijske dece u višem srednjem obrazovanju (Cilj: 50%); Stepenn tranzicije u višem srednjem obrazovanju za romsku i aškalijsku decu (Cilj: 80%); Indeks rodnoq pariteta za zajednice Roma i Aškalija (Cilj: ONSŠ – 1, VSŠ – 0.90).

1.1 Specifični cilj 1: Podizanje svesti i promocija značaja obrazovanja i uključivanja dece iz zajednica Roma i Aškalija u svim nivoima obrazovanja i kod svih relevantnih aktera;

1.2 Specifični cilj 2: Pобољшanje akademskog učinka učenika i studenata iz zajednica Roma i Aškalija kroz specijalizovane dopunske programe i afirmativnih mera u obrazovanju;

1.3 Specifični cilj 3: Borba protiv diskriminacije, rasizma, stigme, govora mržnje, nasilja iz mržnje i bulizma u školama i promocija kulture i istorije zajednica Roma i Aškalija.

Pravo na obrazovanje je jedno od osnovnih prava i sloboda zaštićenih i garantovanih članom 47. Ustava, koji propisuje sledeće:

Član 47 [Pravo na obrazovanje]

1. Svako lice ima pravo na osnovno i besplatno obrazovanje. Obavezno obrazovanje je regulisano zakonom i finansiraće se javnim sredstvima.

2. Javne institucije će svakom licu garantovati jednake mogućnosti školovanja, sve na osnovu njenih/njegovih pojedinačnih potreba i sposobnosti.

Da bi garantovala demokratiju i poštovanje ljudskih prava, pravo na obrazovanje treba poštovati, štiti i dopuniti svim zakonskim merama i drugim sistematskim merama koje država pruža kroz obrazovni sistem.

Cilj Okvira EU za integraciju Roma u obrazovanje je da "obezbedi da sva romska deca završe, najmanje, osnovno obrazovanje".⁷²

Sprovođenjem Strategije za uključivanje zajednica Roma i Aškalija 2017-2021 i preduzimanjem mera od strane Vlade Kosova i lokalnih vlasti, ostvaren je napredak u oblasti blagostanja, zdravstva kao i učešća pripadnika zajednica Roma i Aškalija u obrazovni sistem. Međutim, uključivanje zajednica Roma i Aškalija u obrazovni sistem, kao i napuštanje škole od strane pripadnika ovih zajednica, još uvek ostaju izazovi, iako se situacija značajno poboljšala tokom poslednjih godina. MONTI i MUP su potpisali sporazum o razumevanju u cilju integracije repatriране dece u javni obrazovni sistem Republike Kosovo, od kojeg se očekuje da će profitirati značajan broj dece iz zajednica Roma i Aškalija. Takođe, MONTI je izdao posebna podzakonska akta kako bi olakšao uključivanje repatriране dece u školski sistem Kosova. Obezbeđena je mogućnost učenja romskog jezika kao izborni predmet, dok je u visokom obrazovanju MONTI doneo administrativno uputstvo o određivanju rezervisanih mesta za studente koji pripadaju nevećinskim zajednicama, uključujući pripadnike zajednica Roma i Aškalija⁷³.

⁷² 2019, POST-2020 EU ROMA STRATEGY: THE WAY FORWARD

⁷³ Administrativno uputstvo (MONT) br. 09/2016 primena afirmativnih mera i rezervisanih mesta za upis kandidata iz nevećinskih zajednica u javnim institucijama visokog obrazovanja. <https://masht.rks-gov.net/uploads/2016/06/ua-masht-09-2016-aplikimi-i-masave-afirmative-dhe-vendeve-te-rez-al.pdf>

Romi i Aškalije generalno imaju niži nivo obrazovanja i provode manje godina u školi u poređenju sa ostalim grupama stanovništva. Posledično, nivo obrazovanja, pisanja i čitanja, zajednica Roma i Aškalija je niži od proseka na nivou zemlje.⁷⁴ Krajnje siromaštvo jedan je od razloga niskog nivoa obrazovanja zajednica Roma i Aškalija, jer većina njih ne mogu da priušte troškove školovanja. Mesečni prihodi po glavi među Romima i Aškalijama su niži od onih kod opšte populacije na Kosovu. Veoma često, romska, aškalijska i egipćanska deca ulaze na tržište rada u veoma ranom uzrastu⁷⁵ kako bi doprineli preživljavanju njihovih porodica, a iz tog razloga se deca ne upisuju u školi ili napuštaju školu veoma rano.

Nesposobnost da govore albanski ili srpski jezik za decu iz zajednica Roma i Aškalija, jedna je od poteškoća sa kojom se suočavaju romska deca kada počinju školovanje. Zbog jezičkih poteškoća oni se suočavaju sa problemima u školi i, kao posledicu toga, imamo veliku stopu napuštanja škole.

Uz sav napredak u povećanju učešća u obrazovanje zajednica Roma i Aškalija, razlika sa kosovskim prosekom i dalje značajna. Kod romske, aškalijske i egipćanske dece primećuje se veoma nisko uključivanje u predškolskom i višem srednjem obrazovanju, dok stopa bruto upisa u obaveznom obrazovanju (razredi 1-9) je oko 85% što, ponovo, je znatno ispod proseka u zemlji.⁷⁶

Dakle, uključivanje zajednica Roma i Aškalija u obrazovni sistem, kao i napuštanje škole od strane pripadnika ovih zajednica, još uvek ostaju izazovi za društvo. Ovo odražavaju i statistički podaci u nastavku.

Tabela 5, daje podatke o upisu dece/učenika zajednica Roma i Aškalija u preduniverzitetskom obrazovanju, dok u tabeli 6 je urađeno jedno poređenje tokom godina. Dok visok broj učenika u osnovnom i nižem srednjem obrazovanju je ohrabrujući, nizak broj učenika u višem srednjem obrazovanju i u predškolskom obrazovanju predstavlja zabrinutost, i potreban je dalji rad da bi se postigla puno uključivanje u ovim nivoima obrazovanja. U tabeli 6 se vidi jedan blagi trend rasta u upisu u periodu 2016/17-2020/21 koji može biti rezultat državnih politika koje su uticale na osveščivanje stanovništva, dok stanje u 2019/20. godini može biti rezultat COVID-19 što je rezultiralo manjim brojem učenika iz zajednica Roma i Aškalija.

⁷⁴ Prema studiji Agencije za statistike Kosova: zajednice Roma i Aškalija u Republici Kosovo, Istraživanje višestrukih pokazatelja 2013-2014, nivo čitanja i pisanja zajednica Roma, Aškalija i Egipćana je veoma nisko u poređenju sa većinskim stanovništvom, a isto važi i za obrazovni nivo zajednica. Glavni podaci ove studije koji se odnose na obrazovni nivo zajednica Roma, Aškalija i Egipćana su prikazani u nastavku: Sposobnost za čitanje i pisanje – (a) Žene – 72.8 % (98% na nivou Kosova). (b) Muškarci – 86.5 % (97.6% na nivou Kosova). Pohađanje škole u ranom uzrastu: 16.1% (13.9% na nivou Kosova). Priprema za školu: 53.9 % (75.5 % na nivou Kosova). Neto stopa upisa u osnovno obrazovanje: 68.1% (91.6% na nivou Kosova). Procenat dece uzrasta osnovne škole koji trenutno pohađaju osnovno ili srednje obrazovanje: 85.3 % (98% na nivou Kosova). Procenat dece uzrasta niže srednje škole koja trenutno pohađaju nižu srednju školu ili više: 65.0 % (95.9% na nivou Kosova).

Procenat dece uzrasta više srednje škole koja trenutno pohađaju višu srednju školu ili više: 30.3 % (82% na nivou Kosova).

⁷⁵ Agencija za statistike Kosova, zajednice Roma i Aškalija u Republici Kosovo, Istraživanje višestrukih pokazatelja 2013-2014: Procenat dece uzrasta 5-17 godina, koja su angažovana na radu: 16.6 % (10.7% na nivou Kosova).

⁷⁶ Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021, Priština, jul 2016.

Tabela 5. Učenici prema etničkoj pripadnosti i školskim nivoima 2020/21

Nivo	Aškalije	Romi	Ukupno
Predškolsko obrazovanje (uzrast 0<5)	3	4	7
Predškolsko/predosnovno obrazovanje (uzrast 0<6)	216	88	304
Osnovno/niže srednje obrazovanje	3755	1072	4827
Više srednje	224	170	394
Ukupno	4195	1330	5525

(Izvor: Podaci od godišnjih statistika MONTI)

Tabela 6. Poređenje broja učenika tokom godina

Etnička pripadnost	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/20	2020/21
Romi i Aškalije	6,268	6,662	6,835	6,754	6,863

(Izvor: Podaci od godišnjih statistika MONTI)

U prilog tome govori i smanjenje napuštanja škole u školskim godinama 2016/17 i 2020/21 koje se vidi u tabeli 8. Tendencija pada u broju napuštanja može se pripisati, barem delimično, radu školskih posrednika, nastavnim centrima i timovima za prevenciju i reagovanje (PRTAN). Za dalje smanjenje broja učenika koji napuštaju školu, mora se povećati efikasnost TPRNN-a.⁷⁷ Osim siromaštva, druge razloge za napuštanje treba tražiti i u niskoj svesti o značaju školovanja, gde neki od njih su prekinuli školovanje zbog zapošljavanja i ranih brakova kod devojaka.

Tabela 7. Učenici koji su napustili školovanje

2017/18	Razred	Romi			Aškalije		
		M	Ž	U	M	Ž	U
	Razred 1-9	26	28	54	12	2	14
	Razred 10-13	0	0	0	2	1	3
	Ukupno	26	28	54	14	3	17
2018/19	Razred	Romi			Aškalije		
		M	Ž	U	M	Ž	U
	Razred 1-9	27	21	48	5	2	7
	Razred 10-12	2	1	3	5	0	5
	Ukupno	29	22	51	10	2	12
2019/20 Prvo polugodište	Razred	Romi			Aškalije		
		M	Ž	U	M	Ž	U
	Razred 1-9	12	14	26	0	0	0

⁷⁷

	Razred 10-12	1	1	2	4	3	7
	Ukupno	13	15	28	4	3	7

(Izvor: Podaci od godišnjih statistika MONTI)

Tabela 8. Upoređivanje broja učenika koji su napustili školovanje tokom godina

Etnička pripadnost	2017/2018	2018/2019	2019/20
Romi i Aškalije	88	83	50

(Izvor: Podaci od godišnjih statistika MONTI)

Situacija u vezi školovanja se stalno poboljšala, to je potpomognuto dodelom stipendija od strane MONTI,⁷⁸ u saradnji sa partnerima REF i VORAE za školsku 2020/2021. godinu je dodelio 596 stipendija za učenike viših srednjih škola za zajednice Roma i Aškalija. MONTI je za školsku 2020/2021. godinu dodelio 333 stipendija, REF je dodelio 103 stipendija i VoRAE je dodelio 160 stipendija. Iz budžeta MONTI-a za školsku 2021/2022. godinu za stipendije je izdvojen iznos od ukupno 150.000 evra, što je oko 500 stipendija za ovu školsku godinu.

Tabela 9. Obrazovni podaci na Kosovu na osnovu SDG pokazatelja

SDG	Pokazatelji MICS-a	Podaci	Vrednosti		
			Osnovno obrazovanje 6-11 godina	Niže srednje obrazovanje 12-15 godina	Više srednje obrazovanje 16-18 godina
4.1.2	LN.8a,b,c	Procenat završetka	85%	59%	24%
4.1.4	LN.6a,b,c	Procenat van škole	13%	21%	58%
4.1.5	LN.10a,b,c	Procenat dece iznad uzrasta za razred	12%	15%	Na
4.5.1	LN.5a	Indeksi rodne ravnopravnosti (devojke/dečaci)	0.97	0.98	0.99
4.5.1	LN.5b	Indeksi imovinske ravnopravnosti (najsiriromašniji/najbogatiji)	0.80	0.50	0.25
4.5.1	LN.5c	Indeksi ravnopravnosti oblasti (ruralno/urbano)	1.07	1.21	0.80
			Ukupno	Dečaci	Devojke

⁷⁸ Izveštaj Misije OEBS-a na Kosovu, Pristup zajednica u preduniverzitetskom obrazovanju na Kosovu, decembar 2018, dostupno na <https://e.osce.org/mission-in-kosovo/406952> (pristupljeno 17. septembra 2019), str. 18.

4.2.2	LN.2	Stopa učešća u organizovanoj nastavi (godinu dana pre zvaničnog uzrasta za osnovnu školu)	45%	47%	43%
--------------	-------------	--	------------	------------	------------

(Izvor: Istraživanje višestrukih pokazatelja za Kosovo (MICS) za zajednice Roma i Aškalija na Kosovu realizovano u 2019-2020)⁷⁹

Na osnovu Tabele 9, broj učenika koji ne završavaju nastavu je veći kod dece iz zajednica Roma i Aškalija, sa oko dve trećine koji završavaju nižu srednju školu (59 odsto) i samo jedna četvrtina završavaju višu srednju školu (24 odsto).

Smanjenje broja dece zajednica Roma i Aškalija koja pohađaju niže srednje obrazovanje (razredi 6-9) 59% u poređenju sa onim koliko je bilo upisano u osnovno obrazovanje (85%), predstavlja stopu napuštanja od 30%. Ovaj smanjeni broj učenika u nižem srednjem obrazovanju, još više je ugrožen činjenicom da su 2 ili više godina stariji od odgovarajućeg uzrasta za razred koji pohađaju.

Nivoi pohađanja učenika u školama su viši na sva tri nivoa u ruralnim područjima i među decom koja žive u bogatijim porodicama.

Praktično puna rodna ravnopravnost na svim nivoima obrazovanja je pozitivan fenomen i pokazuje da je postignut značajan napredak u uključivanju romskih i aškalijskih devojčica u obrazovanju. Od suštinskog je značaja osigurati da se ovaj trend nastavi dugoročno i da se posveti pažnja uključivanju devojaka i dečaka u svim nivoima.

Samo 2 od 5 dece uzrasta 7–14 godina na Kosovu imaju osnovne veštine čitanja i osnovne veštine brojanja. Procenti su još niži među decom koja žive u zajednicama Roma i Aškalija (odnosno 1 od 5 i 1 od 10)⁸⁰.

Dok nivoi pohađanja osnovne i niže srednje škole su preko 90 odsto, oni padaju za višu srednju školu, naročito za dečake (84 odsto). Stopa pohađanja među decom koja žive u zajednicama Roma i Aškalija je niža, naročito za nižu i višu srednju školu (odnosno oko 60 odsto i 30 odsto)⁸¹.

Značajne razlike se mogu primetiti između devojaka i dečaka, gde veći broj devojaka u odnosu na dečake pokazuju osnovne veštine čitanja, i više dečaka nego devojaka koji pokazuju osnovne veštine računanja; to može biti rezultat rodno zasnovanih stereotipa u obrazovanju. Razlike se takođe mogu primetiti među decom koja pripadaju različitim zajednicama (Videti Tabelu 10 i

⁷⁹ MICS za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, ASK, 2020.

⁸⁰ Na istom mestu.

⁸¹ Na istom mestu.

Tabelu 11). Samo egipćanske devojke se približavaju opštoj populaciji studije u vezi sa osnovnim veštinama čitanja (37.3 % nasuprot 41.7 %).

Tabela 10. Procenat dece uzrasta 7 - 14 godina koja pokazuju osnovne veštine čitanja

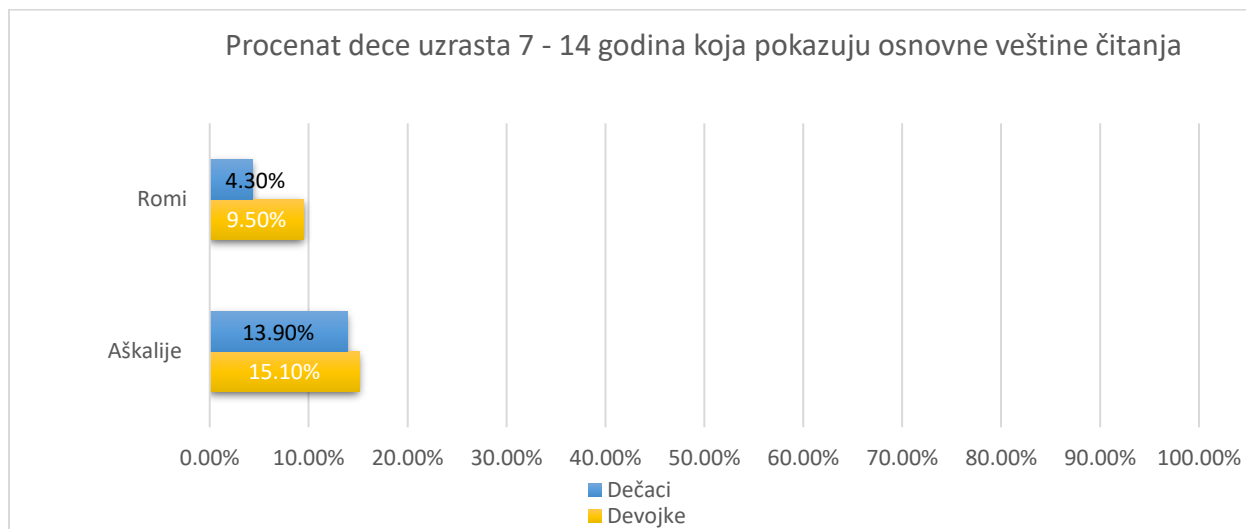
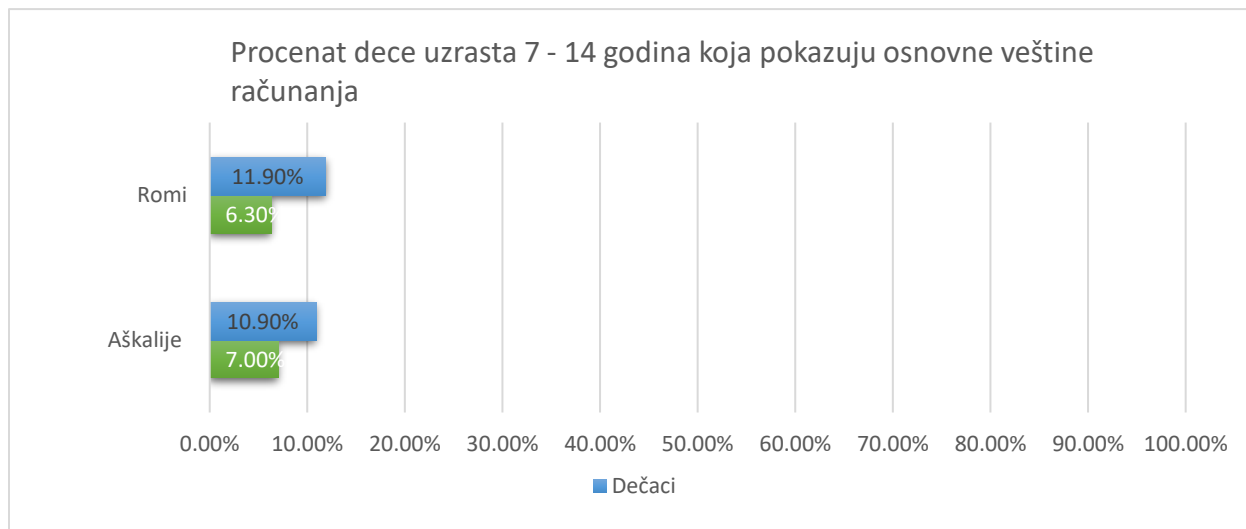

Tabela 11. Procenat dece uzrasta 7 - 14 godina koja pokazuju osnovne veštine računanja

(Izvor: Istraživanje višestrukih pokazatelja za Kosovo (MICS) za zajednice Roma i Aškalija na Kosovu realizovano u 2019-2020)⁸²

⁸² MICS za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, ASK, 2020.

Stopa učenika van škole

Prema MICS-u, značajan procenat dece osnovnoškolskog uzrasta koja pripadaju zajednicama Roma i Aškalija i dalje ne pohađaju školu: 12,3% kosovskih romskih devojčica, 15,9% kosovskih romskih dečaka; 17,7% kosovskih aškalijskih devojčica, 14,7% kosovskih aškalijskih dečaka. Dok su nejednakosti polova i zajednica relativno male, glavne razlike su identifikovane između bogatijih i siromašnijih porodica: dok 17,2% dece iz najsiromašnijih 60% romskih, aškalijskih i egipćanskih porodica ne pohađa školu, samo 3,7% dece iz 40% bogatijih porodica su u istoj poziciji. Postoji i rodna dimenzija pitanja: dok više devojčica iz siromašnijih porodica ne pohađa školu (18,4%) nego dečaka (15,9%), situacija je obrnuta u bogatijim porodicama – 1,8% devojčica i 5,2% dečaka je van škole u ovoj populaciji.

U opštem stanovništvu samo 2,1% dece osnovnoškolskog uzrasta ne pohađa školu (1,7% devojčica i 2,4% dečaka), pri čemu praktično svi žive u porodicama smeštenim u najsiromašnijem kvintilu porodica – u takvim porodicama, procenat dece van škole raste na 7,3% (5,4% devojčica, 9,1% dečaka), dok je u ostala četiri kvintila i dalje ispod 1%.

Jasno je da postoji veza između siromaštva, pripadnosti zajednici i pohađanja škole, a pažnja se mora posvetiti strukturnim uzrocima socio-ekonomske isključenosti, uključujući istorijske modele diskriminacije, kako bi se pronašlo rešenje za ovaj važan problem. Nakon uspeha u tretmanu onih koji su napustili školu, trebalo bi uložiti dalje institucionalne napore da se identifikuju deca koja ne pohađaju školu (koja možda nikada nisu ni pohađala školu) i da se preduzmu koraci da se istovremeno stimuliše pohađanje škole i da se ublaži socijalni i ekonomski položaj njihovih porodica, kako bi pohađanje škole bilo održivo.

Jezik nastave

Učenici iz romske zajednice suočavaju se sa dodatnim izazovom koji može ometati njihovo obrazovanje. Prema MICS7, samo 46 odsto dece iz romske zajednice koristi isti jezik kod kuće koji koriste nastavnici u školi (za razliku od 96,2 odsto dece iz zajednice kosovskih Aškalija, 100 odsto dece iz zajednice kosovskih Egipćana i 98,6 odsto opšte populacije). Ovo je verovatno zbog mnogih porodica kosovskih Roma koje uglavnom koriste romski jezik kao jezik komunikacije, kao i porodica povratnika koje koriste glavni jezik bivše zemlje preseljenja kao jezik komunikacije. Zakon o zaštiti i unapređenju prava zajednica i njihovih pripadnika, kao i Zakon o preduniverzitetskom obrazovanju,⁸³ garantuju učenicima pravo na obrazovanje na službenom jeziku po svom izboru, što se može olakšati, npr. stvaranjem dopunske nastave sa nižim upisnim pragom, ili obezbeđivanjem subvencionisanog prevoza do područja gde se takvo

⁸³ Zakon br. 04/L-032 o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo (Službeni list, br. 17, 16. septembar 2011. godine)

<https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2770&langid=1>

obrazovanje pruža. Dalje, radi promovisanja učešća, opštine imaju obavezu da organizuju prevoz za učenike u obaveznom obrazovanju pod određenim uslovima. Odgovorne institucije treba da pokušaju da identifikuju učenike koji ne pohađaju školu ili koji ne dobijaju nastavu na službenom jeziku po svom izboru, zbog problema sa prevozom.

Visoko obrazovanje

U skladu sa Zakonom o zaštiti i unapređenju prava zajednica i njihovih pripadnika, MONTI je usvojio Administrativno uputstvo br. 09/2016 o primeni afirmativnih mera i kvota za upis kandidata iz nevećinskih zajednica u javnim institucijama visokog obrazovanja. Ovo uputstvo rezerviše 12 odsto mesta u javnim institucijama visokog obrazovanja za studente koji pripadaju nevećinskim zajednicama, uključujući studente iz zajednica kosovskih Roma, kosovskih Aškalija i kosovskih Egipćana. Od kada je uputstvo stupilo na snagu, broj učenika iz zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana značajno se povećao. Trenutno, ima studenata koji studiraju na javnim univerzitetima, pored studenata na privatnim institucijama visokog obrazovanja. Jedan broj studenata prima stipendije, a neke opštine, uključujući Uroševac i Đakovicu, nude mali broj stipendija za studente univerziteta iz zajednica kosovskih Roma, Aškalija i kosovskih Egipćana sa stalnim boravkom na njihovoj teritoriji.

2.2. Zapošljavanje i socijalna zaštita

Strateški cilj 2: Povećanje jednakog pristupa održivom zapošljavanju i smanjenje siromaštva u zajednicama Roma i Aškalija

Strateški cilj 2 ima za cilj poboljšanje položaja zajednica Roma i Aškalija u oblasti zapošljavanja i socijalne zaštite.

Pristup zapošljavanju, šeme socijalne zaštite i socijalne usluge doprinose poboljšanju ekonomskog i socijalnog blagostanja pojedinca i zajednice. Jednak pristup članova ovih zajednica zapošljavanju, uslugama zapošljavanja, mogućnostima za profesionalni razvoj i šemama socijalnih usluga treba da se poboljša, kao i da se obezbedi da oni odražavaju specifične potrebe ove dve ciljne zajednice. Aktiviranje na tržištu rada i stvaranje novih mogućnosti za profesionalni razvoj, a ne zavisnost od šema socijalne pomoći, ostaju glavni cilj u smislu poboljšanja ekonomskog i socijalnog blagostanja ovih zajednica.

Zapošljavanje pripadnika zajednica Roma i Aškalija u javnim institucijama Republike Kosovo nije samo po sebi političko pitanje već neophodnost i zakonska obaveza koja proističe iz univerzalnih principa jednakog tretmana, prava na zapošljavanje i nediskriminacije.

Mehanizmi za stimulisanje zapošljavanja i smanjenje siromaštva u zajednicama Roma i Aškalija

Da bi se postigla Strateški cilj 2, Vlada će sprovoditi i promovisati niz centralnih i lokalnih politika, ali će takođe podsticati i stimulisati učešće privatnog sektora u ublažavanju nezaposlenosti i siromaštva među pripadnicima romske i aškalijske zajednice.

Na centralnom nivou, sprovođenje politike zapošljavanja pripadnika romske i aškalijske zajednice, prema statističkim podacima u nastavku, omogućava prostor za povećanje broja zaposlenih iz romske i aškalijske zajednice, ali se može postići još širi efekat usvajanjem i sprovođenjem infrastrukture zakonodavstva uključujući i etičke kodekse koji zabranjuju govor mržnje i diskriminacije u kosovskom društvu.

Na lokalnom nivou, statistički podaci prikazani u nastavku takođe govore da postoji dovoljno prostora za poboljšanje situacije od strane samih lokalnih institucija koje mogu da poboljšaju stopu zaposlenosti pripadnika romske i aškalijske zajednice. Takođe, u cilju smanjenja nezaposlenosti i siromaštva romske i aškalijske zajednice, CSR-i i Opštinske kancelarije za zapošljavanje treba da se angažuju u zajedničkoj inicijativi, gde CSR-i mogu da šire informacije o mogućnostima zapošljavanja i da se korisnici socijalnih šema mogu registrovati kao aktivni tražioci posla u opštinskim kancelarijama za zapošljavanje, kako bi im se omogućio pristup

informacijama i mogućnosti zapošljavanja. Ove opštinske institucije takođe treba podržati da obezbede programe stručnog osposobljavanja za sve korisnike socijalnih šema, sa fokusom na uključivanje romske i aškalijske zajednice.

Pored angažovanja u javnom sektoru, na centralnom i lokalnom nivou mogu se razviti politike za podsticanje i podršku privatnom sektoru u zapošljavanju građana Roma i Aškalijske zajednice. Relevantne politike mogu uključiti politiku poreskih olakšica za preduzeća koja zapošljavaju pripadnike romske i aškalijske zajednice; pored toga, mere poreskih olakšica mogu se primeniti na preduzeća koja vode programe stručnog osposobljavanja za pripadnike romske i aškalijske zajednice. Angažovanje članova zajednice u dugoročnom zapošljavanju će, s jedne strane, direktno pomoći da se poboljšaju socio-ekonomski uslovi za porodice u zajednici, a s druge strane će olakšati dugoročne socijalne šeme i pomoći u registraciji redovnih radnika od strane biznisa kako bi imali koristi od poreskih olakšica. Troškovi ublažavanja poreskih mera na duži rok bi značajno premašili troškove socijalnih programa od kojih porodice u zajednici zavise sve dok nijedan član nije u redovnom radnom odnosu.

Za postizanje Strateškog cilja 2, teorija promene predviđa: 1) da se praćenjem određenih stopa zaposlenosti romske i aškalijske zajednice na centralnom nivou, i određenih stopa prema koncentraciji demografije na opštinskom nivou, zapošljavanje romske i aškalijske zajednice u javnom sektoru će biti povećano; 2) da će registracija pripadnika romske i aškalijske zajednice kao aktivnih tražilaca posla i specijalizovanih programa stručnog osposobljavanja za ove zajednice poboljšati pristup i učešće ovih zajednica na tržištu rada; i 3) da će kroz osveščivanje i podizanje svesti ciljnih zajednica, a posebno poslodavaca u privatnom sektoru, kao i podsticajnih mera (kao što su poreske olakšice na zapošljavanje ili stručno osposobljavanje pripadnika romske i aškalijske zajednice od strane poslodavaca) povećati mogućnost i učešće na tržištu rada za ciljne zajednice.

Sledeći ovu logiku, kako bi se postigao Strateški cilj 2, predviđeni su sledeći specifični ciljevi:

2.1 Specifični cilj 1: Poboljšanje pristupa ravnopravnom učešću na tržištu rada kroz raspoređivanje pripadnika romske i aškalijske zajednice u opštinskim kancelarijama za zapošljavanje i programe stručnog osposobljavanja;

2.2 Specifični cilj 2: Povećanje učešća i mogućnosti zapošljavanja kroz podizanje svesti poslodavaca i pripadnika romske i aškalijske zajednice kao i stimulativnih mera za poslodavce;

2.3 Specifični cilj 3: Uključivanje romske i aškalijske zajednice u zapošljavanje u centralnim i lokalnim javnim institucijama, prema kvotama utvrđenim zakonom;

Zapošljavanje

Pravo na rad je jedno od osnovnih prava i sloboda zaštićenih i zagarantovanih članom 49. Ustava, koji definiše sledeće:

Član 49 [Pravo na rad i obavljanje profesije]

1. Garantuje se pravo na rad.

2. Svako lice ima pravo da slobodno izabere svoju profesiju i radno mesto.

Sprovođenje prava na rad, kao standarda ljudskih prava, ide preko zaštite i obezbeđivanja zaposlenja kao sredstva za opstanak ili materijalnog blagostanja, ali takođe uključuje i negovanje odnosa jednakosti i učešća u društvu. Pokazatelji u ovom pogledu čine ne samo nepostojanje direktne ili indirektno diskriminacije u postupcima apliciranja, već i nedostatak napora koje je država preduzela da garantuje pristup zaposlenju svim grupama opšteg stanovništva države i jednaku zastupljenost svih grupa stanovništva zaposlene u javnom i privatnom sektoru.⁸⁴

Uprkos zakonskom okviru koji obezbeđuje uključivanje romskih i aškalijskih zajednica, ove zajednice su značajno nedovoljno zastupljene u zapošljavanju u javnim institucijama.

Nezaposlenost je jedan od izazova za Kosovo, ali visok nivo nezaposlenosti se još više oseća u romskim i aškalijskim zajednicama, gde je stopa nezaposlenosti mnogo veća.

Nezaposlenost na Kosovu i dalje ostaje na veoma visokom nivou. Poslednji podaci o nezaposlenosti koje je objavio ASK pokazuju da je stopa nezaposlenosti na Kosovu u prvoj polovini 2021. godine iznosila 25,8%.

Nezaposlenost je i dalje izraženija među ženama sa 29,7%, u poređenju sa muškarcima 24,2%. Najizraženija stopa nezaposlenosti je u starosnoj grupi od 15-24 godine sa 48,6 odsto, kaže se u publikaciji ASK-a..⁸⁵

Statistike pokazuju da je nezaposlenost generalno veoma visoka na Kosovu. Najnovija anketa o radnoj snazi (ARS) Agencije za statistiku Kosova (ASK), objavljena u decembru 2019. godine, pokazuje nisko učešće na tržištu rada od 40,5% (ASK, ARS 2019), posebno među mladim ljudima i ženama, i visoko stopa nezaposlenosti (25,7%). Oko dve trećine radno sposobnog stanovništva je neaktivno (59,5%). Stopa nezaposlenosti mladih (15-24 godine) je preko 49,4%. Stopa NEET-a (Mladi koji nisu zaposleni, ne pohađaju školu ili obuku) za mlade od 15-24 godine iznosi oko 32,7%.⁸⁶

Trenutno, nivo zaposlenosti romske i aškalijske zajednice je veoma nizak (čak i u poređenju sa drugim zajednicama), dok je uključenost u socijalne šeme i usluge veća, ali i dalje ostaje ograničena. Objavljeni statistički podaci o zaposlenosti romske i aškalijske zajednice uglavnom se zasnivaju na anketama koje nemaju tržište rada kao fokus istraživanja i ne koriste konvencionalne metodologije i definicije, pa ih kao takve treba smatrati samo indikativnim i nisu (u potpunosti) uporedivi sa gore navedenim pokazateljima, na nivou zemlje. Međutim, postojeća

⁸⁴ Koncept dokument, odobren na 22. Sednici Vlade Republike Kosovo Odlukom br. 04/22 03.04.2015, str. 10

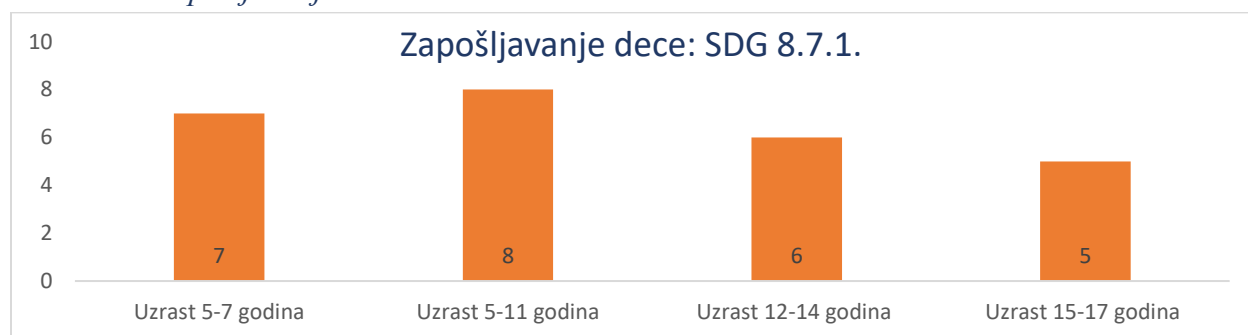
⁸⁵ Anketa radne snage (ARS), TM1 2021, ASK, 2021.

⁸⁶ Izveštaj o srednjoročnoj proceni 2017-2019 o sprovođenju Strategije i Akcionog plana za uključivanje romske i aškalijske zajednice u kosovsko društvo 2017-2021, Kancelarija za dobro upravljanje, Septembar – 2020. godine

statistika pokazuje da je stopa nezaposlenosti ovih zajednica znatno niža u odnosu na sve druge zajednice.

Socio-ekonomska situacija pripadnika tri zajednice i njihov pristup zapošljavanju u privatnom sektoru i dalje predstavljaju izazov. Prema Pregledu zajednica Roma, Aškalija i Egipćana za 2020. godinu i podacima opštinskih kancelarija za zapošljavanje (za 19 opština) približno 1622 Roma, 1609 Aškalija i 664 Egipćana su registrovana kao aktivni tražioci posla. Prema informacijama centara za socijalni rad u ovim opštinama, korisnici socijalne pomoći su 701 romska porodica (oko 3500 osoba), 1320 aškalijskih porodica (oko 6800 osoba) i 385 egipćanskih porodica (oko 1700 osoba).⁸⁷ Na osnovu podataka istraživanja višestrukih pokazatelja za Kosovo za romsku i aškalijsku zajednicu, identifikovan je jedan broj dece angažovane na različitim poslovima, što nesumnjivo negativno utiče na njihovo obrazovanje i zdravlje.⁸⁸ Na osnovu MICS-a za romsku i aškalijsku zajednicu koji je sproveo ASK 2019-2020. godine, shvatamo da 1 od 14 dece mlađe od 5 godina koja žive u romskim i aškalijskim zajednicama na Kosovu ima ispod prosečnu težinu⁸⁹. Fenomen ispod prosečne težine smanjuje se bogatstvom domaćinstva i stepenom obrazovanja majke.

Tabela 12. Zapošljavanje dece

(Izvor: Istraživanje višestrukih pokazatelja za Kosovo (MICS) za zajednice Roma i Aškalija na Kosovu sprovedeno 2019-2020. godine)⁹⁰

Sa stanovišta kreiranja politike, mogu se identifikovati dve vrste ključnih mehanizama/mera za promovisanje zapošljavanja pripadnika ovih zajednica.

- Pravni okvir koji reguliše zapošljavanje pripadnika nevećinskih zajednica u javnim institucijama
- Aktivne mere tržišta rada koje sprovodi MFRT (u saradnji sa MUP-om i/ili donatorima)

Član 61. Ustava garantuje zajednicama i njihovim pripadnicima pravo na jednaku zastupljenost pri zapošljavanju u javnim organima i javnim preduzećima na svim nivoima, posebno u

⁸⁷ Pregled romske, aškalijske i egipćanske zajednice na Kosovu, OEBS, 2020.

⁸⁸ Istraživanje višestrukih pokazatelja za Kosovo (MICS) za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu, ASK, 2020.

⁸⁹ Na istom mestu.

⁹⁰ MICS za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu, ASK, 2020.

policijskoj službi u područjima nastanjenim dotičnom zajednicom, uz poštovanje pravila u pogledu sposobnosti i integriteta koja se primenjuju za javnu administraciju.⁹¹

Ovo pravo zajednica i pripadnika na jednaku zastupljenost pri zapošljavanju u javnim organima i javnim preduzećima razrađeno je u drugim članovima Ustava, kao i u različitim zakonima.

Od 2010. godine, Zakon 03/L-149 o civilnoj službi Republike Kosovo definiše zastupljenost u civilnoj službi za nevećinske zajednice kroz minimalnu kvotu od 10 procenata na centralnom nivou i proporcionalnu zastupljenost sa demografskim sastavom na opštinskom nivou.⁹²

Zakon o javnim službenicima,⁹³ koji ukida Zakon o civilnoj službi, u članu 9 definiše sledeće:

“U centralnim javnim institucijama, najmanje 10% radnih mesta u svim kategorijama javnih službenika treba da zauzimaju pripadnici nevećinskih zajednica na Kosovu koji ispunjavaju kriterijume za prijem, dok se na opštinskom nivou broj dopuna radnih mesta za pripadnike zajednica određuje se u skladu sa procentom zastupljenosti zajednica u odnosu na ukupan broj stanovnika u opštini.”

Obaveza kvote zapošljavanja od 10% važi za javne službenike, što u smislu Zakona o javnim službenicima obuhvata i službenike Civilne službe (civilni službenici); službenike Javne službe; službenike Kabineta; i administrativno i pomoćno osoblje. Takođe, Zakon o javnim službenicima obuhvata i sprovode se principi definisani ovim zakonom i civilne službenike sa posebnim statusom: Profesionalne službenike diplomatske službe i korektivne službe kao i službenike administracije Skupštine Republike Kosovo.

Prema Izveštaju OEBS-a o zastupljenosti zajednica u civilnoj službi iz 2017. godine, romske i aškalijske zajednice na Kosovu bile su veoma nedovoljno zastupljene u civilnoj službi kao na vladinom tako i na opštinskom nivou. Od ukupno 3.480 civilnih službenika u institucijama na nivou vlade kako je procenjeno u izveštaju, samo jedan muškarac je bio Aškalija (0,03 odsto), jedan muškarac je bio Egipćanin (0,03 odsto), a četiri žene i jedan muškarac su bili Romi (0,14 odsto).

Na opštinskom nivou situacija je bila nešto bolja nego na centralnom nivou: u opštinskoj službi radilo je 16 Roma, 14 Aškalija i 12 Egipćana. Podaci takođe pokazuju da bi na opštinskom nivou, u cilju ispunjavanja normi za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu, uključujući i demografsku zastupljenost, broj zaposlenih iz ovih zajednica trebalo je najmanje da se udvostruči.⁹⁴

Pozivajući se na podatke Ministarstva javne uprave (jun 2019. godine), zapošljavanje Roma, Aškalija i Egipćana u javnim institucijama je sledeće:

Na nivou opštinske uprave od 6249 zaposlenih, 16 su Aškalije, 10 Egipćana i 9 Roma.

⁹¹ Ustav, čl. 61.

⁹² Uredba br. 04/2010 o postupcima za pravilnu i srazmernu zastupljenost nevećinskih zajednica u civilnoj službi Republike Kosovo, definisala je da institucije sprovode najmanje 6 od 14 mera predviđenih u njoj koje uključuju: komunikaciju; pozitivne akcione mere; praksu na radu, stipendije i programe obuke za aplikante; obuku civilnih službenika nevećinskih zajednica; radionice protiv diskriminacije; i međuinstitucionalnu saradnju.

⁹³ Zakon br. 06/L – 114 o javnim službenicima (SL, Br. 8, 11.03.2019), Član 9.

⁹⁴ Zastupljenost zajednica u civilnoj službi na Kosovu, OEBS, 2017.

Zaposleni u obrazovanju u opštinama od ukupno 27204 zaposlenih, učešće tri zajednice je sledeće: 55 su Aškalijske, 2 Egipćana i 38 Roma.

Dok je od 5971 zaposlenog u zdravstvenom sektoru u opštinama 5 Aškalijske, 7 Egipćana i 12 Roma.

Na centralnom nivou, odnosno u ministarstvima i drugim institucijama centralnog nivoa, ne postoji adekvatno učešće romske, aškalijske i egipćanske zajednice.

Od ukupno 45.779 zaposlenih u ovim institucijama na centralnom nivou (uključujući civilnu i javnu službu) zaposleno je kako sledi: 35 su Aškalijske, 36 Egipćani i 72 Roma.

Iz gore navedenog, imajući u vidu ukupan broj zaposlenih u javnim institucijama, na centralnom i lokalnom nivou (što obuhvata sve sektore, administraciju, obrazovanje, zdravstvo itd.), od 85202 zaposlenih u ovim institucijama, njih 297 je iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice (131 Roma, 111 Aškalijske i 55 Egipćana).

Iz gornje statistike vidimo da je učešće Roma, Aškalijske i Egipćana u javnim institucijama i na opštinskom i na centralnom nivou zanemarljivo. Ovakvo stanje je, kao što smo već pomenuli, zbog neobrazovanosti i potrebne stručne kvalifikacije ovih zajednica, nepoverenja ovih zajednica prema javnim institucijama, ali i skrivene diskriminacije ovog dela stanovništva.

Socijalna zaštita

Socijalna zaštita, smanjenje siromaštva i uključivanje isključenih grupa u socio-ekonomski život zemlje, ostaju prioriteta MFRT/OSPP, gde imaju za cilj da obezbede dobrobit stanovništva, širenjem i unapređenjem kvaliteta šema zaštite, socijalnih usluga povezanih sa Programom Vlade 2021-2025.

Većina pripadnika romske i aškalijske zajednice živi u ekstremnom siromaštvu i nastavlja da se suočava sa teškim životnim uslovima. Situacija je posebno teška za 20% najsiromašnijih ovih zajednica i porodica koje žive u ruralnim područjima.⁹⁵

Prema izveštaju: „Siromaštvo u potrošnji u Republici Kosovo 2012-2015“, objavljenom u aprilu 2017. godine, od strane Svetske banke i Agencije za statistiku Kosova, 17,6 odsto stanovništva Kosova živi ispod granice siromaštva, sa manje od 1,82 evra dnevno, dok 5,2 odsto stanovništva živi ispod granice ekstremnog siromaštva, sa manje od 1,30 evra dnevno. U odnosu na prethodnu godinu imamo smanjenje nivoa siromaštva za 3,5 procentnih poena. Nivo siromaštva ostaje visok posebno za grupe kao što su: porodice koje žive u ruralnim područjima, porodice sa više članova, gde je najveća stopa siromaštva u porodicama sa sedam i više članova, porodice koje glavni izvor prihoda imaju socijalnu pomoć, porodice sa osnovnim izvorom prihoda od plaćenog rada, porodice čiji su osnovni izvor prihoda penzije, zaposleni na povremenim poslovima, osobe sa ograničenim sposobnostima, učenici/studenti, nezaposleni, porodice koje vode žene, osobe sa niskim stepenom obrazovanja, osobe koje nisu završile osnovnu školu, i porodice sa 3 i više dece.

⁹⁵ Strategija za uključivanje zajednica Roma i Aškalijske u kosovsko društvo 2017-2021, Vlada Republike Kosovo, Kancelarija premijera, Kancelarija za dobro upravljanje, Priština, april 2017. godine, str. 20.

Statistika takođe pokazuje da je nezaposlenost generalno veoma visoka na Kosovu. Anketa o radnoj snazi (ARS) ASK-a, objavljena u decembru 2019. godine, pokazuje nisko učešće na tržištu rada od 40,5% (ASK, ARS 2019), posebno među mladim ljudima i ženama, i visoku stopu nezaposlenosti (25,7%). Oko dve trećine radno sposobnog stanovništva je neaktivno (59,5%). Stopa nezaposlenosti mladih (15-24 godine) je preko 49,4%. Stopa NEET-a (Mladi koji nisu zaposleni, ne pohađaju školu ili obuku) za mlade od 15-24 godine iznosi oko 32,7%.⁹⁶

Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama⁹⁷ definiše i reguliše pružanje socijalnih i porodičnih usluga za lica u potrebi⁹⁸ i porodice u potrebi na Kosovu. Istovremeno, ovim zakonom se reguliše uloga i odgovornosti relevantnih mehanizama za pružanje socijalnih i porodičnih usluga, odnosno resornog ministarstva (MFRT)⁹⁹ i resornog odeljenja (Odeljenje za socijalnu i porodičnu politiku-OSPP) u okviru ovog ministarstva i ulogu i odgovornosti Generalnog saveta socijalnih i porodičnih usluga, opština, centara za socijalni rad i nevladinog sektora.

MFRT/OSPP je odgovoran za organizovanje pružanja socijalnih i porodičnih usluga na Kosovu i obezbeđuje da svi stanovnici Kosova imaju jednak pristup socijalnim i porodičnim uslugama bez razlike.

Ministarstvo je odgovorno za razvoj politike, izradu zakonodavstva, standarda, strateških planova za pružanje socijalnih i porodičnih usluga stanovništvu Kosova i obezbeđuje pravilno sprovođenje od strane opština i drugih organizacija koje pružaju socijalne i porodične usluge.

Socijalne usluge se uglavnom pružaju na lokalnom nivou. Glavne komponente sistema pružanja socijalnih i porodičnih usluga na lokalnom nivou obuhvataju opštinska odeljenja za zdravstvo i socijalnu zaštitu preko centara za socijalni rad (CSR), koji su decentralizacijom od 2009. godine prešli u nadležnost opština i obezbeđuju socijalne i porodične usluge za sve građane Kosova. Pored navedenih javnih institucija, značajnu ulogu imaju i NVO-i.

CSR-i, između ostalog, procenjuju ekonomsku situaciju porodica po prijemu zahteva za socijalnu pomoć. Ukupno 40 CSR-a raspoređenih u 38 opština na Kosovu pružaju geografsku pokrivenost cele zemlje. Takođe, kroz donatorske programe za tehničku pomoć, održane su obuke za unapređenje upravljanja resursima i planiranja na lokalnom nivou.

⁹⁶ Izveštaj o srednjoročnoj proceni 2017-2019. godine o sprovođenju Strategije i Akcionog plana za uključivanje romske i aškalijске zajednice u kosovsko društvo 2017-2021, Kancelarija za dobro upravljanje, septembar - 2020. godine.

⁹⁷ Zakon br. 02 / L-17 o socijalnim i porodičnim uslugama (Službeni list br. 12, 01. maj 2007. godine) izmenjen i dopunjen Zakonom br. 04 / L-081 (Službeni list, br. 5, 05.04.2012. godine)

⁹⁸ Lice u potrebi u smislu Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama podrazumeva svako lice na teritoriji Kosova bez obzira na njegov status ili zemlju porekla koje ima potrebu za socijalnim uslugama zbog toga što je: 1. dete bez roditeljskog staranja; 2. dete sa asocijalnim ponašanjem; 3. maloletni prestupnik; 4. Ima poremećene odnose u porodici; 5. zbog starosti; 6. Telesne bolesti ili ograničenih fizičkih sposobnosti; 7. Ograničene duševne sposobnosti; 8. Duševne bolesti; 9. opasnosti od iskorišćavanja ili zloupotrebe; 10. Nasilja u porodici; 11. trgovine ljudskim bićima; 12. zavisnosti od alkohola ili droge; 13. Hitnosti ili nepogoda izazvanih od prirode ili čoveka; 14. Ili bilo kojeg drugog razloga koji ta lica dovodi u stanju potrebe.

⁹⁹ Ministarstvo finansija, rada i transfera, po sastavu Vlade u 2021. godini.

Mandat za pružanje socijalnih usluga od strane opština definisan je Zakonom o lokalnoj samoupravi (ZLS).¹⁰⁰ Član 17. ZLS-a navodi sopstvene nadležnosti opština, uključujući pružanje porodičnih i drugih usluga socijalne zaštite, kao što su briga o ugroženima, porodični smeštaj, briga o deci, briga o starima, uključujući registraciju i licenciranje ovih centara za brigu, zapošljavanje, isplatu plata i obuku stručnjaka za socijalnu zaštitu.

Održavanje, poštovanje i primena standarda kao i profesionalne discipline u oblasti socijalnih i porodičnih usluga je odgovornost Generalnog saveta za socijalne i porodične usluge (GSSPU). Ovo telo je takođe odgovorno za licenciranje i izgradnju profesionalnih kapaciteta za pružaoce socijalnih i porodičnih usluga u vladinom i nevladinom sektoru.

Sistem rezidencijalnog zbrinjavanja podrazumeva pružanje 24-časovnih usluga starim licima bez porodične nege i osobama sa ograničenim mentalnim sposobnostima. Ovaj sistem se sastoji od dve velike institucije: Doma za stara lica bez porodičnog staranja (DSLPS) u Prištini i Specijalnog instituta u Štimlju (SIŠ), kao i 13 domova zajednice koji se nalaze u nekoliko opština na Kosovu.

Prihvatišta za žrtve trgovine ljudima i žrtve nasilja u porodici uglavnom vode nevladine organizacije. Prihvatišta koje su vodile nevladine organizacije su podržana subvencijama MFRT-a na osnovu projekata, pri čemu je deo sredstava obezbeđuju iz sufinansiranja sa opštinama i donatorima.

Niska uključenost romske, aškalijske i egipćanske zajednice u šeme socijalne zaštite i nedovoljna upotreba socijalnih usluga otežavaju ublažavanje siromaštva među ovim zajednicama i to predstavlja veoma ozbiljan izazov.

Vlada Kosova je identifikovala sledeće grupe kao najugroženije, koje se osećaju isključenost više od drugih i koje su prioritet socijalne politike na Kosovu: dugotrajno nezaposleni, deca i omladina u nepovoljnom položaju, posebno devojčice iz ruralnih područja i deca zajednica, žene iz ruralnih sredina, samohrane majke, zajednice (romska, aškalijska i egipćanska) koje pored najviših stopa nezaposlenosti i siromaštva imaju najniži nivo obrazovanja i najveću stopu nepismenosti i osobe sa ograničenim sposobnostima – od kojih većina nema fizički pristup zdravstvenim i obrazovnim institucijama – i njihove porodice koje su glavni pružaoци nege za ove ljude.

MFRT se kontinuirano angažuje za dobrobit svih građana Republike Kosovo bez obzira na etničku pripadnost. Sistem socijalne zaštite na Kosovu zasniva se na: šemama beneficija (gotovina) i profesionalnim uslugama. Sistem se uglavnom finansira iz državnog budžeta za centralni i lokalni nivo.

Programi beneficija iz svih šema i usluga pokrivaju oko 16.% stanovništva na Kosovu.

Politike MFRT su fokusirane na razvoj programa koji pomažu porodicama i pojedincima u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

¹⁰⁰ Zakon br. 03/L-040 o lokalnoj samoupravi (Službeni list, Br. 28, 04. jun 2008. godine). <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2530>

Glavni programi koji se sprovode fokusirani su na ostvarivanje beneficija i usluga predstavljenih u postojećim šemama:

1. Program podrške siromašnim porodicama koji je sproveden kroz Šemu socijalne pomoći (ŠSP);
2. Program podrške porodicama koje imaju decu sa ograničenim sposobnostima, koji je sproveden kroz Šemu podrške porodicama sa decom sa ograničenim sposobnostima;
3. Program zaštite dece bez roditeljskog staranja i napuštene, koji je sproveden kroz porodični smeštaj;
4. Program podrške žrtvama nasilja i trgovine ljudima koji je sproveden kroz ugovaranje i kupovinu usluga od strane NVO-a;
5. Program pružanja rezidencijalnih usluga za stare osobe i osobe sa ograničenim sposobnostima, koji je sproveden kroz pružanje 24-časovnih usluga u rezidencijalnim institucijama;
6. Program pružanja dnevnih i porodičnih usluga za decu i odrasle koji je sproveden sufinansiranjem projekata NVO-a od strane MFRT-a, donatora ili opštine.

Što se tiče pružanja socijalne pomoći romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici, podaci su sledeći:

1. 2.992 porodice sa 14.051 članova iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice su korisnici ŠSP-a. Iako prema podacima o civilnoj registraciji, romska, aškalijska i egipćanska zajednica predstavljaju oko 2% stanovništva Republike Kosovo, ovi podaci pokazuju da ove zajednice predstavljaju oko 11,5% svih korisničkih porodica i članova ŠSP-a u Republici Kosovo. ŠSP je namenjen svim siromašnim porodicama, bez obzira na nacionalnu pripadnost, jezik, godine, pol itd. Mesečni iznos socijalne pomoći za porodicu određen je prema broju članova porodice i troškovima prehrambene potrošačke korpe;
2. 60 evra je minimalni iznos (porodica sa 1 članom);
3. 180 evra je maksimalni iznos (porodica sa 15 članova);
4. Pored osnovne pomoći, porodica koja je korisnik socijalne pomoći za svako dete uzrasta 0-18 godina dobija 5 evra mesečno kao vid dečjeg dodatka, u cilju podsticanja obrazovanja i poboljšanja zdravlja;
5. ŠSP-om upravlja CSR, odlučivanje u izboru slučajeva vrši CSR dok kreiranje politike, obezbeđivanje budžeta od strane MFRT.
6. Prema podacima iz baze podataka DSPP/MFRT, socijalnu pomoć je koristilo 25.679 porodica, sa 103.189 članova porodice, širom Republike Kosovo;
1. Takođe, Vlada Kosova je za svaku godinu izdvojila 4,5 miliona evra za subvencionisanje utrošene količine električne energije za korisnike (domaćinstva) u ŠSP-u. Ovo poravnanje vrši se prema Memorandumu o razumevanju između

MRSZ-MF-KEK, za sve građane Kosova koji primaju socijalnu pomoć od po 400 KVH mesečno. U ovom slučaju iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice 2.992 domaćinstva su subvencionisana za električnu energiju.

7. Takođe 70 porodica iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice imalo je koristi od Hitne šeme, trenutne pomoći, jednokratne pomoći, od 100-300 evra.
8. Podrška kroz porodičnu šemu za decu sa trajnim ograničenim sposobnostima od 1-18 godina
9. 112 dece sa stalnim ograničenim sposobnostima uzrasta 1-18 godina iz porodica romske, aškalijske, egipćanske zajednice dobijaju 100 evra mesečno, ovaj broj može da varira iz meseca u mesec. Ova šema podržava porodice sa decom sa stalnim ograničenim sposobnostima. Ukupan broj za sve zajednice na Kosovu je 2.496 dece. Šema je javna, univerzalna i finansira se iz javnih sredstava. Aplikiranje se vrši u odgovarajućim CSR-ima, procena od strane stručnjaka lekarske komisije, dok budžet obezbeđuje MFRT.
10. Šema materijalne podrške za porodice sa decom sa stalnim ograničenim sposobnostima je regulisana zakonom.¹⁰¹

- Iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice, deca u porodičnom smeštaju su 50 dece sa mesečnom uplatom od 100 evra mesečno.

- Osobe sa ograničenim sposobnostima iz romske i aškalijske zajednice, 8 osoba je smešteno u Specijalnom institutu u Štimlju (SIŠ) i 3 osobe u Domu za stare osobe bez porodičnog staranja (DSOPS).

Ostale koristi porodica u ŠSP-u:

- Ukidanje troškova registracije semestara na javnom univerzitetu;
- Razni projekti DPP-a u javnim poslovima;
- Razna pomoć domaćih i međunarodnih udruženja;
- Primarne medicinske usluge;
- Oslobođanje od taksi u nekim opštinama.

Kao deo Paketa za ekonomski oporavak i Paketa za ekonomsko oživljavanje 2021. godine, sprovedeno je nekoliko mera koje su pružile podršku. Paket mera je usmeren na podršku porodicama u socijalnoj pomoći sa duplim isplatama, povećanje vrednosti socijalne pomoći, isplatu dodataka za neke socijalne i penzione šeme.

U okviru sprovođenja mere 3.2 – Podrška penzionerima i porodicama uz socijalnu pomoć Paketa za ekonomski preporod, na predlog MFRT, usvojena je odluka od strane kabineta gde su im se isplaćivale dodatne isplate u iznosu novčane podrške od 100€ (sto evra) svi korisnici penzijskih

¹⁰¹ Zakon br. 03/L-022 o materijalnoj podršci dece sa stalnim ograničenim sposobnostima (Službeni list, br. 37, 10. septembar 2008. godine).

šema za mesec novembar 2021. godine i Odluka o udvostručenju isplate na osnovicu i odobrenih dodataka za korisnike šeme socijalne pomoći za period novembar-decembar 2021. godine.

Takođe u koordinaciji MFRT/DSPP i sredstvima donatora obezbeđeni su prehrambeni kuponi u iznosu od 60-70 evra mesečno za preko 10.000 porodica u socijalnoj pomoći za 6 meseci za 2021. godinu.

Mera 3.4 Finansijska podrška nevladinim organizacijama i drugim subjektima koji kroz javne kuhinje pružaju socijalne usluge ugroženim kategorijama društva. Program Vlade 2021-2025 ima za cilj povećanje socijalnog blagostanja i smanjenje siromaštva kroz podršku ugroženim grupama i restrukturiranje socijalnih i penzionih šema, osmišljavanje novih socijalnih i penzijskih šema. Počelo se sa programom dečjih dodataka, gde deca ispod 2 godine dobijaju mesečnu naknadu u iznosu od 20 evra mesečno, dok će deca ispod 16 godina primati mesečne naknade u vrednosti od 10 evra.

U oblasti socijalne politike, socijalnih usluga, socijalne šeme, usvojeno je i završeno nekoliko političkih dokumenata i podzakonskih akata koji su na snazi.¹⁰²

Izazovi sa kojima se suočavaju romska i aškalijska zajednica:

- **Nedostatak kapaciteta za pružanje usluga na lokalnom nivou.** Prvo, broj pružalaca usluga u odnosu na broj pruženih usluga je veoma mali.
- Nepohađanje škole od strane dece romske i aškalijske zajednice (ako deca ne pohađaju školu, porodici se prekida socijalna pomoć i to utiče na povećanje siromaštva i isključenost ovih porodica);
- Kretanja iz jednog u drugo stanovanje;
- Neadekvatna kvalifikacija mladih iz romske i aškalijske zajednice za tržište rada;
- Nemogućnosti da imaju pristup izdavanju potrebne dokumentacije za sticanje koristi socijalne pomoći. Mogućnosti ovih grupa za pristup različitim uslugama su ograničene i razlikuju se u zavisnosti od toga gde žive ili borave.

¹⁰² Završen je Nacrt zakona o socijalnim i porodičnim uslugama. Novi Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama ima za cilj da utiče na reformu socijalnih i porodičnih usluga, unapređenje oblika zaštite dece, uključivanje socijalnih usluga, povećanje kvaliteta i odgovornosti i obezbeđivanje održivog finansiranja socijalnih usluga. Koncept dokument za reformu šeme socijalne pomoći je završen od strane MFRT / DSPP i odobren od strane Vlade. Ovaj koncept dokument (KD) ima za cilj reformu šeme socijalne pomoći kako bi se poboljšao uticaj šeme na smanjenje siromaštva i proširio uključivanje siromašnih porodica u šemi. Formirana je radna grupa za izradu novog Zakona o ŠSP-u. U novom zakonu neće biti kategorije I ili II korisnika, dok će mogućnost apliciranja, selekcije i beneficije imati sve porodice za koje smatraju da su siromašne i koje nemaju mogućnost da podmire osnovne potrošačke potrebe koje će biti utvrđene ovim zakonom. Nedostatak pristupa zadovoljavanju osnovnih potreba je izražen među decom, omladinom i porodicama romske i aškalijske zajednice. Pokrivanje ovih potreba, kao što je pristup osnovnoj ishrani i medicinskoj nezi, daje osećaj smirenosti i na taj način nudi veliki uticaj na psiho-socijalno blagostanje.

- Izazovi postoje u povećanju potražnje i broja građana i porodica kojima je potrebna socijalna zaštita, socijalne usluge kao rezultat uticaja gubitka prihoda i radnih mesta od Pandemije Covid 19.

2.3. Zdravstvo

Strateški cilj 3: Poboljšanje zdravlje pripadnika romske i aškalijske zajednice i povećanje jednakog pristupa kvalitetnim zdravstvenim uslugama

Kao i u drugim zemljama Centralne i Jugoistočne Evrope, veliki broj romskih i aškalijskih porodica živi ispod granice siromaštva, a više od 36% njih pripada ovoj grupi.¹⁰³ Bez sumnje, siromaštvo ima negativan uticaj na ljudsko zdravlje i očekivani životni vek čoveka, što se dokazuje kod romske i aškalijske zajednice. Ljudi sa niskim nivoom prihoda posebno su podložni bolestima koje su ubrzane lošim kvalitetom, kao i neadekvatnim načinom ishrane.

Nekoliko strateških dokumenata, kao i nacionalni i međunarodni akteri, pokušali su da delimično adresiraju zdravstvene aspekte zajednica. Strategija će kroz ovaj cilj doprineti poboljšanju zdravstvenih usluga za pripadnike romske i aškalijske zajednice, kroz koordinaciju i razvoj programa koji se bave problemima članova zajednice u oblasti zdravlja.

Mali broj vakcinacija od strane pripadnika romske i aškalijske zajednice doveo je do toga da deo Strategije bude posvećen obrazovanju i podizanju svesti. Takođe, posebna pažnja je posvećena poboljšanju pristupa zdravstvenim uslugama, posebno u preventivne svrhe kod hroničnih nezaraznih bolesti od kojih u značajnoj meri boluju pripadnici romske i aškalijske zajednice.

Da bi se postigao Strateški cilj 3, teorija promene predviđa: 1) da će opremanje ličnim dokumenatima svih pripadnika romske i aškalijske zajednice omogućiti pristup svim pripadnicima ovih zajednica javnim zdravstvenim uslugama; 2) da će se podizanjem svesti ciljnih zajednica o značaju vakcinacije (naročito nakon pandemije COVID-19), kao i promocijom zdrave ishrane i metoda prevencije hroničnih nezaraznih bolesti, zdravlje ljudi romske i aškalijske zajednice vremenom poboljšati; 3) da kroz podizanje svesti javnog zdravstvenog osoblja na svim nivoima za suzbijanje jednakog tretmana ovih zajednica uslugama jednakog kvaliteta i primenom etičkog kodeksa koji jasno pominje ove principe i njihovo nepoštovanje rezultira disciplinskim merama, ciljne zajednice će dobiti kvalitetan i jednak zdravstveni tretman.

Prateći ovu logiku, da bi se postigao Strateški cilj 3, predviđeni su sledeći specifični ciljevi:

3.1 Specifični cilj 1: Poboljšanje pristupa kvalitetnim zdravstvenim uslugama za pripadnike romske i aškalijske zajednice;

3.2 Specifični cilj 2: Poboljšanje zdravlja pripadnika romske i aškalijske zajednice kroz podizanje i promociju zdravstvene svesti;

¹⁰³ Stubbs and Nestid, Child Poverty in Kosovo: Policy Options Paper & Synthesis Report. UNICEF. 2010.

3.3 Specifični cilj 3: Poboljšanje kvaliteta zdravstvenih usluga, kroz podizanje svesti javnog zdravstvenog osoblja za jednak tretman i eliminisanje diskriminacije romske i aškalijske zajednice.

Pripadnici romske i aškalijske zajednice i dalje pate od lošeg zdravlja zbog ograničenog pristupa preventivnim i kurativnim zdravstvenim uslugama, kao i zbog neadekvatne i nedovoljne, što doprinosi lošem zdravlju i kratkom životnom veku.

Nejednakost pristupa zdravstvenim uslugama smanjuje mogućnosti za efikasno korišćenje ljudskog kapitala ovih zajednica, čime se smanjuju mogućnosti za ostvarivanje prihoda i povećanje njihovog blagostanja.

Uključivanje i integracija romske i aškalijske zajednice u dobijanje kvalitetnih zdravstvenih usluga smanjiće nejednakosti i poboljšati njihovo zdravlje i blagostanje.

Prema domaćem zakonodavstvu i međunarodnim konvencijama i instrumentima o ljudskim pravima, pravo na zdravlje nije ograničeno na ljudsko pravo na zdravstvenu zaštitu, već uključuje i sve socio-ekonomske faktore neophodne za zdrav život. Ovi faktori uključuju smeštaj, pristup hrani, vodi za piće i adekvatnu higijenu i sanitarne uslove; zdravlje i bezbednost na radu; i život u nezagađenom okruženju. Stoga, u cilju poboljšanja zdravlja marginalizovanih grupa, treba nastojati da se poboljšaju i ove socio-ekonomske odrednice, što je jedan od zadataka strategije.

Pored ograničenja njihovog učešća i uključivanja u pristup i korišćenje zdravstvenih usluga, na zdravstveni status ovih zajednica utiču i teški uslovi života i društveni status. Stoga je važno shvatiti da zdravstveno stanje pripadnika ovih zajednica podrazumeva više od pristupa zdravstvenoj zaštiti ili hrani, jer zavisi od velikog broja socio-ekonomskih faktora životne sredine, koji su van kontrole pojedinca, a koji može rezultirati od dugoročnog modela socio-ekonomske diskriminacije i isključenosti. Način života, prihodi i društveni status mogu uticati na zdravlje, kao i na okolnosti u kojima se ljudi rađaju, žive i rade. Ovo delimično može objasniti zašto ove zajednice imaju tendenciju da imaju lošije zdravstvene uslove.¹⁰⁴

Međutim, identifikovane su brojne poteškoće koje direktno utiču na ograničen pristup, neučešće i neuključivanje romske i aškalijske zajednice u zdravstvene usluge. Među njima ubrajamo siromaštvo, socio-ekonomske uslove, udaljenost od zdravstvenih institucija sekundarnog i tercijarnog nivoa, nemogućnost plaćanja zdravstvene zaštite, kupovine lekova, prevoza, neformalna plaćanja zdravstvenih radnika, nedostatak ličnih dokumenata i kao rezultat toga, nisko korišćenje zdravstvenih usluga.

Briga o deci u prvim godinama života jedan je od najefikasnijih i najisplativijih načina za smanjenje problema koji se mogu javiti kod dece sa niskim socio-ekonomskim statusom. Prepreka ovoj brizi je upis dece mlađe od pet godina u romskoj i aškalijskoj zajednici na Kosovu. U proseku, 9 od 10 dece se upiše pre svog prvog rođendana i ovaj procenat raste sa godinama, skoro sva deca su upisana pre njihovog petog rođendana. Međutim, oko 10% dece rođene na Kosovu, među Romima, Aškalijskima i Egipćanima, je upisano, ali nemaju izvod iz matične knjige rođenih.

¹⁰⁴ Breaking the Cycle of Roma Exclusion in the Western Balkans, World Bank Group, 2019.

Tabela 13. Stopa smrtnosti kod dece

Godine pre studije	Stopa neonatalne smrtnosti: SDG 3.2.2	Stopa post-neonatalne smrtnosti	Stopa smrtnosti novorođenčadi	Stopa smrtnosti dece	Stopa smrtnosti ispod 5 godina: SDG 3.2.1
Kosovo					
0–4	11	4	15	1	16
5–9	10	4	14	1	14
10–14	19	8	27	2	29
Zajednice Roma, Aškalijska i Egipćanska na Kosovu					
0–4	21	5	26	2	27
5–9	12	6	19	3	22
10–14	27	8	34	4	38

(Izvor: Anketa višestrukih pokazatelja za Kosovo (MICS) za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu provedena u periodu 2019-2020. godine)¹⁰⁵

Na osnovu tabele 13, procenjuje se da na Kosovu u proseku umire 16 dece mlađe od 5 godina na 1.000 rođenih. Ova vrednost je skoro dva puta veća kod dece romske i aškalijske zajednice, na 1.000 rođenih umire 27 dece. Takođe se procenjuje da 21 dete na 1.000 rođenih iz romske i aškalijske zajednice umire u toku prvog meseca života, a 26 dece na 1.000 rođenih umire pre navršenja jedne godine. Stopa smrtnosti prve rođene dece na Kosovu je 23 dece na 1000 rođenih.

Stopa porođaja adolescentkinja je 7 puta veća među devojkama uzrasta 15-19 godina koje žive u siromašnijim porodicama. 1 od 50 žena starosti 20-24 godine porodila se pre 18. godine na Kosovu, međutim, verovatnoća da će žene ovog uzrasta porađati pre 18. godine povećava se na 1 od 10 ako žive u porodici sa najsiromašnijim indeksom kvintilnog bogatstva. U romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici, 1 od 6 rodile su živu decu pre 18. godine.

Ukupno 73 procenta dece uzrasta 24–35 meseci na Kosovu primilo je sve vakcine po rasporedu imunizacije u bilo koje vreme pre ankete. Samo 38 odsto dece koja žive u romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici je u potpunosti vakcinisano. Samo 21,6% kosovskih Roma i 41,4% kosovskih Aškalijska je u potpunosti vakcinisano. Porodično bogatstvo je pozitivno povezano sa potpunom vakcinacijom: 4 od 5 dece uzrasta 24–35 meseci koja žive u bogatijim porodicama na Kosovu su potpuno vakcinisana, u poređenju sa 3 od 5 dece koja žive u siromašnijim porodicama. Sličan model se primećuje i kod dece iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice.¹⁰⁶ Međutim, procenat nevakcinisane dece je tokom pandemije porastao na skoro 50%.

¹⁰⁵ MICS za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu, ASK, 2020.

¹⁰⁶ 2019-2020 MICS in Kosovo & 2019-2020 MICS with Roma, Ashkali and Egyptian communities in Kosovo, UNICEF

Glavni razlozi su: Zdravstvene institucije su bile fokusirane na suzbijanju COVID-a 19, niska svest roditelja, ograničenja kretanja i lažne vesti o vakcinama.

Većinu žena u reproduktivnom dobu na Kosovu je bar jednom posetilo kvalifikovano zdravstveno osoblje tokom trudnoće i porođaji su obavljani u zdravstvenoj instituciji, dok je njihovo zdravstveno stanje pratilo kvalifikovano zdravstveno osoblje. Skoro sve žene u opštem stanovništvu imale su četiri ili više poseta prenatalne nege od strane pružaoca zdravstvene zaštite, što je bio slučaj sa 3 od 4 žene iz romske i aškalijske zajednice.

Razlika je bila veća za Romkinje i Aškalijske koje žive u ruralnim područjima.

Gore navedene okolnosti utiču na kraći životni vek pripadnika romske i aškalijske zajednice, koji je kraći od 60 godina, u poređenju sa kosovskim prosekom od 70,5 godina.

Analiza javnih politika i mera u zdravstvu

Niska pokrivenost zdravstvenim osiguranjem na Kosovu objašnjava se činjenicom da na Kosovu, za razliku od drugih zemalja, ne postoji obavezno zdravstveno osiguranje, uprkos usvajanju zakona 2014. godine.¹⁰⁷ Ovo je razlog za niske stope zdravstvenog osiguranja prijavljene kao kod Roma tako i kod njihovih neromskih suseda. Samo oko 10 odsto svake grupe ima zdravstveno osiguranje. Prema podacima MICS-a, zdravstveno osiguranje ima 19,2 odsto žena, 11,1 odsto muškaraca i 19,3 odsto romske dece. U poređenju sa samo 0,9 procenata žena, 6,7 procenata muškaraca i 0,7 procenata aškalijske dece Kosova.

Tokom pandemije, na opštinskom nivou su preduzete reaktivne mere koje su donekle pomogle romskoj i aškalijskoj zajednici. Među najobičnijim merama su podeljeni prehrambeni i higijenski paketi, koji obuhvataju neophodne namirnice za preživljavanje, poput brašna, ulja i drugih osnovnih proizvoda, kao i mere zaštite, kao što su dezinfekciona sredstva, maske, rukavice i drugi proizvodi za higijenu.¹⁰⁸

2.4. Stanovanje

Strateški cilj 4: Povećanje jednakog pristupa održivom stanovanju,¹⁰⁹ osnovnim uslugama i javnoj infrastrukturi romske i aškalijske zajednice

Stanovanje je ključno pitanje za društvenu stabilnost, zdravlje i kvalitetan razvoj ljudskog blagostanja. Stanovanje utiče na tok ukupnog razvoja društva i bitna je komponenta društveno-ekonomskog razvoja, odnosno životnog standarda. Stanovanje je socijalno pravo građana u većini razvijenih zemalja. Pravo na stanovanje je sve prisutnije u okviru globalnih politika i u borbi za ljudska prava, sankcionisano i međunarodnim konvencijama.

¹⁰⁷ Zakon br. 04/L -249 o zdravstvenom osiguranju (Službeni list, br. 29, 30. april 2014. godine).

¹⁰⁸ The Challenges of the Roma, Ashkali, Egyptian Community in Kosovo During the Covid-19 Pandemic, Admovere, July, 2020.

¹⁰⁹ Osnovne usluge uključuju pristup vodosnabdevanju, kanalizaciji, uslugama sakupljanja i upravljanja otpadom, električnoj energiji, pristupu transportnim i finansijskim uslugama i digitalnim komunikacijama.

U procesu izrade Strategije analizirani su različiti modeli rešavanja stambenog problema, uključujući program neprofitnog zakupa u socijalnom stanovanju i program stambenog bonusa subvencionisanjem tržišne zakupnine od strane opštine u privatnim stambenim jedinicama. Zaključeno je da treba da se radi na sveobuhvatnom evidentiranju potreba članova zajednice za pomoć u oblasti stanovanja koja će se realizovati kroz bazu podataka koja je u izradi. Zatim treba nastaviti tretman neformalnih naselja, kao i obezbeđivanje stanovanja, u okviru budžetskih mogućnosti i spremnosti donatora da pomognu u ovoj oblasti.

Da bi se postigao Strateški cilj 4, teorija promene predviđa: 1) da će odgovarajuća studija izvodljivosti stanovanja za romsku i aškalijsku zajednicu u različitim opštinama identifikovati potrebe i mogućnosti odrediti konkretne korake koje treba slediti da bi se obezbedila održiva rešenja za stanovanje za ove zajednice; 2) da će podizanje svesti i svest pripadnika romske i aškalijske zajednice da se aktivno angažuju u rešavanju stambenog pitanja povećati efikasnost rešenja za njihovo održivo stanovanje; 3) da će poboljšanje postojeće infrastrukture i ulaganje u pomoćnu infrastrukturu poboljšati udobnost i kvalitet života i pristup osnovnim uslugama; 4) da će svest javnog osoblja o stambenim programima o jednakom tretmanu i borbi protiv diskriminacije uticati na jednak pristup i poboljšanje stambenih usluga koje dobijaju pripadnici romske i aškalijske zajednice; i 5) da će se kroz reviziju postojećih urbanističkih planova i novih koji posebno obuhvataju stambena pitanja romske i aškalijske zajednice, kao i obezbeđivanje kvalitetnih stambenih alternativa za ove zajednice, postići održiva stambena rešenja u svakoj opštini.

Za postizanje Strateškog cilja 4, predviđeni su sledeći specifični ciljevi:

4.1 Specifični cilj 1: Obezbeđivanje održivosti i definisanje konkretnih koraka za sistematsko poboljšanje stambene situacije za romsku i aškalijsku zajednicu;

4.2 Specifični cilj 2: Svest i svesnost pripadnika romske i aškalijske zajednice u rešavanju stambenih problema;

4.3 Specifični cilj 3: Povećanje udobnosti i kvaliteta života romske i aškalijske zajednice kroz unapređenje postojeće infrastrukture kao i prateće infrastrukture za bolji pristup osnovnim uslugama;

4.4 Specifični cilj 4: Jednak pristup i poboljšanje kvalitetnih stambenih usluga za romsku i aškalijsku zajednicu, kroz podizanje svesti javnog osoblja odgovornog za programe stanovanja;

4.5 Specifični cilj 5: Formalizacija neformalnih naselja romske i aškalijske zajednice kroz reviziju postojećih urbanističkih planova i konkretno uključivanje u nove urbanističke planove kao i davanje alternativa za reorganizaciju postojećih naselja.

4.6 Specifični cilj 6: Jednak pristup osnovnim uslugama, uključujući vodu, kanalizaciju, usluge sakupljanja otpada i borbu protiv prostorne segregacije kao uzroka ekološke diskriminacije u stanovanju.

Stanovanje kao socijalno pravo građana u većini razvijenih zemalja, sve je prisutnije u okviru globalnih politika i u borbi za ljudska prava, sankcionisano međunarodnim konvencijama, i zakonski podržano na Kosovu. Ostaje još posla da se postigne dugoročno stambeno rešenje za romsku i aškalijsku zajednicu u Republici Kosovo.

Romi i Aškalijske zajednice takođe imaju stambenih problema i potreba za obezbeđivanjem stanovanja i dalje daleko veća od budžetskih mogućnosti.

Uslovi života romske i aškalijske zajednice kao i opšteg stanovništva, značajno se razlikuju na Kosovu. Pripadnici romske i aškalijske zajednice žive u naseljima i kućama bez osnovne i adekvatne infrastrukture, uključujući redovan pristup pijaćoj/tekućoj vodi, struji i drugoj osnovnoj opremi. Štaviše, slede izazovi u mnogim aspektima kao što su legalizacija njihovih kuća ili stanova, kratkoročna i neadekvatna stambena rešenja, prinudna iseljenja i slično.

Vredi napomenuti da stanovanje i dalje predstavlja veliki problem romske i aškalijske zajednice, za koji ne postoji lako i brzo rešenje. Prosečna veličina domaćinstva na Kosovu je 4,9 članova. U romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici, prosečna veličina domaćinstva je 5,8 članova.¹¹⁰

Značajan broj romskih i aškalijskih porodica ne poseduje potpuna dokumenta koja dokazuju zakonsko vlasništvo nad njihovim prebivalištem i zemljištem. Zbog neadekvatnih uslova života, zabrinutosti su brojne i prioriteti su kategorisani u skladu sa okolnostima. Neutvrđen pravni status romske zajednice, prinudna iseljenja, birokratija i diskriminacija doveli su do mnogih izazova, a sa tim često i namernog nemara u pokušajima legalizacije njihovog stanovanja. To je nastavljeno generacijama, što sada predstavlja novi izazov zbog nepotpune dokumentacije. Dakle, ova situacija dodaje više procedura, administrativnih poslova i potencijalnih troškova, što destimuliše početak procesa legalizacije.

Smatra se da su uslovi života romske i aškalijske zajednice ispod minimalnih standarda kvaliteta, kao i značajne poteškoće u pristupu uslugama. Štaviše, stanovanje je ispod minimalne stope stambenih jedinica, a broj članova porodice je veliki, pa to dovodi do prenaseljenosti. Prema izveštaju Svetske banke (2019), prosečan stan u kome živi romska porodica na Zapadnom Balkanu obično ima 2,0 do 2,5 sobe, dok na ekonomskoj osnovi broj soba po osobi među Romima varira između 0,5 i 0,8¹¹¹. Isti izveštaj naglašava život romskih porodica u samo jednosobnim stanovima, gde je od celokupnog romskog stanovništva 16% registrovano da pripada ovoj kategoriji na Kosovu.

¹¹⁰ Anketa višestrukih pokazatelja za Kosovo (MICS) za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu, ASK, 2020. godine)

¹¹¹ World Bank, 2019: Breaking the Cycle of Roma Exclusion in the Western Balkans.

Romska naselja su uglavnom poluurbana i urbana, ali i ruralna. Pored mera na centralnom i lokalnom nivou koje se odnose na stanovanje Roma, njihove stambene potrebe zadovoljavaju i međunarodni donatori.

Neki od glavnih izazova u vezi sa stanovanjem romske i aškalijske zajednice su:

1. Nerešen status pravne svojine nad zemljištem i stambenim jedinicama;
2. Nedovoljna i nejednaka uključenost članova zajednice u institucionalne stambene programe rešavanja stambenog problema;
3. Nedostatak adekvatne infrastrukture opštinskih usluga i drugih neophodnih i adekvatnih usluga u romskim i aškalijskim naseljima;
4. Nekvalitetna izgradnja postojećih stambenih jedinica, nedostatak njihove fizičke sigurnosti i slaba udobnost;
5. Visok nivo siromaštva koji utiče da cene imovine i nekretnina budu nepristupačne;
6. Ograničeni porodični prostori koji se stalno šire kroz nove generacije i stvaraju potrebu za smeštajem sve većeg broja porodica;
7. Poteškoće u dodeli zemljišta/pronalasku rešenja smeštaja za povratnike i repatrirana lica.

Analiza politike i javnih mera stanovanja

Budžet Vlade Kosova koji se izdvaja za obezbeđivanje stanovanja je prilično mali. Između ostalog, do sada nije postojala posebna budžetska linija za stanovanje na opštinskom nivou za oblast stanovanja niti za romsku i aškalijsku zajednicu. U skladu sa članom 25. Zakona o finansiranju posebnih programa stanovanja,¹¹² opštine moraju izraditi trogodišnje programe stanovanja i nakon usvajanja od strane skupština opština, mogu tražiti u budžetu Republike Kosovo preko MSPPI finansijsku podršku za izgradnju zgrada za socijalno stanovanje. Ovi trogodišnji programi treba da predstave broj zahteva koje imaju potrebe stanovanja, uključujući romsku i aškalijsku zajednicu, obezbeđivanje područja za izgradnju i opremanje zemljišta infrastrukturom, upravljanje zahtevima za stanovanje i održavanje stambenih jedinica za iznajmljivanje. Takođe, prema zakonu, stambeni referent mora da utvrdi organizaciju i način funkcionisanja za sprovođenje stambene politike u opštini.

Do danas, stambene potrebe zajednica su zadovoljene uglavnom putem međunarodnih donatorskih sredstava. Međutim, 2018. godine Vlada je izdvojila 2,4 miliona evra za izgradnju socijalnih stanova za romsku i aškalijsku zajednicu i druge marginalizovane zajednice,¹¹³ projekat koji još uvek nije završen.

Pored sredstava za izgradnju stambenih jedinica, postoji i nedostatak podataka za rešavanje ovih potreba na opštinskom nivou,¹¹⁴ što i dalje predstavlja izazov. Kao rezultat, postoji

¹¹² Zakon br.. 03/L-164 o finansiranju posebnih programa stanovanja (Službeni list, br. 67, 29. mart 2010. godine).

¹¹³ Radni dokument osoblja Evropske komisije, Saopštenje o politici proširenja EU-a, 2019. godine

¹¹⁴ Strategija za uključivanje romske i aškalijske zajednice u kosovsko društvo, 2017-2021, April, 2017. godine.

neusklađenost strategija ili planova/aktivnosti uključenih zainteresovanih strana, kao što su spoljni ili unutrašnji donatori sa relevantnim institucijama, što direktno utiče na ispunjavanje najhitnijih potreba ili dugoročnih strategija.

2.5. Diskriminacija

Strateški cilj 5: Sprečavanje i borba protiv diskriminacije, rasizma, govora mržnje, zločina iz mržnje, segregacije, predrasuda, stereotipa i bulizma

Borba i sprečavanje diskriminacije Roma (čitaj: i Aškalija) u okviru EU okvira za inkluziju Roma, obuhvata broj ljudi koji su se osećali diskriminisanim u društvenim situacijama zbog svoje etničke pripadnosti (čitaj: Romi ili Aškalije). Prema ovom okviru, u ovim slučajevima treba preduzeti mere za suzbijanje diskriminacije, uznemiravanja, zločina iz mržnje i govora mržnje prema pripadnicima romske zajednice (čitaj: i aškalijske), kao i promociju svesti o istoriji, kulturi, priznanju i pomirenje ovih zajednica.

Diskriminacija no osnovu etničke pripadnosti romske i aškalijske zajednice je višestruki uzrok problema ovih zajednica i smatra se glavnom prazninom u integraciji ovih zajednica u društvo i privredu. S obzirom da je diskriminacija jedan od glavnih uzroka u gotovo svim sferama društvenog i ekonomskog života romske i aškalijske zajednice, ova strategija predviđa specifične mehanizme u pristupu njihovom suzbijanju.

Istovremeno, svaki strateški cilj (obrazovanje, zapošljavanje i socijalna zaštita, zdravstvo i stanovanje) ima specifične ciljeve koji se bore protiv diskriminacije na nivou ciljeva strateškog cilja. U većini slučajeva, specifični relevantni ciljevi treba da razrade i sprovede svest relevantnih aktera o važnosti borbe protiv diskriminacije, kao i promovisanju istorije i kulture romske i aškalijske zajednice. Na nivou specifičnih ciljeva ovi angažmani na podizanju svesti su specificirani za relevantnu oblast (npr. u obrazovanju sa stručnjacima, učenicima i roditeljima, u zdravstvenoj zaštiti zdravstvenih radnika i relevantnom radu sa pacijentima, itd.).

S druge strane, pitanje borbe protiv diskriminacije, uznemiravanja, kriminala i govora mržnje prema pripadnicima romske i aškalijske zajednice je takođe strateški prioritet sam po sebi, što zahteva poseban i konkretan tretman na najvišem nivou. Upis rođenja i državljanstva je osnovno građansko pravo u životu pripadnika zajednica koje im omogućava pristup pravima i uslugama razrađenim ovom strategijom. Međutim, unutar zajednica i dalje postoje lica čije rođenje nije upisano u matične knjige zbog nekih objektivnih i subjektivnih faktora. Stvaranje instrumenata i mehanizama koji adresiraju ovu stratešku oblast kao zasebnim, razrađeni su u nastavku, kroz specifične ciljeve Strateškog cilja 5.

2) Za postizanje Strateškog cilja 5, teorija promene predviđa: 1) da će razvoj i primena sveobuhvatnih politika u svim fazama i nivoima politika, programa i projekata na neki način sistematski uticati na borbu protiv rasizma i diskriminacije romske i aškalijske zajednice; 2) da će izrada i usvajanje zakonskog predloga za ravnopravnost, učešće, uključivanje i borbu protiv diskriminacije i rasizma, sistematski uticati i povećati kvalitet života romske i aškalijske zajednice; 3) da će svest romske i aškalijske zajednice o značaju i načinu prijavljivanja slučajeva

rasizma i diskriminacije povećati broj prijavljenih slučajeva i na taj način će nadležne institucije moći da preduzmu disciplinske mere protiv počinitelja diskriminacije i na taj način povećaju odgovornost prema ciljnim zajednicama i strateškim ciljevima; 4) da svest i savest javnosti i javnih službenika o rasizmu i diskriminaciji romske i aškalijske zajednice utiče na povećanje tolerancije i uključivanje i integraciju ovih zajednica u društvo i ekonomiju; i 5) da podizanje svesti i promovisanje istorije i kulture romske i aškalijske zajednice u javnosti, obrazovanju i civilnoj službi/javnoj upravi utiče na povećanje tolerancije i uključivanje romske i aškalijske zajednice u društvo i ekonomiju.

Za postizanje Strateškog cilja 5, predviđeni su sledeći specifični ciljevi:

5.1 Specifični cilj 1: Sistematska borba protiv diskriminacije i rasizma kroz razvoj i sprovođenje sveobuhvatnih politika u svim fazama i nivoima politika, programa i projekata;

5.2 Specifični cilj 2: Smanjenje fenomena rasizma i diskriminacije i povećanje kvaliteta života romske i aškalijske zajednice na sistematski način kroz izradu zakonskog predloga za ravnopravnost, učešće, uključivanje i borbu protiv rasizma i diskriminacije;

5.3 Specifični cilj 3: Povećanje odgovornosti i kažnjavanje počinitelja diskriminacije i podizanje svesti pripadnika romske i aškalijske zajednice o značaju i načinu prijavljivanja slučajeva diskriminacije, rasizma, uznemiravanja, govora mržnje i nasilja i bulizma;

5.4 Specifični cilj 4: Povećanje učešća romske i aškalijske zajednice kroz podizanje svesti i savesti javnosti i javnih službenika o rasizmu i antidiskriminaciji prema romskoj i aškalijskoj zajednici, kao i promovisanjem istorije i kulture romske i aškalijske zajednice.

5.5. Specifični cilj 5: Podržavanje i unapređenje rada Tehničke grupe za zaštitu od diskriminacije romske, aškalijske i egipćanske zajednice, koju je osnovala Vlada, za rešavanje pritužbi pripadnika romske, aškalijske i egipćanske zajednice za diskriminaciju prema njima, kao i za sprovođenje aktivnosti za podizanje svesti javnosti o sprečavanju diskriminacije pripadnika romske, aškalijske i egipćanske zajednice.

Republika Kosovo je uspostavila napredan pravni okvir za zaštitu i promovisanje prava zajednica na osnovu međunarodnih politika i standarda i najboljih praksi za sve zajednice. S tim u vezi, strateške ciljeve ove Strategije treba posmatrati kroz prizmu praktičnog sprovođenja ovog zakonodavstva, kao i najnaprednijih međunarodnih standarda.

Okvirna konvencija Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina se primenjuje direktno na Kosovu svojim uvrštavanjem u Ustav. Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica promovise duh mira, tolerancije, međukulturnog i međureligijskog dijaloga i promovise pomirenje među zajednicama. Poštuju se standardi utvrđeni ovim zakonom, Okvirnom konvencijom Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina i drugim relevantnim instrumentima, kako bi se postigla puna i efektivna jednakost za sve narode Kosova. : Član 9.2 ovog zakona posebno se odnosi na romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu, koji između ostalog definiše:“..... Posebna pažnja se posvećuje poboljšanju položaja romske, aškalijske i egipćanske zajednice.” Dok Zakon o zaštiti

od diskriminacije¹¹⁵ definiše opšti okvir za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije na osnovu nacionalnosti ili pripadnosti zajednici, društvenog ili nacionalnog porekla, rase, etničke pripadnosti, boje kože, rođenja, porekla, pola, roda, rodnog identiteta, polnog opredeljenja, jezika, nacionalnosti, vere ili veroispovesti, političkog opredeljenja, političkog ili drugog mišljenja, društvenog ili ličnog statusa, starosti, porodičnog ili bračnog stanja, trudnoće, porodiljstva, bogatstva, zdravstvenog stanje, ograničenih sposobnosti, genetsko nasleđa ili bilo kojeg drugog osnova, kako bi se primenio princip jednakog tretmana. Ovaj zakon je veoma važan za romsku i aškalijску zajednicu. Član 24.1 ustava definiše da su pred zakonom svi jednaki. Niko se ne sme diskriminisati na osnovu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili nekog drugog uverenja, nacionalnog ili društvenog porekla, veze sa nekom zajednicom, imovine, ekonomskog ili socijalnog stanja, seksualnog opredeljenja, rođenja, ograničene sposobnosti ili nekog drugog ličnog statusa.¹¹⁶ U vezi sa ovim članom Ustava treba imati u vidu Zakon o zaštiti od diskriminacije, koji se odnosi na sve radnje ili propuste svih državnih i lokalnih institucija, fizičkih i pravnih lica, javnog i privatnog sektora, koji krše, kršili su ili mogu kršiti prava bilo kog lica ili fizičkog i pravnog lica, u svim oblastima života.¹¹⁷ Dok sve institucije Republike Kosovo, tokom vršenja svojih dužnosti i tokom izrade politika i zakona, moraju delovati u skladu sa principima Zakona o zaštiti od diskriminacije.¹¹⁸ Takođe, treba imati u vidu da je svako lice odgovorno po odredbama Zakona o zaštiti od diskriminacije, kada je svojim radnjama ili neradnjama izvršilo diskriminatorско delo u smislu ovog zakona. Individualna odgovornost ne isključuje odgovornost državnih institucija ili privatnog pravnog lica.¹¹⁹

Dakle, Republika Kosovo mora da obezbedi, na nediskriminatornoj osnovi, da sve zajednice i njihovi pripadnici mogu da ostvaruju svoja prava, utvrđena Ustavom,¹²⁰ i mora da obezbedi odgovarajuće uslove, koji omogućavaju zajednicama i njihovim pripadnicima da očuvaju, štite i razvijaju njihov identitet.¹²¹ U tom smislu, Republika Kosovo mora preduzeti sve neophodne mere da zaštiti lica koja mogu biti izložena pretnjama ili aktima diskriminacije, neprijateljstva ili nasilja, kao rezultat njihovog nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta.¹²²

¹¹⁵ Zakon br. 05/L -021 o zaštiti od diskriminacije (Službeni list, Br. 16, 26. jun 2015. godine) <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10924&langid=1>

¹¹⁶ U smislu člana 24 Ustava, Ustavni sud (Predmet KI 55/17 (70)) smatra da to podrazumeva da se opšti principi jednakosti postupanja primenjuju na sve postupke javnih organa u njihovim odnosima sa pojedincima, kao i svi javni organi vlasti u svojim postupcima moraju garantovati jednaku zaštitu prava pojedinaca.

¹¹⁷ Zakon br 05/L -021 o zaštiti od diskriminacije (SL, Br. 16, 26, jun 2015. godine), član 2.

¹¹⁸ Zakon br 05/L -021 o zaštiti od diskriminacije (SL, Br. 16, 26, jun 2015. godine), član 8.

¹¹⁹ Na istom mestu, član 12.

¹²⁰ Ustav, pogledajte član 58.7

¹²¹ Na istom mestu, član 58

¹²² Na istom mestu, član 58.3 Ustavni sud (Predmet K012/18 (115)) podseća da "...tretman je diskriminatoran ako je pojedinac tretiran drugačije od drugih na sličnim pozicijama ili situacijama i ako ova promena tretmana nema objektivno i razumno opravdanje. Ustavni sud ponavlja da različit tretman mora imati legitiman cilj da bi bio opravdan i da mora postojati razuman odnos proporcionalnosti između upotrebljenih sredstava i cilja koji se želi postići."

Zakon o upotrebi jezika ¹²³ je od posebnog značaja za zaštitu romskog jezika. Pored ovih zakona, Republika Kosovo ima i druge mehanizme podrške za punu inkluziju i protiv diskriminacije.

Diskriminacija, stigmatizacija, govor mržnje, nasilje mržnje, bulizam, predrasude i pogrešne percepcije o Romima i Aškalijama i dalje preovlađuju na Kosovu kao i u drugim evropskim zemljama. One „... predstavljaju glavne uzroke socijalne isključenosti ovih zajednica, dok su posledice njihove situacije evidentne u visokoj nezaposlenosti, niskoj stopi upisa i stepenu obrazovanja i bednim uslovima života većine ovih zajednica.”¹²⁴

Romska, aškalijska i egipćanska zajednica su najizloženije govoru mržnje i jeziku sa predrasudama i „i dalje su među najugroženijim i najdiskriminisanijim grupama na Kosovu. Prema izveštajima posmatranja, i jezik mržnje protiv romske i aškalijske zajednice takođe se povećao u brojnim medijima i online portalima.”¹²⁵

Što se tiče jezika mržnje, Savet pisanih medija Kosova (SPMK) je 2014/2015. godine razmotrio i presudio ukupno 91 žalbu o jeziku mržnje protiv romske zajednice u online medijima koje je podnela Inicijativa mladih za ljudska prava na Kosovu.¹²⁶ Međutim, nije bilo zvanične registracije žalbi na jezik mržnje u pravosudnom sistemu.

Iz podataka MICS-s 2020. godine, fokusiranih i na romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu, navodi se da se 13% devojaka i 16% dečaka u ovim zajednicama starosti od 15-19 godina osećalo diskriminisanim zbog svog etničkog porekla.. Poređenja radi, vrednosti na celom Kosovu za ove starosne grupe su 2% za devojke i 3% za dečake.¹²⁷ Poseban naglasak treba staviti na diskriminaciju devojaka i žena iz romske i aškalijske zajednice, jer je 1 od 10 devojaka širom Kosova izjavila da je diskriminirana na osnovu pola, pa je ova pojava koja pogađa celokupno stanovništvo čini još ugroženijim žene i devojke iz romske i aškalijske zajednice, koje pate od višestruke diskriminacije.

III. ARANŽMANI ZA SPROVOĐENJE, PRAĆENJE I IZVEŠTAVANJE O STRATEGIJI

Proces sprovođenja Strategije za uključivanje zajednica Roma i Aškalija za 2022-2026. godinu, biće proces ostvarivanja njenih strateških ciljeva i zadataka. Shodno tome, glavni cilj institucija Republike Kosovo je, bez sumnje, potpuno sprovođenje Strategije, proces kome će prethoditi sprovođenje aktivnosti i ciljeva utvrđenih u Akcionom planu tokom godina.

¹²³ Zakon br. 02/L-37 o upotrebi jezika (Službeni list, br. 10, 01. mart 2007. godine) <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2440&langid=1>

¹²⁴ The Wall of Antigypsyism – Civil Rights Defenders (CRD, 2017).

¹²⁵ Izveštaj o Kosovu, Civil Rights Defenders (CRD, 2016).

¹²⁶ Inicijativa mladih za ljudska prava

¹²⁷ Anketa višestrukih pokazatelja za Kosovo (MICS) za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu, UNDP 2020. godine.

Za sprovođenje strateških ciljeva izrađen je trogodišnji (3) Akcioni plan (2022-2024) kojim su definisani konkretni ciljevi, konkretne aktivnosti prema odgovornim i pomoćnim institucijama za njihovo sprovođenje, SMART pokazatelji, trenutno stanje, cilj, finansijska sredstva, koja su izračunata u odnosu na budžet predviđen srednjoročnim okvirom rashoda (SOR) kao i rokovi za njihovo ispunjenje. Takođe, u izračunavanju finansijskih potreba uzimaju se u obzir projekti sa donatorskim finansiranjem, koji su u toku ili planirani, prema specifičnim oblastima.

Sve vladine institucije, centralne i lokalne, u skladu sa svojim nadležnostima i zakonskim mandatom, dužne su da preduzmu sve neophodne mere za sprovođenje obaveza utvrđenih u Strategiji za uključivanje romske i aškalijske zajednice za 2022-2026. godinu, a samim tim i Akcionog plana 2022-2024. godine. Posebna pažnja biće posvećena praćenju sprovođenja Lokalnih akcionih planova (LAP), kako je definisano u Poglavlju VI (Okvir za sprovođenje, praćenje i izveštavanje na opštinskom nivou) ove Strategije.

Kancelarija za dobro upravljanje ima mandat da prati sprovođenje Strategije za uključivanje romske i aškalijske zajednice za 2022-2026. godinu.

Praćenje i procena ostvarenja ciljeva i efektivnosti relevantnih aktivnosti sastavni su deo Strategije i ključne komponente procesa njenog sprovođenja. Praćenje i procena će služiti za praćenje napretka Strategije, za merenje u procesu stepena ostvarenja njenih ciljeva, za procenu potreba i utvrđivanje pravaca regulisanja, posebno u vezi sa aktivnostima. Proces praćenja će sprovoditi KDU u saradnji sa nadležnim institucijama i uz široko učešće zainteresovanih strana.

Praćenje će biti ključni proces za obezbeđivanje informacija potrebnih za potrebe odgovornosti, neće biti delotvorno ako se ne preduzmu mere u vezi sa onim što je procenjeno i izveštavano. Stoga, svake godine nadležni mehanizmi treba da izrade godišnji izveštaj, koji treba da sadrži ocenu najuspešnijih aktivnosti, izveštavanje o pokazateljima učinka i generalno ispunjavanje ciljeva strategije, identifikaciju izazova i poteškoća na koje se susreću tokom procesa sprovođenja kao i davanje konkretnih preporuka za otklanjanje prepreka predstavljenih tokom procesa ispunjavanja specifičnih i strateških ciljeva.

Za praćenje sprovođenja strateškog dokumenta i njegove efikasnosti od suštinskog značaja su::

- i. obezbeđivanje da se postižu ciljevi,
- ii. praćenje uložениh doprinosa i aktivnosti,
- iii. obezbeđivanje da se sprovođenje odvija u skladu sa utvrđenim tokom,
- iv. upozoravanje odgovornih institucija za probleme/kašnjenja ili potencijalne probleme pre nego što situacija postane kritična,
- v. predlaganje korektivnih radnji ili preispitivanje strategije na osnovu stečenog iskustva.

Praćenjem strategije i pokazatelja učinka, institucije će moći da stvore pregled o stanju, tj. gde se nalazi Strategija u postizanju postavljenih ciljeva, naučenim lekcijama, preduzimanje korektivnih mera i po mogućnosti procesi njenog preispitivanja. Najbolje prakse naglašavaju da je procena najkorisnije kada se iz obavljenog procesa izvuku lekcije koje se zatim koriste za buduće procese. Dakle, prilikom procene efikasnosti Strategije o tome treba voditi računa. U tom smislu, Akcioni plan, ali i Strategija po potrebi biće dinamičan dokument, koji će se prilagođavati promeni ciljeva, okolnosti i stečenog iskustva.

Pregledi napretka i potencijalnih potreba za revizijama mogu se desiti u bilo kom izveštajnom periodu, dok je takva obavezna i indirektna procena napretka i potreba za revizijom planirana do kraja treće godine (2024) strategije, gde treba definisati i ciljeve i specifičnosti aktivnosti i pokazatelje za preostale dve godine.

- **Imenovanje odgovarajućeg službenika za izveštavanje o sprovođenju Strategije**

Ministarstva i opštine, u skladu sa specifičnostima svog delokruga, u cilju koordinacije sprovođenja i izveštavanja ove strategije, imenuju nadležnog službenika za izveštavanje KDU-u.

Odgovarajući službenik za koordinaciju, praćenje i izveštavanje o sprovođenju Strategije, u okviru ministarstava i opština, odgovoran je za saradnju sa KDU-om i da obavlja praćenje i izveštavanje o sprovođenju Strategije i Akcionog plana za sprovođenje Strategije tokom godina, uključujući i LAP.

KDU koordinira i daje uputstva odgovarajućim službenicima o načinu izveštavanja o Strategiji.

Odgovarajući službenik za koordinaciju i izveštavanje podnosi KDU-u svake godine izveštaj o sprovođenju Strategije, prema formatu koji odredi KDU, a prema potrebama i zahtevima izrađuje posebne izveštaje o njenom sprovođenju.

Svi službenici u ministarstvima i opštinama dužni su da saraduju i koordiniraju svoje aktivnosti sa odgovarajućim službenikom za koordinaciju i izveštavanje o sprovođenju Strategije.

Svo praćenje i izveštavanje o napretku sprovođenja Strategije i Akcionog plana treba da ide preko odgovarajućeg opštinskog službenika ili resornog ministarstva. Ukoliko KDU/resorna ministarstva zatraže dodatne informacije, zahtev će se uputiti odgovarajućem opštinskom službeniku, odnosno ministarstvu, koji prikuplja potrebne informacije od nadležnih opštinskih institucija i izveštava KDU/resorno ministarstvo.

Odgovarajući službenik u opštini za sprovođenje, praćenje i izveštavanje o ovoj Strategiji i Akcionom planu plana i pratećeg LAP-a, ima dužnosti i odgovornosti definisane u skladu sa Poglavljem VI ove Strategije. Dok, odgovarajući službenik u ministarstvu se imenuje odlukom sekretara. Ministri obezbeđuju da se za sprovođenje Akcionog plana izdvoji adekvatan budžet, kao podrška ciljevima navedenim u ovoj Strategiji i aktivnostima uključenim u Akcioni plan.

Odgovarajući službenik u ministarstvu deluje kao odgovorni službenik u ministarstvu za sprovođenje, praćenje i izveštavanje o ovoj Strategiji i Akcionom planu, i obuhvata sledeće funkcije:

- i. Obezbeđivanje koordinacije sprovođenja Strategije i Akcionog plana između struktura ministarstva;
- ii. Obezbeđivanje koordinacije sprovođenja Strategije i Akcionog plana sa resornim ministarstvima i KDU-om;
- iii. Deluje kao kontaktna tačka za resorno ministarstvo i KDU za pitanja u vezi sa Strategijom i Akcionim planom i položajem romske i aškaljske zajednice, u delokrugu ministarstva;
- iv. Sastavljanje godišnjih izveštaja o sprovođenju Strategije i Akcionog plana i nakon usvajanja ovih izveštaja od strane ministra dostavlja izveštaje KDU-u;
- v. Provera izveštavanih informacija.

Odgovarajući službenik u ministarstvu treba da bude radnik odgovarajućih jedinica koje se odnose na strateške ciljeve ove Strategije.

KDU može predložiti izmenu projektnih zadataka za odgovarajuće službenike opštine i ministarstava, definišući odgovornosti ovih mehanizama, u skladu sa ovom Strategijom i važećim odgovarajućim zakonodavstvom.

KDU organizuje periodične radionice za izgradnju kapaciteta za odgovarajuće službenike opštine i ministarstava kako bi razmotrili sprovođenje ove Strategije i Akcionog plana uključujući sprovođenje LAP-a.

Konsoliduje podatke za sprovođenje Strategije i Akcionog plana i LAP-a;

KDU organizuje sektorske sastanke svaka tri meseca sa odgovarajućim službenicima iz ministarstva i sa civilnim društvom radi koordinacije, pregleda i diskusije o sprovođenju Strategije i Akcionog plana.

Organizuje godišnje sastanke sa odgovarajućim službenicima radi pregleda sprovođenja.

- **Procena sprovođenja strategije**

Svake godine će se proceniti napredak celokupnog sprovođenja Strategije i Akcionog plana na centralnom nivou, kao i LAP-a, merenjem stepena u kome su postignuti ciljevi postavljeni za konkretne aktivnosti. Takođe će se pregledati značaj aktivnosti predviđenih LAP-om u svetlu promene okolnosti u opštini, i LAP će biti izmenjen ukoliko se za to ukaže potreba.

Procena će se zasnivati na sledećim kriterijumima:

- i. Efikasnost u ispunjavanju postavljenih ciljeva;
- ii. Relevantnost u pogledu odgovora na trenutne potrebe romske i aškaljske zajednice u opštini;
- iii. Održivost u smislu stvaranja održive promene ponašanja ili promene institucionalne prakse;
- iv. Procesi koji se odnose na usklađenost sa okvirom postavljenim u ovoj Strategiji i relevantnim projektnim zadacima.

- **Uključivanje rodni pitanja i pitanja omladine**

Sve zainteresovane strane treba da obezbede da različite situacije i gledišta žena i muškaraca, kao i osoba različitih starosnih grupa, sa posebnim naglaskom na mlade ljude (npr. žene i muškarci od 15 do 24 godine) budu uključeni u sve faze sprovođenja, proces praćenja, procene i izveštavanja. Ovo bi trebalo da se odrazi, posebno, u procesu izrade LAP-a i u sastavljanju narativnih izveštaja.

- **Okvir sprovođenja, praćenja i izveštavanja na opštinskom nivou**

Sprovođenje strateških ciljeva Strategije, na opštinskom nivou, je jedan od ključnih elemenata, kao što je odgovarajuće praćenje i izveštavanje o sprovođenju na opštinskom nivou i vertikalna koordinacija između Vlade i institucija na opštinskom nivou. Delotvorna institucionalna struktura je od presudnog značaja. Ovom Strategijom i Akcionim planom je predviđeno niz aktivnosti koje će na opštinskom nivou sprovođiti direktno resorna ministarstva u bliskoj saradnji i koordinaciji sa opštinskim rukovodstvom.

Kako bi se postigao cilj delotvornog sprovođenja, praćenja, procene i izveštavanja na opštinskom nivou, Strategija predviđa niz mera koje će se sprovođiti u svim opštinama sa većim stanovništvom zajednica Roma i Aškalija. Opštine sa manjim stanovništvom zajednica Roma i Aškalija se podstiču da sprovedu iste mere ili da obezbede da se potpuna pažnja posveti sprovođenju Strategije i potrebama zajednica Roma i Aškalija, kao i da se uključe u izradu opštinskih politika putem drugih mera.

Predviđene mere su sledeće:

- 1) Opštinski akcioni odbori (OAO) osnovani za Strategiju za period od 2017. do 2021. godine će se održati i, ukoliko je potrebno, će biti osnovani i u drugim opštinama. Učlanjivanje u OAO će biti promenjeno kako bi se dozvolilo:
 - i. Učešće svih aktivnih nevladinih organizacija koje rade sa zajednicama Roma i Aškalija u opštini;
 - ii. Zastupanje resornih odeljenja/direkcija sa po jednim službenikom, ukoliko direktor nije na raspolaganju;

- iii. Šira zastupljenost odgovarajućih opštinskih stranaka, posebno u oblasti zapošljavanja i zdravstva.

Podstiče se aktivna uloga predsednika opštine, zamenika predsednika opštine ili zamenika predsednika opštine za zajednice u OAO-u.

OAO će se sastojati od predstavnika: OKZP-a, odgovarajućih resornih direkcija (prosveta; socijalna i zdravstvena zaštita; stanovanje), Direkcije za finansije, Centra za zapošljavanje, Centra za socijalni rad, Glavnog centra porodične medicine (GCPM), nadležnog opštinskog službenika za rodnu ravnopravnost, nadležnog opštinskog službenika za ljudska prava. Takođe, deo OAO-a će biti sve lokalne i međunarodne nevladine organizacije ili donatori koji podržavaju projekte usmerene na zajednicu Roma i Aškalija u odgovarajućoj opštini.

Glavna odgovornost OAO-a je izrada Lokalnog akcionog plana (LAP) i njegova periodična izmena, ukoliko se ukaže potreba. U razvoju i izmeni LAP-a, OAO će obezbediti koordinaciju između različitih zainteresovanih strana i pristup svim zainteresovanim stranama.

OAO će se osnovati odlukom predsednika opštine, u roku od 60 dana od dana usvajanja ove Strategije i Akcionog plana.

2) Lokalni akcioni planovi (LAP) koji će se izraditi za svaku opštinu. OAO treba da vodi izradu LAP-a, a nakon se završi, LAP bi trebalo da bude usvojen od strane Opštinskog odbora za zajednice (OOZ), Komisije za politiku i finansije i konačno od strane Skupštine opštine.

- i. Za sprovođenje LAP-a se treba izdvojiti odgovarajući budžet;
- ii. Žene i muškarci raznih starosnih grupa, sa posebnim naglaskom na mlade (tj. žene i muškarce između 15 i 24 godine), osobe koje potiču iz različitih društveno-ekonomskih grupa koje pripadaju zajednici Roma i Aškalija se trebaju konsultovati u procesu izrade LAP-a;
- iii. LAP treba da odražava specifične potrebe žena i muškaraca različitog društveno-ekonomskog porekla i različitih starosnih grupa, sa posebnim naglaskom na mlade ljude (tj. žene i muškarce od 15 do 24 godine), koji pripadaju svakoj zajednici i posveti pažnju na različite okolnosti u različitim delovima opštine, gde je to primenljivo;
- iv. LAP će odražavati ciljeve i aktivnosti postavljene u ovoj Strategiji i Akcionom planu i dalje uzeti u obzir specifične lokalne potrebe i prioritete i predvideti aktivnosti na lokalnom nivou.
- v. Da se postave merljivi i specifični pokazatelji učinka za sve aktivnosti predviđene u LAP-u;
- vi. OAO će periodično svake godine revidirati LAP i menjati ga, ukoliko se promeni situacija zajednica Roma i Aškalija u opštini.

LAP mora biti završen i usvojen u roku od šest meseci od dana usvajanja ove Strategije i Akcionog plana. LAP će pokrivati isti period kao i ova Strategija i Akcioni plan, tj. od 2022. do 2026. godine.

Osnovna svrha LAP-a je da odredi aktivnosti koje će se sprovoditi u opštini u cilju podrške ciljevima postavljenim u ovoj Strategiji i aktivnostima uključenim u Akcionom planu ili da cilja na specifične lokalne potrebe žena i muškaraca koji pripadaju zajednici Roma i Aškalija.

3) Da koordinator OAO-a deluje kao nadležni službenik u opštini za sprovođenje, praćenje i izveštavanje ove Strategije i Akcionog plana i pratećeg LAP-a. Ovo uključuje sledeće funkcije:

- i. Obezbeđivanje horizontalne koordinacije sprovođenja Strategije i Akcionog plana centralnog nivoa, kao i opštinskog LAP-a između opštinskih struktura;
- ii. Koordinacija godišnjih sastanaka OOOZ-a;
- iii. Obezbeđivanje vertikalne koordinacije sprovođenja Strategije i Akcionog plana centralnog nivoa kao i opštinskog LAP-a sa resornim ministarstvima i KDU-om, posebno u vezi sa aktivnostima koje su predviđene da sprovode resorna ministarstva na opštinskom nivou;
- iv. Deluje kao opštinska kontakt tačka za resorna ministarstva i KDU po pitanjima koja se odnose na Strategiju i Akcioni plan na centralnom nivou i situaciju zajednica Roma i Aškalija uopšte;
- v. Sastavljanje godišnjih izveštaja za sprovođenje Strategije i Akcionog plana centralnog nivoa kao i opštinskog LAP-a i njihovo predavljanje opštinskom odboru za zajednice;
- vi. Podnošenje usvojenih izveštaja za sprovođenje Strategije i Akcionog plana centralnog nivoa kao i opštinskog LAP-a KDU-u/KP-u;
- vii. Prikupljanje i održavanje opštinskih podataka i popunjavanje mrežne baze podataka, održavane od strane KDU-a;
- viii. Provera izveštenih informacija.

Nadležni službenik u opštini treba da bude zaposleni u OKZP-u, idealno bi trebalo da, gde je moguće, bude iz zajednica Roma, Aškalija ili Egipćana. Nadležnog službenika imenuje predsednik opštine.

4) Opštinski komitet za zajednice (OOZ) će biti opštinsko telo odgovorno za praćenje i reviziju sprovođenja ove Strategije i Akcionog plana na opštinskom nivou, kao i LAP-a.

- i. OOOZ treba da pregleda i usvoji nacrt LAP-a, pre nego što preporuči njegovo usvajanje Skupštini opštine (SO);
- ii. Nadležni službenici u opštini treba da podnesu godišnji izveštaj o sprovođenju OOOZ-u za njihovo usvajanje. Nakon što bude usvojen, OOOZ će preporučiti izveštaj na usvajanje od strane SO-a;
- iii. OOOZ će zahtevati bilo koju dodatnu dokumentaciju, intervjuisati korisnike i/ili vršiti posete na terenu, ukoliko je to neophodno za usvajanje izveštaja;

iv. OOO će izdati dodatne preporuke za poboljšanje sprovođenja.

- **Objašnjenje procesa**

Praćenje i prikupljanje podataka

Praćenje i prikupljanje podataka su dva usko povezana procesa. Nadležni opštinski službenici će redovno prikupljati demografske podatke o zajednicama Roma i Aškalija u opštini, u saradnji sa nadležnim opštinskim direkcijama, organizacijama civilnog društva i predstavnicima zajednica. Istovremeno, nadležni opštinski službenik će neprekidno pratiti napredak u sprovođenju pojedinačnih aktivnosti predviđenih Strategijom i Akcionim planom na centralnom nivou, kao i LAP-a, usredsređujući se na predviđene ciljeve.

Izveštavanje

Prikupljeni demografski podaci i informacije o napretku sprovođenja će biti navedeni u narativnom izveštaju koji će biti dostavljen OOO-u, a zatim SO-u na usvajanje. Nakon usvajanja, informacije će biti unete u sistem izveštavanja kojim upravlja KDU i podeljene sa KDU i resornim ministarstvima.

Horizontalna koordinacija između opštinskih institucija

Unutar opštine, nadležni opštinski službenik je odgovoran za obezbeđivanje koordinacije između odgovornih opštinskih institucija, kako unutar, tako i van okvira OOO-a. Opštinske institucije angažovane u procesu sprovođenja Strategije i Akcionog plana centralnog nivoa, kao i LAP-a će saradivati sa Kontakt tačkama opštine i lako će obezbeđivati demografske podatke, kao i podatke o napretku sprovođenja, kada se to zahteva od strane opštinske kontakt tačke.

Vertikalna koordinacija između opština i KDU-a/KP-a/resornih ministarstava

Nadležni opštinski službenik će biti kontakt osoba u opštini za komunikaciju između opštine i KDU-a/resornih ministarstava o pitanjima u vezi sa sprovođenjem Strategije i Akcionog plana na centralnom nivou. Za aktivnosti predviđene Akcionim planom na centralnom nivou, koje će se sprovoditi od strane resornih ministarstava u opštinama, nadležni opštinski službenik će omogućiti komunikaciju između nadležnih opštinskih institucija i ministarstva i biće deo svake direktne prepiske između opštinskih institucija i ministarstva po takvim pitanjima.

Čitavo praćenje i izveštavanje o napretku sprovođenja Strategije i Akcionog plana treba da ide preko nadležnog opštinskog službenika. Ukoliko KDU/resorna ministarstva zatraže dodatne informacije, zahtev će biti upućen nadležnom opštinskom službeniku koji prikuplja potrebne informacije od nadležnih opštinskih institucija i izveštava KDU-u/resornom ministarstvu.

Procena opštinskog učinka

Ministarstvo administracije lokalne samouprave će među kriterijume za procenu rada opštine uključiti sledeće kriterijume:

- Imenovanje nadležnog službenika opštine;
- Osnivanje OAO-a;
- Usvajanje LAP-a;
- Sprovođenje najmanje 20 odsto aktivnosti predviđenih LAP-om u određenoj godini.

Odgovornosti stranaka u procesu:

Predsednik opštine:

- Imenuje članove OAO-a; i
- Imenuje nadležnog službenika opštine iz redova osoblja OKPZ-a.

Opštinske direkcije, kancelarije, NVO-i:

- Učestvuju u OAO-u za izradu LAP-a i menjaju svake godine (ukoliko je potrebno);
- Sprovode aktivnosti predviđene u LAP-u;
- Izveštavaju o sprovođenju nadležnom službeniku opštine;
- Dostavljaju odgovarajuće podatke nadležnom službeniku opštine.

OAO:

- Izrađuje nacrt LAP-a;
- Revidira i dopunjuje LAP na godišnjoj osnovi (ukoliko je potrebno).

Nadležni službenik opštine/koordinator OAO-a:

- Obezbeđuje horizontalnu koordinaciju sprovođenja Strategije i Akcionog plana centralnog nivoa, kao i LAP-a, između opštinskih struktura;
- Koordinira periodičnim sastancima OOZ-a;
- Obezbeđuje vertikalnu koordinaciju sprovođenja Strategije i Akcionog plana centralnog nivoa, kao i LAP-a, sa resornim ministarstvima i KDU-om, posebno u vezi sa aktivnostima koje su predviđene da sprovode resorna ministarstva na nivou opštine;
- Deluje kao opštinska kontakt tačka za resorna ministarstva i KDU, po pitanjima koja se odnose na Strategiju i Akcioni plan na centralnom nivou i situaciju zajednica Roma i Aškalija uopšte;
- Sastavlja polugodišnje izveštaje o sprovođenju Strategije i Akcionog plana centralnog nivoa, kao i LAP-a, i predstavlja ih OOZ-u;
- Dostavlja usvojene izveštaje o sprovođenju Strategije i Akcionog plana centralnog nivoa, kao i LAP-a KDU-u;
- Prikuplja opštinske podatke i popunjava mrežnu bazu podataka koju održava KDU;
- Proverava izveštene informacije.

OOZ:

- Razmatra i usvaja nacrt LAP-a, pre nego što preporuči njegovo usvajanje u Skupštini opštine (SO);
- Zahteva dodatnu dokumentaciju, intervjuiše korisnike i/ili vrši posete na terenu, ukoliko je potrebno za usvajanje izveštaja;
- Izdaje dodatne preporuke za poboljšanje sprovođenja Strategije i Akcionog plana i LAP-a.

SO:

- Usvaja izveštaje o sprovođenju pregledanim i usvojenim od strane OOZ-a.

IV. BUDŽETSKI UTICAJ I SPROVOĐENJE STRATEGIJE

Kancelarija premijera i resorna ministarstva treba da izdvoje budžet za sprovođenje aktivnosti predviđenih od strane KDU-a/KP-a i resornih ministarstava u Akcionom planu kojim se utvrđuju konkretne aktivnosti prema odgovornim i pratećim institucijama za njihovo sprovođenje.

Resorna ministarstva bi trebalo da izdvoje budžet, ukoliko se aktivnosti dodeljuju za sprovođenje od strane opština.

Opština će obezbediti da resorna ministarstva zatraže odgovarajući budžet za sprovođenje aktivnosti Strategije i Akcionog plana centralnog nivoa, dodeljene od strane resornih ministarstava, kao i da izdvoji budžet za sprovođenje LAP-a.

Deo izdvajanja budžeta će se koristiti za tekuće rashode koji se odnose na izgradnju kapaciteta, uređivanje sistema praćenja i izveštavanja u vezi sa uključivanjem zajednica.

Akcioni plan za sprovođenje Strategije za uključivanje zajednica Roma i Aškalija ima ukupne troškove sprovođenja od **23.064.623** za tri godine sprovođenja (od 2021. do 2023). Najveći deo troškova (oko 95% budžeta) će se koristiti za tekuće rashode koji se odnose na izgradnju kapaciteta, uređivanje sistema praćenja i izveštavanja u vezi sa uključivanjem zajednica.

Tabela 1. daje sažetak budžeta za sprovođenja Plana prema godinama, a zasniva se na detaljnim obračunima rashoda za svaki planirani cilj, a u tabeli 2. je dat sažetak budžeta za sprovođenja Plana prema izvorima finansiranja.

Sprovođenja Akcionog plana za prve 3 godine će zahtevati finansijska sredstva, kao što je prikazano u sledećoj tabeli u milionima evra (KT - Opšti budžet za Akcioni plan, KR - tekući rashodi, K - kapital, SG - subvencije i grantovi).

Tabela 1. Sažetak budžeta prema ciljevima i godinama

Strateški ciljevi	2022.				2023.				2024.			
	KT	K R	K	SG	KT	K R	K	SG	KT	K R	K	SG
Efektivno povećanje obezbeđivanje pristupa, ravnopravnog pristupa i napretka u sveobuhvatnom kvalitetnom obrazovanju za zajednicu Roma i Aškalija	3869 00				3807 00				3826 00			
Povećanje ravnopravnog pristupa održivom zapošljavanju, kao i smanjenje siromaštva u zajednici Roma i Aškalija	5.657 850				5.59 8.36 0				5.61 5.05 0			
Poboljšanje zdravlja pripadnika zajednica Roma i Aškalija i povećanje ravnopravnog pristupa kvalitetnim zdravstvenim uslugama	506.3 82				5105 72				524. 239			
Povećanje ravnopravnog pristupa održivom stanovanju, osnovnim uslugama i javnoj infrastrukturi za zajednica Roma i Aškalija	1.437 650				914. 410				901. 269			
Sprečavanje i borba protiv diskriminacije,	79.94				8050				8820			

rasizma, govora mržnje, zločina iz mržnje, segregacije, predrasuda, stereotipa i bulizma.	6				0				0			
Ukupno:	8.068.728				7.484.542				7.511.353			
Sveukupno od 2021. do 2023:	23.064.623											

Tabela 2. Struktura rashoda prema godinama, planiranim u Akcionom planu i izvorima finansiranja

Godine	Ukupni rashodi		
	BRK	Donatori	Ukupno:
2022.	7.385.861	682.867	8.068.728
2023.	6.800.175	684.367	7.484.542
2024.	6.819.086	692.267	7.511.353
Ukupno:	21.005.122	2.059.501	23.064.623

V. POVEZIVANJE STRATEGIJE SA CILJEVIMA ODRŽIVOG RAZVOJA

#	Strateški ciljevi	Specifični cilj		SDG (ciljevi održivog razvoja)
1	Efektivno povećanje obezbeđivanja pristupa, ravnopravnog pristupa i napretka u sveobuhvatnom kvalitetnom obrazovanju za	1.1	<ul style="list-style-type: none"> Podizanje svesti i promocija značaja obrazovanja i uključivanja dece iz zajednica Roma i Aškalija na svim nivoima obrazovanja i svim odgovarajućim 	SDG 4: Kvalitetno obrazovanje

	zajednicu Roma i Aškalija		zainteresovanim stranama	
		1.2	<ul style="list-style-type: none"> Poboljšanje akademskog učinka učenika i studenata iz zajednica Roma i Aškalija putem specijalizovanih dopunskih programa i afirmativnih mera u obrazovanju 	
		1.3	<ul style="list-style-type: none"> Borba protiv diskriminacije, rasizma, stigmatizacije, govora mržnje, nasilja iz mržnje i maltretiranja u školama i promocija kulture i istorije zajednica Roma i Aškalija 	
#	Strateški ciljevi	Specifični cilj		SDG (ciljevi održivog razvoja)
2	Povećanje ravnopravnog pristupa održivom zapošljavanju, kao i smanjenje siromaštva zajednica Roma i Aškalija	2.1	<ul style="list-style-type: none"> Poboljšanje pristupa ravnopravnom učešću na tržištu rada putem sistematizacije pripadnika zajednica Roma i Aškalija u opštinskim zavodima za zapošljavanje i programa stručnog osposobljavanja 	SDG 1: Iskorenjivanje siromaštva SDG 8: Rad i ekonomski rast SDG 10: Smanjena nejednakost
		2.2	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje učešća i mogućnosti zapošljavanja putem podizanja svesti poslodavaca i pripadnika zajednica Roma i Aškalija, kao i podsticajnih mera za poslodavce 	
		2.3	<ul style="list-style-type: none"> Uključivanje zajednica Roma i Aškalija u zapošljavanje u centralnim i lokalnim javnim ustanovama, prema kvotama utvrđenim zakonom 	

		2.4.	<ul style="list-style-type: none"> Vlada uspostavlja institucionalni mehanizam za promovisanje i koordinaciju zapošljavanja Roma, Aškalija i Egipćana u javnim ustanovama. 	
#	Strateški ciljevi	Specifični cilj		SDG (ciljevi održivog razvoja)
3	Poboljšanje zdravlja pripadnika zajednica Roma i Aškalija i povećanje jednakog pristupa kvalitetnim zdravstvenim uslugama	3.1	<ul style="list-style-type: none"> Poboljšanje pristupa kvalitetnim zdravstvenim uslugama za pripadnike zajednica Roma i Aškalija 	SDG 3: Dobro zdravlje i dobrobit SDG 10: Smanjena neravnopravnost
		3.2	<ul style="list-style-type: none"> Poboljšanje zdravlja pripadnika zajednica Roma i Aškalija putem podizanja svesti i promocije zdravlja 	
		3.3	<ul style="list-style-type: none"> Poboljšanje kvaliteta zdravstvenih usluga, putem podizanja svesti javnog zdravstvenog osoblja o ravnopravnom tretmanu i eliminisanju diskriminacije zajednica Roma i Aškalija 	
#	Strateški ciljevi	Specifični cilj		SDG (ciljevi održivog razvoja)
4	Povećanje ravnopravnog pristupa održivom stanovanju, osnovnim uslugama i javnoj infrastrukturi za zajednica Roma i Aškalija	4.1	<ul style="list-style-type: none"> Obezbeđivanje održivosti i utvrđivanje konkretnih koraka za sistematsko poboljšanje stambene situacije za zajednica Roma i Aškalija. 	SDG 6: Čista voda i sanitarija SDG 10: Smanjena neravnopravnost SDG 11: Održivi gradovi i zajednice
		4.2	<ul style="list-style-type: none"> Osveščivanje i podizanje svesti pripadnika zajednica Roma i Aškalija u rešavanju stambenih problema 	
		4.3	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje udobnosti i kvaliteta života zajednica 	

			Roma i Aškalijska putem unapređenja postojeće i prateće infrastrukture za bolji pristup osnovnim uslugama	
		4.4	<ul style="list-style-type: none"> Ravnopravan pristup i poboljšanje kvalitetnih usluga stanovanja za zajednica Roma i Aškalijska, putem podizanja svesti javnog osoblja odgovornog za programe stanovanja 	
		4.5	<ul style="list-style-type: none"> Formalizacija neformalnih naselja zajednica Roma i Aškalijska putem reviziju postojećih urbanističkih planova i konkretnog uključivanja u nove urbanističke planove, kao i obezbeđivanje alternativa za reorganizaciju postojećih naselja. 	
		4.6.	<ul style="list-style-type: none"> Ravnopravan pristup osnovnim uslugama, uključujući vodu, kanalizaciju, usluge sakupljanja otpada i borba protiv prostorne segregacije, kao uzroka ekološke diskriminacije u oblasti stanovanja 	
#	Strateški ciljevi	Specifični cilj		SDG (ciljevi održivog razvoja)
5	Sprečavanje i borba protiv diskriminacije, rasizma, govora mržnje, zločina iz mržnje, izdvajanja,	5.1	<ul style="list-style-type: none"> Sistematska borba protiv diskriminacije i rasizma putem razvoja i sprovođenja sveobuhvatnih politika u svim fazama i nivoima politika, programa i 	SDG 10: Smanjena neravnopravnost SDG 16: Sloboda, pravda i jake ustanove

predrasuda, stereotipa i maltretiranja		projekata
	5.2	<ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje pojave rasizma i diskriminacije i povećanje kvaliteta života zajednica Roma i Aškalija na sistematski način, putem izrade zakonodavnog predloga za ravnopravnost, učešće, uključivanje i borbu protiv rasizma i diskriminacije
	5.3	<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje odgovornosti i kažnjavanje učinilaca rasizma i diskriminacije i podizanje svesti pripadnika zajednica Roma i Aškalija o značaju i načinu prijavljivanja slučajeva diskriminacije, rasizma, uznemiravanja, govora mržnje i nasilja iz mržnje i maltretiranja
	5.4	<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje učešća zajednica Roma i Aškalija putem podizanja svesti i podizanje svesti javnosti i javnih službenika o rasizmu i borbi protiv diskriminacije prema zajednicama Roma i Aškalija, kao i promovisanje istorije i kulture zajednica Roma i Aškalija
	5.5.	<ul style="list-style-type: none"> • Podrška i unapređuje rada Tehničke grupe za zaštitu od diskriminacije zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, osnovane od strane Vlade, za rešavanje žalbi pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na

			diskriminaciju protiv njih, kao i za sprovođenje aktivnosti na podizanju svesti javnosti o sprečavanju diskriminacije pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.	
--	--	--	---	--

Republika e Kosovës
Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Zyra e Kryeministrit / Kancelarija premijera / Office of the Prime Minister
Zyra për Qeverisje të Mirë / Kancelarija za dobro upravljanje / Office of Good Governance

NACRT AKCIONOG PLANA 2022-2024
ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE ZA UNAPREĐENJE PRAVA ZAJEDNICA ROMA I AŠKALA U
REPUBLICI KOSOVO 2022-2026.

Jul, 2022.

Br.	Strateški i specifični ciljevi, pokazatelji i radnje	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2026. godine	Rezultat
I.	Strateški cilj 1: Efektivno povećanje pružanja mogućnosti, ravnopravnog pristupa i napretka u sveobuhvatnom kvalitetnom obrazovanju za zajednicu Roma i Aškalija				
I.1.	Pokazatelj: Smanjenje jaza u učešću u predškolskom obrazovanju između dece Roma i Aškalija Kosova i opšteg stanovništva (SDG 4.2.2)	Razlika od 32 procentna boda (36% prema 68%, MICS)	Razlika od 24 procentna boda	Razlika od 16 procentna boda	Povećanje učešća dece Roma i Aškalija u predškolskom obrazovanju, smanjenje razlike između učešća ovih zajednica i učešća opšteg stanovništva
I.2.	Pokazatelj: Smanjenje jaza u učešću u nižem sekundarnom obrazovanju između dece Roma i Aškalija Kosova i opšteg stanovništva (SDG 4.2.2)	Razlika od 37 procentna boda (59% prema 96%, MICS)	Razlika od 30 procentna boda	Razlika od 23 procentna boda	Povećanje učešća dece Roma i Aškalija u nižem sekundarnom obrazovanju, smanjenje razlike između učešća ovih zajednica i učešća opšteg stanovništva
I.3.	Pokazatelj: Smanjenje jaza u završavanju srednje škole između učenika Roma i Aškalija Kosova i opšteg stanovništva (SDG 4.1.2)	Razlika od 63 procentna boda (24 % prema 87%, MICS)	Razlika od 52 procentna boda	Razlika od 42 procentna boda	Povećanje broja učenika Roma i Aškalija koji su završili srednju školu. Smanjenje jaza u završavanju srednje škole između učenika Roma i Aškalija Kosova i opšteg stanovništva
I.4.	Broj osoba uzrasta od 15 do 24 godine, koje nisu deo formalnog obrazovanja i koje nisu deo bilo kakve obuke (NEET) (SDG 8.6.1)	Razlika od 32 odsto (47% prema 78%, UNDP 2018)	Razlika od 23 odsto	Razlika od 15 odsto	Povećanje broja osoba uzrasta od 15 do 24 godine koji su deo formalnog obrazovanja i koji su deo bilo koje obuke.

I.1.	Specifični cilj 1.1: Podizanje svesti i promocija značaja obrazovanja i uključivanja dece iz zajednica Roma i Aškalija na svim nivoima obrazovanja i svih odgovarajućih zainteresovanih strana								
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2026. godine	Rezultat				
I.1.1.	Pokazatelj: Povećanje broja učenika Roma i Aškalija u preduniverzitetskom obrazovanju	Potrebna je statistika	10%	10%	Povećanje broja učenika Roma i Aškalija na Kosovu.				
I.1.2.	Pokazatelj: Povećanje broja dece Roma i Aškalija u vrtićima i predškolskim ustanovama	Potrebna je statistika	80	80	Povećanje pristupa i broja dece koja pohađaju predškolsko i predosnovno obrazovanje, davanjem prednosti upisu i subvencionisanje plaćanja za decu iz zajednica Roma i Aškalija				
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
1.1.1.	Praćenje sprovođenja administrativnog uputstva o olakšavanju kriterijuma za upis dece Roma i Aškalija u javne predškolske ustanove	2022.	0	0	0	MONTI	MONTI, OOO	Praćenje administrativnog uputstva. Da se svake godine poveća	Administrativno uputstvo MONTI

								uključivanje dece Roma i Aškalija na nacionalnom nivou na predškolskom nivou svake godine i da se svake godine ovaj postotak povećava za najmanje 10%.	
1.1.2.	Subvencionisanje plaćanja za vrtiće za povećanje uključivanja dece zajednica Roma i Aškalija u nove vrtiće koji će se graditi u opštinama sa najvećom koncentracijom dotičnih zajednica	Od 2023. do 2024.	0	1500	2500	MONTI, OOO,	Opština, OOO	U predškolske ustanove je upisano i subvencionisano 80 dece Roma i Aškalija	Izveštaj SUIP i odgovarajući izveštaji o ulaganjima
1.1.3.	Izgradnja kapaciteta ili institucionalna podrška timovima za sprečavanje napuštanja škole i neupisivanja (EPRMB) u sprovođenju akcionih planova za sprečavanje napuštanja i neupisivanja u svim opštinama	Od 2022. do 2024.	5000	5000	5000	MONTI	MONTI, Opština, OOO, škole	Sprovođenje PRTAN akcionih planova u 15 opština/30 škola	Akcioni planovi
1.1.4.	Proširenje organizovanja dopunske nastave romskog jezika u 4 opštine	Od 2022. do 2024.	3000	12000	12000	OOO MONTI nadzornik, opština	Opština	Za romski jezik su angažovana 4 koordinatora u 4 opštine	
1.1.5.	Dodela 500 stipendija na godišnjem nivou za učenike zajednica Roma i Aškalija koji pohađaju srednju školu, koja će iznositi 300 evra po školskoj godini (uključujući zajednicu Egipćana)	Od 2022. do 2024.	150.000	150.000	150.000	MONTI, donatori	MONTI, OOO, NVO	1500 stipendija za studente Roma i Aškalija za 3 godine	Odgovarajući dokumenti za upis i napredak za 333 majki, budžet
1.1.6.	Završetak administrativnog uputstva za program stipendiranja učenika srednjih škola za učenike zajednica Roma, Aškalija i Egipćana	Od 2022. do 2023.	0	0	0	MONTI	MONTI	Usvojeno je Administrativno uputstvo	
1.1.7.	Mentorstvo 50 učenika iz zajednica Roma i Aškalija	Od 2022. do 2024.	0	0	0	MONTI, donatori	MONTI nadzornik, NVO	Pedeset studenata	Strategija prosvetnog sektora. Strateški plan obrazovanja
1.1.9.	Istraživanje potreba za obrazovanjem odraslih iz zajednica Roma i Aškalija	Od 2022. do 2023.	10000	0	0	Donatori	MONTI, opštine i NVO	Objavljen je detaljan istraživački izveštaj o potrebama za	Strategija prosvetnog sektora. Strateški plan obrazovanja

								obrazovanjem odraslih iz ovih zajednica.	
1.1.10.	Promocija mogućnosti stručnog obrazovanja i osposobljavanja (promotivni materijali), organizovanje kampanja podizanja svesti u okviru orijentacije karijere za učenike 9. razreda.	Od 2022. do 2024.	2500	2500	2500	MONTI, donatori	MONTI, opštine i NVO	Promotivni materijali su raspodeljeni u 38 opština, organizovanje kampanja podizanja svesti u školama	Strategija prosvetnog sektora. Strateški plan obrazovanja
1.1.11.	Organizovanje programa opismenjavanja odraslih (50 polaznika) iz zajednica Roma i Aškalija	Od 2022. do 2024.	900	1800	1800	MONTI, donatori	MONTI, opštine i NVO	Organizovani su i prijavljeni programi (sa od 40 do 50 polaznika)	Strategija prosvetnog sektora. Strateški plan obrazovanja. Registar programa
1.1.12.	Povećanje uključivanja pripadnika zajednica Roma i Aškalija u programe stručnog osposobljavanja (konsultuje se sa stručnim obrazovanjem)	Od 2022. do 2024.	3500	3500	0	Donatori	MONTI, AZRK, opštine i NVO	U program stručnog osposobljavanja je uključeno 50 pripadnika zajednica Roma i Aškalija	Strategija prosvetnog sektora. Strateški plan obrazovanja. Registar programa
1.1.13.	Obezbeđivanje školskog materijala za učenike iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana za socijalne slučajeve u obaveznom obrazovanju	2022.	6000	6000	6000	MONTI, donatori, OOO	MONTI, donatori, OOO	Pakete didaktičkog materijala dobijaju 3000 učenika	
Ukupan budžet za specifični cilj 1.1:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

I.2.	Specifični cilj 1.2: Pобољшanje akademskog učinka učenika i studenata zajednica Roma i Aškalija putem specijalizovanih dopunskih programa i afirmativnih mera u prosveti								
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2026. godine	Rezultat				
I.2.1.	Pokazatelj: Smanjenje jaza u osnovnim veštinama (čitanje i brojanje) između dece uzrasta od 7 do 14	Razlika od 24 procentna boda	Razlika od 18 procentnih	Razlika od 12 procentna	Pобољшanje akademskog učinka u osnovnim veštinama (čitanje i računanje) među decom uzrasta				

	godina koja pripadaju zajednici Roma i Aškalija na Kosovu i opšteg stanovništva (SDG 4.6)	(18% prema 42%, MICS)	bodova	boda	od 7 do 14 godina koja pripadaju zajednicama Roma i Aškalija.				
I.2.2.	Pokazatelj: Smanjenje rodnog jaza u osnovnim veštinama (pisanje-čitanje i brojanje) između devojčica i dečaka uzrasta od 7 do 14 godina koji pripadaju zajednici Roma i Aškalija Kosova (SDG 4.6)	Indeks rodne ravnopravnosti od 0,49 za računanje, 1,45 za pisanje-čitanje (MICS)	Indeks rodne ravnopravnosti između 0,7 i 1,25, kako za brojeve, tako i za pisanje-čitanje	Indeks rodne ravnopravnosti između 0,9 i 1,1, kako za brojeve, tako i za pisanje-čitanje	Poboljšanje učinka i kvaliteta u poboljšanju dostignuća kod oba pola u osnovnim veštinama (pisanje-čitanje i brojanje) kod devojčica i dečaka uzrasta od 7 do 14 godina koji pripadaju zajednici Roma i Aškalija				
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
1.2.1.	Podrška u registraciji 20 nastavnih centara	Od 2022. do 2024.	0	0	0	MONTI,	MONTI,	Registровано je 20 nastavnih centara	Strategija prosvetnog sektora. Strateški plan obrazovanja.
1.2.2.	Podrška za 30 nastavnih centara registrovanih na osnovu administrativnog uputstva.	Od 2022. do 2024.	200.000	200.000	200.000	MONTI, donatori, (Savet Evrope)	MONTI, NVO	Pripremljeni s u izveštaji X nastavnih centara zasnovanih na zajednici	Strategija prosvetnog sektora. Strateški plan obrazovanja.
1.2.3.	Revizija planova i programa postojećih udžbenika romskog jezika i izrada novih udžbenika na romskom jeziku	Od 2023. do 2024.	0	900	6300	MONTI, donatori	MONTI, NVO	Revidirani i novi udžbenici	Zakon o upotrebi jezika, (ZOO); Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo
1.2.4.	Organizacija kampanja za podizanje svesti roditelja Roma i Aškalija u vezi sa značajem i mogućnostima obrazovanja u ranom detinjstvu (15 opština, jednom godišnje)	Od 2022. do 2024.	1000	1000	1000	MONTI,	MONTI, OOO-i i NVO	Tri godišnje kampanje u 15 opština, pozvano je oko 600 roditelja	Strategija prosvetnog sektora. Strateški plan obrazovanja.
1.2.5.	Obezbeđivanje položaja posrednika u obrazovanju u najmanje 7 opština sa najvećom koncentracijom zajednica Roma i Aškalija, kako bi se smanjilo neupisivanje i napuštanje i podigla svest o značaju obrazovanja i borbe protiv diskriminacije	Od 2023. do 2026.	0	33600	33600	MONTI, opštine, donatori	MONTI, OOO i NVO	Najmanje 7 lica pruža podršku deci u obrazovanju	

<i>Ukupan budžet za specifični cilj 1.2:</i>							
<i>Od čega je kapitalno:</i>							
<i>Od čega je tekuće:</i>							

I.3. Specifični cilj 1.3: Borba protiv i sprečavanje rasizma, maltretiranja i diskriminacije u školama i promocija kulture i istorije zajednica Roma i Aškalija									
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat				
I.2.1.	Pokazatelj: Procenat ljudi starijih od 15 godina koji su se osećali diskriminisanim zbog svog romskog ili aškalijskog porekla u poslednjih 12 meseci, kada su bili u kontaktu sa školskim organima (kao roditelj/staratelj ili učenik) (SDG 10.3.1, SDG 16.b.1)	Potrebna je statistika	-20% od osnovne vrednosti	-20% od vrednosti 2024.	Povećano učešće zajednica kao rezultat smanjenja broja učenika, odnosno roditelja/staratelja koji se osećaju diskriminisanim zbog svog romskog ili aškalijskog porekla u kontaktu sa organima svoje škole/škole njihovog deteta				
I.2.2.	Pokazatelj: Broj obaveznih časova nastavnog plana i programa sa kulturno-istorijskim dimenzijama nevećinskih zajednica, uključujući zajednica Roma i Aškalija	0	2	4	Nastava po redovnom (obaveznom) planu i programu sa kulturno-istorijskim dimenzijama nevećinskih zajednica, uključujući zajednica Roma i Aškalija				
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
1.3.1.	Revidiranje/dopuna udžbenike Društva i sredine putem pristup uključivanja kulturno-istorijskih dimenzija nevećinskih zajednica, kako bi se eliminisao isključujući i diskriminatorni jezik i zamenio jezikom inkluzije.	Od 2023. do 2024.	0	0	0	MONTI, donatori	Donatori, MONTI, OOO-i i NVO	Revidirani udžbenici i dopunjeni kulturno-istorijskim dimenzijama nevećinskih zajednica	Strategija prosvetnog sektora. Strateški plan obrazovanja.
1.3.2.	Priprema materijala i udžbenika koji se mogu podeliti kao zasebni moduli za istoriju i kulturu zajednica Roma i Aškalija u izbornim predmetima (do revizije odgovarajućih školskih udžbenika).	Od 2022. do 2024.	5000	10000	10000	MONTI, donatori	MONTI, OOO-i i NVO	Revidirani udžbenici i dopunjeni kulturno-istorijskim dimenzijama nevećinskih zajednica	Strategija prosvetnog sektora. Strateški plan obrazovanja.

<i>Ukupan budžet za specifični cilj 1.3:</i>						
<i>Od čega je kapitalno:</i>						
<i>Od čega je tekuće:</i>						

Br.	Strateški i specifični ciljevi, pokazatelji i radnje	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj posljednje 2024. godine	Rezultat
II.	Strateški cilj 1: Povećanje ravnopravnog pristupa održivom zapošljavanju, kao i smanjenje siromaštva zajednica Roma i Aškalija				
II.1.	Pokazatelj: Smanjenje jaza nezaposlenosti između Roma i Aškalija Kosova i opšteg stanovništva (SDG 8.5.2)	Razlika od 17 procentnih bodova (49% prema 32%, UNDP 2018)	Razlika od 13 procentna boda	Razlika od 8 procentnih bodova	Povećanje broja zapošljavanja zajednica Roma i Aškalija, a samim tim i povećanje ravnopravnosti uslova života Roma i Aškalija i opšteg stanovništva

Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj posljednje 2026. godine	Rezultat
II.1.	Specifični cilj 2.1: Poboljšanje pristupa ravnopravnom učešću na tržištu rada putem sistematizacije pripadnika zajednica Roma i Aškalija u opštinske zavode za zapošljavanje i programe stručnog usavršavanja				
II.1.1.	Pokazatelj (sekundarni): Postoji mehanizam za podršku kvalitetnom zapošljavanju zajednica Roma i Aškalija i korišćenje iz neophodnih finansijskih izvora				Smanjenje nezaposlenosti i siromaštva porodica Roma i Aškalija, kao rezultat olakšanog pristupa i povećanja njihovog zapošljavanja
II.1.2.	Pokazatelj (sekundarni): Šeme grantova koje podržavaju početničke poslovne delatnosti ili preduzetničke inicijative, koje rezervišu deo sredstava za zajednica Roma i Aškalija	Šeme grantova ne rezervišu vrednost za ciljne zajednice	Šeme grantova rezervišu vrednost za ciljne zajednice (30%)	30% korisnika preduzetničkih inicijativa poslovnih šema su iz zajednica Roma ili Aškalija, od kojih su 50% žene	Smanjenje nezaposlenosti i siromaštva porodica Roma i Aškalija, kao rezultat njihovog samozapošljavanja u novim preduzećima ili proširenja postojećih preduzeća sa povećanjem zaposlenih iz ovih zajednica.
II.1.3.	Pokazatelj (sekundarni): Sprovode se i obezbeđuju resursi za programe koji podržavaju prvo radno iskustvo, zapošljavanje i stažiranje i razvoj karijere za mlade ljude i pripadnike zajednica Roma i Aškalija	Ne postoje takvi programi	Obezbeđuju se resursi	Sprovode se programi	Pristup tržištu rada i zapošljavanju se povećava putem obuka i osposobljavanja pripadnika zajednica Roma i Aškalija, koji učestvuju u ovim programima.
II.1.4.	Pokazatelj (sekundarni): Sprovode se programi koji podržavaju inkluzivne poslodavce i podstiču jednake	Ne postoje takvi programi			Smanjenje nezaposlenosti i siromaštva porodica Roma i Aškalija, kao i ravnopravan pristup tržištu rada. kao

Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
			mogućnosti na radnom mestu						
2.1.1.	Podsticanje registracije i učešća u stručnim obukama u skladu sa potrebama tržišta rada	Od 2022. do 2024.	25.000	25.000	25.000	BRK i donatori	MFRT, AZRK, MZP, OJQ	125 obučenih za zajednicu Roma i Aškalija	Zakon o AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti, Uredba o aktivnim merama tržišta rada, Uredba br. 01/2018 o povratku raseljenih lica i održivom rešenju
2.1.2.	Analiza uticaja subvencija na dugoročno zapošljavanje zajednica Roma i Aškalija u privatnom sektoru	Od 2022. do 2024.	10000	0	0	Donatori	MFRT, AZRK	Pripremljena je i objavljena analiza o uticaju na povećanje broja korisnika aktivne stope zaposlenosti u subvencijama zarada	Zakon o AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti
2.1.3.	Angažovanje pripadnika zajednica Roma i Aškalija u praksi na poslu i u ustanovama na centralnom i lokalnom nivou. 8 (2 Roma, 6 Aškalija) (kandidata x 150)	Od 2022. do 2024.	8100 7200	20.400	25.500	BRK i donatori	MFRT, AZRK, NVO	Broj korisnika u praktičnom radu	Zakon o AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti
2.1.5.	Angažovanje pripadnika zajednica Roma i Aškalija u obuci na radnom mestu (troškovi po kandidatu 3x170)	Od 2022. do 2024.	12.750	15.300	17.850	BRK i donatori	MFRT, AZRK, NVO	Broj korisnika u aktivnoj meri obuke na radnom mestu	Zakon o AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti
2.1.6.	Izdvajanje iznosa za zajednica Roma i Aškalija iz fonda za grantove za samozapošljavanje/početnička preduzeća, sa osvrtom na osnaživanje žena u poslovanju i zapošljavanju (kvota grantova za zajednica Roma i Aškalija 30%, troškovi po kandidatu od 3000 evra)	Od 2022. do 2024.	30.000	36.000	45.000x	BRK i donatori	MFRT, AZRK, MZP	Broj početničkih preduzeća korisnika od 30% dobitnika grantova, da budu iz zajednica Roma i Aškalija, a kvota žena da bude najmanje 50%	Zakon o AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti, Uredba br. 01/2018 o povratku raseljenih lica i održivom rešenju

2.1.7.	Angažovanje pripadnika zajednica Roma i Aškalija putem subvencija zarada (troškovi po kandidatu 1020 za 6 meseci, 15 kandidata)	Od 2022. do 2024.	15.300	18.360	20.400	BRK i donatori (UNDP)	MFRT, AZRK, MZP	Broj korisnika putem subvencija plata	Zakon o AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti, Uredba br. 01/2018 o povratku raseljenih lica i održivom rešenju
2.1.8.	Povećanje zaposlenosti zajednica Roma i Aškalija putem posredovanja u zapošljavanju	Od 2022. do 2024.	0	0	0	BRK	MFRT, AZRK	Broj posrednika pri zapošljavanju	Zakon o AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti, Zakon o evidenciji....
2.1.9.	Kampanja podizanja svesti za pružanje usluga zapošljavanja putem ISUZ-a, informacijski sistem za upravljanje zapošljavanjem putem kampanje, letaka, TV programa i saradnje sa CSR-om koji može da usmeri korisnike socijalnih šema da se registruju kao aktivni tražioci posla	Od 2022. do 2024.	10000	5000	3000	BRK i donatori, NVO	MFRT, AZRK	Izveštaj o kampanji za podizanje svesti/broj podeljenih letaka, broj sastanaka, televizijskih spotova	Zakon o AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti, Uredba br. 01/2018 o povratku raseljenih lica i održivom rešenju
2.1.10.	Organizovanje informativnih sastanaka sa predstavnicima zajednica Roma i Aškalija	Od 2022. do 2024.	1000	500	500	BRK, MFRT	MFPT, DPSFP	Održan je 15 sastanaka	Zakon o AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti
2.1.11.	Procena trenutne situacije i potencijala za zapošljavanje između zajednica Roma i Aškalija u odgovarajućim opštinama	Od 2022. do 2023.	5,000	0	-0	BRK, MFRT	MFRT, AZRK	Procena za sve odgovarajuće opštine	Sektorska strategija o radu i dobrobiti
Ukupan budžet za specifični cilj 2.1:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

II.2.	Specifični cilj 2.2: Poboljšava kvalitet života nezaposlenih pripadnika zajednica Roma i Aškalija, putem njihovog uključivanje u programe šema i usluge socijalne zaštite								
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2026. godine	Rezultat				
II.2.1.	Pokazatelj: Broj porodica Roma i Aškalija koje su deo socijalnih usluga (klasifikovane prema vrsti socijalnih usluga)	Potrebna je statistika	-3% (od osnovne vrednosti)	-3% (od vrednosti 2024)	Porodice u potrebi dobijaju zaslužene socijalne usluge				
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
2.2.1.	Izgradnja kapaciteta socijalnih radnika o značaju borbe protiv diskriminacije, ravnopravnog tretmana i pristupa održivim rešenjima za korisnike socijalnih usluga u 7 regiona Kosova.	Od 2022. do 2024.	3000	3000	3000	BRK	GSSPU-MFRT/OSPP, donatori	Podizanje kvaliteta socijalnih i porodičnih usluga putem obuka	Zakon o porodičnim socijalnim uslugama
2.2.2.	Finansijska podrška zajednicama Roma i Aškalija putem uključivanja u šeme socijalne zaštite	Od 2022. do 2024.	128000	128000	128000	BRK, MFRT	MFRT/OSPP,	Broj korisnika dece na porodičnom smeštaju unutar i van porodice i dece porodica sa trajnim invaliditetom	Zakon o porodičnim socijalnim uslugama
2.2.3.	Obaveštavanje i podizanje svesti zajednice putem raznih kampanja (TV, brošure, komunikacije sa službenicima sa zajednicom) o mogućnostima dobijanja i vrstama socijalnih usluga	Od 2022. do 2024.	3000	3000	3000	BRK, MFRT	MFRT/OSPP,	Broj prezentacija u medijima, pripremljenih brošura, br. godišnjih kontakata, br. sporazuma i pruženih usluge	Sektorska strategija MRSZ-a
2.2.4.	Pružanje usluga institucionalnog staranja za zajednice	Od 2022. do 2024.	76800	76800	76800	BRK, MFRT	MFRT/OSPP,	Postavljanje/smeštaj lica bez porodičnog staranja u stambeni smeštaj u ustanovama i domovima zajednice	Zakon o porodičnim socijalnim uslugama
2.2.5.	Podrška NVO-ima licenciranim od strane resornog ministarstva u pružanju porodičnih socijalnih usluga zajednicama Roma i Aškalija	Od 2022. do 2024.	100.000	100.000	100.000	BRK	MFRT/OSPP	Jačanje saradnje sa ustanovama koje pružaju porodične socijalne usluge	Zakon o porodičnim socijalnim uslugama
2.2.6.	Potpisivanje 10 MoR-a između NVO-a i prihvatilišta za jačanje saradnje i rehabilitaciju dece i žena iz zajednica Roma i Aškalija, žrtava nasilja u porodici	Od 2022. do 2024.	50.000	50.000	50.000	BRK, donacije	MFRT/OSPP, opštine, NVO-i, KPS, sudovi	Ugovori/sporazumi o saradnji sa NVO-ima, i prihvatilištima za smeštaj i	Zakon o porodičnim socijalnim uslugama, Zakon br.

								rehabilitaciju slučajeva, praćenje, izveštaji	03/182 o zaštiti od nasilja u porodici
2.2.7.	Pružanje socijalne pomoći porodicama zajednica Roma i Aškalija koje nisu uspele da se zaposle	Od 2022. do 2024.	5.000.000	5.000.000	5.000.000	BRK, MFRT	MFRT/OSPP, opštine, CSR	Broj porodica korisnika zajednica u ŠSP-u	Zakon br. 2003/15 o šemi socijalnih pomoći, izmenjen i dopunjen Zakonom br. 04/L-096 (Zakon o ŠSP-u)
2.2.8.	Pružanje hitne pomoći pripadnicima zajednica Roma i Aškalija	Od 2022. do 2024.	10.000	10.000	10.000	BRK, MFRT	MFRT/OSPP, opštine, CSR	Broj porodica koje imaju koristi od hitne pomoći	Zakon o ŠSP-u
2.2.9.	Organizovanje redovnih sastanaka okruglih stolova za upravljanje pomoći (OSUP) u upravljanju slučajevima dece sa srednjim ili visokim rizikom.	Od 2022. do 2024.	5.000	5.000	5.000	BRK	Opštine, CSR	Broj zaposlenih lica	Zakon o ŠSP-u
Ukupan budžet za specifični cilj II.2:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

II.3. Specifični cilj 2.3: Uključivanje zajednica Roma i Aškalija u zapošljavanje u centralnim i lokalnim javnim ustanovama, prema kvotama utvrđenim zakonom									
Br.	Pokazatelj		Osnovna vrednost		Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2026. godine	Rezultat		
II.3.1.	Pokazatelj: Postotak broja zaposlenih iz zajednica Roma i Aškalija u javnim ustanovama (kao postotak stanovništva) (SDG 8.5)		0,3%		0,5%	1 %	Smanjenje nezaposlenosti i uključivanje zajednica Roma i Aškalija, povećanjem broja zaposlenih iz zajednica Roma i Aškalija u javnim ustanovama		
II.3.2.	Pokazatelj (sekundarni): Programi mentorstva i razvoja karijere za podršku zapošljavanju stručnih radnika iz zajednica Roma i Aškalija u javnoj upravi se sprovode		Nema takvih programa		Programi su odobreni	Programi se sprovode	Smanjenje nezaposlenosti i siromaštva porodica Roma i Aškalija, kao rezultat njihove podrške i obuke za zapošljavanje u javnoj upravi		
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
2.3.1.	Uspostavljanje mehanizma za promociju	Od 2022.	15.000	20.000	20.000	BRK i donatori	MFRT,	Broj korisnika u	Zakon o

	i podsticanje zapošljavanja zajednica Roma i Aškalija u javnim ustanovama	do 2024.					AZRK, KDU	aktivnoj meri u javnom radu	AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti
2.3.2.	Pregled podataka sa novog popisa stanovništva radi utvrđivanja mogućnosti povećanja zapošljavanja zajednica u opštinama prilagođavanjem ažuriranih kvota prema novim podacima o stanovništvu za opštine	2022.	0	0	0	BRK i opštine	MFRT, MALS, KDU, NVO, OSPPP	Povećanje broja zapošljavanja iz ovih zajednica zasnivajući se na postotku stanovništva. Priprema izveštaja o broju stanovnika na osnovu zajednica i njihovo poređenje sa brojem zaposlenih u tim opštinama	Zakon o AZRK-u, Sektorska strategija o radu i dobrobiti
2.3.3.	Identifikacija broja i položaja koji se planiraju za penzionisanje u narednih 5 godina i davanje prioriteta članovima iz zajednica koji ispunjavaju uslove, kako bi se ostvarila zakonom zagarantovana kvota zapošljavanja.	Od 2022. do 2024.	0	0	0	BRK	MUP - JU (podaci predstavljeni KP-u)	Pripremljena je i objavljena analiza o broju penzionisanih lica i broju radnih mesta za koje se očekuje da se ostvare.	
2.3.4.	Pokretanje i promocija posebnih programa obuke za prava zajednica	Od 2022. do 2024.	2.000,00	2.000,00	2.000,00	BRK	KIJU, Akademija e pravde i Akademija bezbednosti	Broj izvršenih obuka	
Ukupan budžet za specifični cilj II.3:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

Br.	Strateški i specifični ciljevi, pokazatelji i radnje	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat
III.	Strateški cilj 3: Poboljšanje zdravlja pripadnika zajednica Roma i Aškalija i povećanje ravnopravnog pristupa kvalitetnim zdravstvenim uslugama				
III.1.	Pokazatelj: Smanjenje jaza u očekivanom životnom veku između kosovskih Roma i Aškalija i opšteg stanovništva (SDG 3)	Razlika od 10,5 godina (60 prema 70,5, KOSANA 2015)	8,5 godina	5,5 godina	Poboljšanje zdravstvenih usluga obezbeđivanjem integrisanog pristupa i odgovornosti za načine za sprečavanje bolesti koje se mogu sprečiti za zajednica Roma i Aškalija, kako bi se smanjio jaz u očekivanom životnom veku između kosovskih Roma i Aškalija i opšteg stanovništva

III.1. Specifični cilj 3.1: Poboljšanje pristupa kvalitetnim zdravstvenim uslugama za pripadnika zajednica Roma i Aškalija									
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat				
III.1.1.	Pokazatelj: Smanjenje jaza u korišćenju preventivne zaštite između Roma i Aškalija Kosova i opšteg stanovništva (SDG 3.3)	Razlika od 10 odsto (54% prema 64%, UNDP 2018)	Razlika od 7 odsto	Razlika od 5 odsto	Podizanje svesti o smanjenju jaza u korišćenju preventivne zaštite između Roma i Aškalija Kosova i opšteg stanovništva				
III.1.7.	Pokazatelj (sekundarni): Postoje i funkcionišu šeme praćenja zdravlja majke i deteta (deca uzrasta od 0do 3 godine) sa posebnim osvrtom na najugroženije grupe;	Takve šeme ne postoje	Takve šeme postoje	Takve šeme postoje i funkcionišu	Unapređenje zdravlja i razvoja majki i dece zajednica Roma i Aškalija kao rezultat praćenja zdravlja i podizanja svesti				
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
3.1.1.	Istraživanje o zdravstvenom stanju i zadovoljstvu primanjem zdravstvenih usluga zajednica Roma i Aškalija	2023.			10.000,00 evra	BRK, donatori	ASK	Rezultati istraživanja	Zvanični podaci za zajednica Roma i Aškalija
3.1.2.	Pružanje usluga mobilne mamografije (5 opština, jednom godišnje, 30 dana po opštini) (Nafta, materijali, struja, hrana).	Od 2022. do 2024.	24.415 evra	25.940 evra	26.964v	BK UKBSK,	MZ, UKBSK, UKCK	1000 pregledanih žena	Spisak pregledanih žena.
3.1.3.	Obavljanje kućnih poseta za majke i decu, kao i za druge osetljive grupe. (2000 poseta)	Od 2022. do 2024.	423.415 evra	427,560 evra	431.176 evra	BK SHSKUK, donatori	MZ UKCK, NVO	2000 poseta	Periodični izveštaji o izvršenim posetama

Ukupan budžet za specifični cilj III.1:							
<i>Od čega je kapitalno:</i>							
<i>Od čega je tekuće:</i>							

III.2 Specifični cilj 3.2: Pобољшanje zdravlja pripadnika zajednica Roma i Aškaliја podizanjem svesti i promovisanjem značaja vakcinacije i prevencije hroničnih neprenosivih bolesti									
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat				
III.2.1.	Pokazatelj: Smanjenje jaza u sopstvenom poimanju zdravlja između Roma i Aškaliја Kosova i opšteg stanovništva (SDG 3)	Razlika od 9 procentnih bodova (69% prema 78%, UNDP 2018)	Razlika od 7%	Razlika od 4%	Povećanje poštovanja kod zajednica Roma i Aškaliја o sopstvenom poimanju zdravlja.				
III.2.2.	Pokazatelj: Smanjenje jaza u broju potpuno vakcinisane dece uzrasta od 24 do 35 meseci života (uključujući i revakcinacije) između Roma i Aškaliја Kosova i opšteg stanovništva (SDG 3)	Razlika od 35 procentnih bodova (37,5% prema 72,5%, MICS7)	Razlika od 26 procentnih bodova	Razlika od 17 procentnih bodova	Povećanje broja vakcinisane dece za zajednica Roma i Aškaliја. Smanjenje jaza u broju potpuno vakcinisane dece uzrasta od 24 do 35 meseci života (uključujući revakcinacije) između Roma i Aškaliја Kosova i opšteg stanovništva				
III.2.3.	Pokazatelj (sekundarni): Postoje i funkcionalni su programi podizanja svesti o zdravlju koji su prilagođeni specifičnim zdravstvenim izazovima sa kojima se suočavaju zajednica Roma i Aškaliја (uključujući način života i zdravu ishranu)	Takvi specijalizovani programi ne postoje	Takvi programi su izrađeni	Takvi programi su funkcionalni	Dugoročno pobољшanje zdravlja i dugovečnosti zajednica Roma i Aškaliја, kao rezultat podizanja svesti o prevenciji hroničnih bolesti, vakcinaciji i zdravijoj ishrani				
III.2.4.	Pokazatelj: Postotak žena/devojčica iz zajednica Roma i Aškaliја koje su rodile živu decu pre 18. godine života (SDG 3.2)	Razlika od 20,8 procentnih bodova (3,3% KS prema 24,1% zajednice, MICS7)	Razlika od 15 procentnih bodova	Razlika od 10 procentnih bodova	Pobољшanje zdravlja i razvoja majki i dece zajednica Roma i Aškaliја, kao rezultat smanjenja ranih brakova i rađanja				
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
3.2.1.	Podsticanje porodice Roma i Aškaliја da prate redovne rasporede vakcinacije	Od 2022. do 2024.	5600 evra	5615 evra	5620 evra	BRK, NIJK, donatori	MZ, NIJK, opštine, GCPM, NVO	Promotivni materijal distribuiran putem poseta za imunizaciju	Odgovarajući izveštaji, fotografije, Brošura/preklopni list.

3.2.2.	Uključivanje predstavnika zajednica Roma i/ili Aškalija u Savet pacijenata – u odgovarajućim opštinama	Od 2022. do 2024.	0	0	0	NIJZK, opštine	NIJZK, opštine	Uključivanje članova iz ciljnih zajednica u savete pacijenata u odgovarajućim opštinama	
3.2.3.	Predavanja o promociji zdravlja i prevenciji hroničnih i zaraznih bolesti, ishrani, (15 opština godišnje)	Od 2022. do 2024.	3600 evra	3615 evra	3620 evra	MZ, UKCK, donatori	MZ, NIJZK UKCK, GCPM, NVO	Održano 45 predavanja sa 900 učesnika	Sektorska strategija zdravstva od 2017. do 2021. Izveštaji sa okruglih stolova, lista potpisa, fotografije, objave na društvenim mrežama.
3.2.4.	Okrugli sto za podizanje svesti o posledicama ranih brakova i rađanja, planiranju porodice i polno prenosivim infekcijama, menopauzi, raku materice / raku grlića materice (10 opština godišnje)	Od 2022. do 2024.	5600 evra	5615 evra	5620 evra	MZ, NIJZK, donatori	MZ, NIJZK, GCPM, NVO, PZZ	30 okruglih stolova uključujući 500 učesnika	Sektorska strategija zdravstva od 2017. do 2021. Zakon...
3.2.5.	Organizovanje koordinacionih sastanaka između MZ-a, donatora i NVO-a koje se bave zdravstvenim aktivnostima. (2 puta godišnje)	Od 2022. do 2024.	1.000	1.000	1.000	MZ, NIJZK	MZ NVO donatori	Održano 6 koordinacionih sastanaka	Pozivnice, beleške sa sastanaka, fotografije, objave na društvenim mrežama
3.2.6.	Širenje informativnog materijala o planiranju porodice i reproduktivnom zdravlju (6000 letaka, 1000 postera + prevodi i 500 i 100 primeraka na romskom jeziku)	Od 2022. do 2024.	2.500 evra	2.500 evra	2.500 evra	MZ, NIJZK, Donatore	MZ, NIJZK, GCPM, NVO, donatori	Materijali distribuirani u 15 opština	Sektorska strategija zdravstva od 2017. do 2021.
3.2.7.	Kampanja podizanja svesti o značaju redovne imunizacije (podela letaka i organizovanje mobilnih timova)	Od 2022. do 2024.	5.000	5.000	5.000	MZ, NIJZK, donatori	NIJZK, opštine, GCPM, donatori, NVO	10000 letaka, 2000 postera	Sektorska strategija zdravstva od 2017. do 2021.
3.2.8.	Prevod promotivnih materijala za podizanje	Od 2022. do 2024.	5000	5000	5000	MZ, NIJZK, donatori	NIJZK, opštine,	Promotivni materijal za	Sektorska strategija

	svesti na romski jezik						NVO	podizanje svesti, oko 200 stranica	zdravstva od 2017. do 2021.
Ukupan budžet za specifični cilj III.2:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

III.3 Specifični cilj 3.3: Unapređenje kvaliteta zdravstvenih usluga, putem podizanja svesti javnog zdravstvenog osoblja za ravnopravan i kvalitetan tretman zajednica Roma i Aškalija, kako bi se obezbedilo da pripadnici zajednica imaju ravnopravan pristup zdravstvenoj zaštiti bez diskriminacije									
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat				
III.3.1.	Pokazatelj (sekundarni): Redovno se održavaju ciljane obuke protiv diskriminacije za zdravstveno osoblje u odgovarajućim opštinama	Ne postoje takve obuke za zdravstveno osoblje	Odgovarajući moduli se odvijaju i održavaju se obuke za 8 opština	Održavaju se obuke za zdravstveno osoblje u 15 opština	Poboljšanje kvaliteta zdravstvenih usluga, smanjenjem slučajeva diskriminacije u dobijanju zdravstvenih usluga za zajednica Roma i Aškalija				
III.3.2.	Pokazatelj (sekundarni): Postoje kampanje podizanja svesti i inicijative o zdravlju usmerene na zajednica Roma i Aškalija	Ne postoje takve inicijative	Takve inicijative postoje u nekim opštinama	Takve inicijative postoje u 15 ciljnih opština	Poboljšanje kvaliteta zdravstvenih usluga, putem podizanja svesti zdravstvenog osoblja, ali i zajednica o pravima pacijenata i primeni ovih prava.				
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
3.3.1.	Održavanje obuke za stručno zdravstveno osoblje o nediskriminaciji u pružanju medicinskih usluga. (20 opština) (instruktor, prevoz, materijal, hrana)	Od 2022. do 2024.	4,000 €	4,000 €	4,000 €	MZ, donatori	MZ, donatori. NIJZK, UKCK, GCPM, NVO	Održano je u 15 opština, sa 200 učesnika	Sektorska strategija zdravstva od 2017. do 2021.
3.3.2.	Organizovanje inicijativa kampanja podizanja svesti o pravima pacijenata i mehanizmima odgovornim za žalbe zajednica Roma i Aškalija upućene zdravstvenim radnicima i članovima zajednica	Od 2022. do 2024.	2,000€	2,000 €	2,000 €	MZ, donatori	QKMF, donatori, NVO	Održani su okrugli stolovi sa zadovoljavajućim učešćem	Sektorska strategija zdravstva od 2017. do 2021.

Ukupan budžet za specifični cilj III.3:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

Br.	Strateški i specifični ciljevi, pokazatelji i radnje	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat
IV.	Strateški cilj 4: Povećanje ravnopravnog pristupa održivom stanovanju, osnovnim uslugama i javnoj infrastrukturi za zajednica Roma i Aškalija				
IV.1.	Pokazatelj: Smanjenje jaza prenaseljenosti između Roma i Aškalija Kosova i opšteg stanovništva. (SDG 11)	Razlika od 23 procentna boda (72% prema 49%, , UNDP 2018)	Razlika od 17 procentnih bodova	Razlika od 11 procentnih bodova	Podizanje standarda stanovanja kod zajednica Roma i Aškalija poboljšanjem stambene situacije
IV.2.	Pokazatelj (sekundarni): Postavljene su specifične mere za pružanje podrške područjima lišenim društva, u cilju smanjenja segregacije (SDG 11)	Nema takvih mera	Takve mere su uspostavljene	Takve mere se primenjuju	Smanjuje se segregaciju u urbanističkom planiranju u svim opštinama, a samim tim i neravnopravnost prema zajednicama Roma i Aškalija
IV.3.	Pokazatelj (sekundarni): Postavljene su specifične mere sa obezbeđenim finansijskim sredstvima za unapređenje javne infrastrukture za ugrožena naselja u odnosu na puteve, vodu, kanalizaciju, pristup javnim uslugama i kanalizaciji; (SDG 11)	Nema takvih mera	Takve mere su uspostavljene	Takve mere se primenjuju	Povećanje pristupa osnovnim uslugama za zajednica Roma i Aškalija

IV.1.	Specifični cilj 4.1: Obezbeđivanje održivosti i utvrđivanje konkretnih koraka za sistematsko poboljšanje stambene situacije za zajednica Roma i Aškalija, putem studije izvodljivosti za održivo stanovanje i socijalno stanovanje za zajednica Roma i Aškalija				
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat
IV.1.1.	Pokazatelj: Smanjenje jaza odgovarajućeg stanovanja između Roma i Aškalija Kosova i opšteg stanovništva - prosečan broj osoba po spavaćoj sobi (SDG 11)	Osoba po spavaćoj sobi: 2.1 Kosovo, 3 zajednice (Razlika od 43%, MICS, 2020)	Osoba po spavaćoj sobi: 2.1 Kosovo, 2.5 zajednice (Razlika od 20%)	Osoba po sobi: 2.1 Kosovo, 2.2 zajednice (Razlika od 5%)	Obezbeđivanje novih stambenih jedinica koje utiču na poboljšanje uslova života kao održivo stambeno rešenje za zajednica Roma i Aškalija

IV.1.2.	Pokazatelj: Broj opština sa funkcionalizovanom platformom sa podacima o zahtevima za socijalno stanovanje		38 (instaliranih, ali ne i funkcionalnih)	20 funkcionalnih	38 funkcionalnih	Zvanični podaci o potrebi rešavanja stambenog pitanja i trenutnim mogućnostima podrške sa lokalnog nivoa su dostupni u 38 opština.			
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
4.1.1.	Organizovanje informativnih sednica za zajednica Roma i Aškalija u vezi sa trenutnim programima socijalnog stanovanja i načinom prijave	Od 2022. do 2024.	8.300 evra	8.317 evra	8.333 evra	Budžet Republike Kosovo, donatori	MŽSPPI, OPP	Broj održanih sednica	Zakon o finansiranju posebnih stambenih programa.
4.1.2.	Izgradnja kapaciteta opština za korišćenje elektronske platforme sa podacima o socijalnom stanovanju	Od 2022. do 2024.	13.300 evra	13.317 evra	13.333 evra	Budžet Republike Kosovo, donatori	MŽSPPI, donatori, opštine i NVO-i	Funkcionalna baza podataka	Zakon o finansiranju posebnih stambenih programa.
4.1.3.	Izrada spiska prioriternih potreba za socijalno stanovanje na opštinskom i centralnom nivou	Od 2022. do 2024.	1.100 evra	1.106 evra	1.111 evra	Budžet Republike Kosovo, donatori	MŽSPPI, OPP, MZP opštine i NVO-i	Sačinjen i objavljen spisak	Zakon o finansiranju posebnih stambenih programa.
4.1.4.	Pružanje besplatne pravne pomoći zajednicama Roma i Aškalija tokom procesa legalizacije preko Agencije za pravnu pomoć, NVO, Zaštitnika građana itd.	Od 2022. do 2024.	5000	5000	5000	Budžet Republike Kosovo, donatori	MŽSPPI, donatori, opštine	Pružena besplatna pravna pomoć, izveštavajući i o broju obrađenih predmeta	Zakon br. 06/L-024 o tretmanu zgrada bez dozvole
Ukupan budžet za specifični cilj IV.1:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

IV.2	Specifični cilj 4.2: Osveščivanje i podizanje svesti pripadnika zajednica Roma i Aškalija u rešavanju stambenih problema				
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat
IV.2.1.	Pokazatelj: Broj porodica Roma i Aškalija koji su obavешteni o mogućim rešenjima stambenih problema,	0	600	1200	Sprovođenje kampanja podizanja svesti o politici socijalnog stanovanja i legalizaciji zgrada bez dozvole.

uključujući i legalizaciju (SDG 11)									
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
4.2.1.	Organizovanje kampanje za promociju stambenih prava građana Kosova bez izuzetka	Od 2022. do 2024.	5500	5500	5500	Budžet Republike Kosovo, donatori	MŽSPPI, donatori, opštine	Broj organizovanih kampanja	Zakon 03/L-164 o finansiranju posebnih stambenih programa.
4.2.2.	Osnivanje 5 mobilnih grupa za pomoć u upotpunjavanju odgovarajuće imovinske dokumentacije u 15 opština	Od 2022. do 2024.	28.550 evra	28.674 evra	0 evra	Budžet Republike Kosovo	Opštine, NVO-i	Broj organizovanih i funkcionalnih mobilnih grupa u 15 opština	Zakon br. 04/L-013 o Katastaru
4.2.3.	Olakšavanje postupaka legalizacije imovine na lokalnom i centralnom nivou	Od 2022. do 2024.	10000	10000	10000	Budžet Republike Kosovo, donatori	MŽSPPI, donatori, opštine, NVO	Izmenjeni postupci legalizacije imovine	Zakon br. 06/L-024 o tretmanu zgrada bez dozvole
4.2.4.	Uključivanje zajednica u planiranje rešavanja stambenih pitanja na lokalnom i centralnom nivou	Od 2022. do 2024.	18.500 evra	18.583 evra	18.665 evra	Budžet Republike Kosovo	Opštine, NVO-i	Zajednice su uključene u planiranje rešavanja stambenih pitanja	Zakon o finansiranju posebnih stambenih programa.
Ukupan budžet za specifični cilj IV.2:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

IV.3. Specifični cilj 4.3: Povećanje udobnosti i kvaliteta života zajednica Roma i Aškalija putem unapređenja postojeće i prateće infrastrukture za bolji pristup osnovnim uslugama									
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat				
IV.3.1.	Pokazatelj: Pобољшanje uslova stanovanja putem renoviranja i proširenja stambenih prostora i izgradnje toaleta (SDG6, SDG 11)	Razlika od 17 procentnih bodova (79% prema 96%, UNDP 2018)	13 procentna boda	8 procentnih bodova	Podizanje standarda stanovanja u skladu sa važećim zakonima.				
IV.3.2.	Pokazatelj: Obezbeđivanje osnovnog održavanja u stambenim zgradama Barem osnovne higijenske usluge se odnose na korišćenje pobољшanih objekata koji se ne dele sa drugim porodicama. (SDG 1.4.1)	Razlika od 12 procentnih bodova (21% prema 9%, MICS7)	Razlika od 9%	Razlika od 7%	Povećanje kvaliteta života u zajednicama obezbeđivanjem minimalnih standarda stanovanja				
IV.3.3.	Pokazatelj (sekundarni): Veće uključivanje zajednica Roma i Aškalija (posebno desegregacije) u planove i programe stambenog razvoja od faze izrade (SDG 10, SDG 11)	Zajednica Roma i Aškalija nisu deo procesa planiranja	Zajednica Roma i Aškalija se uključuju u proces prostornog planiranja	Zajednica Roma i Aškalija se uključuju u proces prostornog planiranja	Sprečavanje segregacije putem aktivnog učešća i donošenje odluka predstavnika zajednica Roma i Aškalija				
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
4.3.1.	Specifično uključivanje zajednica Roma i Aškalija u trogodišnje planove socijalnog stanovanja	Od 2022. do 2024.	87.500 evra	87.913 evra	88.327 evra	Budžet Republike Kosovo, opštine	Opštine, NVO, donatori i nadzornik MŽSPPI	Zajednice uključene u planiranje rešavanje stambenih pitanja	Zakon o finansiranju posebnih stambenih programa.
4.3.2.	Podrška u renoviranju, rekonstrukciji i obezbeđivanju potrebnog materijala za izgradnju kuća u potrebi sopstvene parcele zajednica Roma i Aškalija ili delovi kuća, kao što su toaleti i kupatila	Od 2022. do 2024.	50.000	50.000	50.000	Budžet Republike Kosovo, opštine	Opštine, NVO, donatori i MZP, nadzornik MŽSPPI	11.538 renoviranih stambenih jedinica godišnje	Zakon o finansiranju posebnih stambenih programa.
4.3.3.	Poboљšanje postojeće infrastrukture u naseljima zajednica Roma i Aškalija gde su takve potrebe utvrđene studijom izvodljivosti	Od 2022. do 2024.	800.000 evra	375.000 evra	390.000 evra	Budžet Republike Kosovo, MALS, opštine	MALS i opštine i NVO-i, nadzornik: MŽSPPI	Poboљšana postojeća infrastruktura	Zakon br. 04/L-174 o prostorno planiranju

4.3.4.	Istraživanje stambenog stanja u vezi sa minimalnim stambenim normama	Od 2022. do 2024.	100.000	0	0	CEB	MŽSPPI, CEB	Objavljen izveštaj istraživanja	Zakon o finansiranju posebnih stambenih programa.
<i>Ukupan budžet za specifični cilj IV.3:</i>									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

IV.4 Specifični cilj 4.4: Transformacija neformalnih naselja zajednica Roma i Aškalijska putem kvalitetne alternative za reorganizaciju i obnovu postojećih naselja									
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.			Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat		
IV.4.1.	Broj porodica uključenih u programe stanovanja (SDG 10, SDG 11)	Treba da se obezbede podaci							
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
4.4.1.	4.4.1. Pilot projekat transformacije naselja u prvoj godini, 1200m ² sa 12 stambenih jedinica i 300m ² za poslovni prostor	Od 2022. do 2024.	150,000 evra opština 160,000 evra donatori	150,000 evra opština 160,000 evra donatori	150,000 evra opština 160,000 evra donatori	BRK, opština K.P, donatori	Nadzornik MŽSPPI, opštine, donatori, NVO-i	Naselja transformisana u okviru pilot projekta	
4.4.2.	4.4.2. Promovisanje modela za transformaciju naselja u ustanovama i sa građanima	Od 2022. do 2024.	0	1.000	1.000	Opštine i NVO	Opštine, NVO-i	Naselja transformisana u okviru pilot projekta	
<i>Ukupan budžet za specifični cilj IV.4:</i>									

Od čega je kapitalno:								
Od čega je tekuće:								

Br.	Strateški i specifični ciljevi, pokazatelji i radnje	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat
V.	Strateški cilj 5: Sprečavanje i borba protiv diskriminacije, rasizma, govora mržnje, zločina iz mržnje, segregacije, predrasuda, stereotipa i bulizma				
V.1	Pokazatelj: Procenat osoba koji su se osetili diskriminisano zbog romskog ili aškalijskog porekla (u bilo kojoj od oblasti obuhvaćenih u anketi) u poslednjih 12 meseci (SDG 10)	Treba osigurati podatke	-	-	Smanjena je percepcija diskriminacije u poslednjih 12 meseci kod anketiranih osoba
V.2	Pokazatelj (sekundarni): Izveštaji i ankete protiv diskriminacije se redovno pripremaju i objavljuju	Takvih specifičnih izveštaja nema	Prikupljanje podataka	Objavljivanje izveštaja	Izveštaji i ankete protiv diskriminacije su objavljene i dostupne

V.1 Specifični cilj 5.1: Sistematska borba protiv diskriminacije i rasizma kroz razvoj i sprovođenje sveobuhvatnih politika u svim fazama i nivoima politika, programa i projekata									
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
5.1.1	Stalne profesionalne obuke za sudije i državne tužioce, administrativno sudske i tužilačko osoblje, za državnog pravobranioca, advokate, javne beležnike, privatne izvršitelje, posrednike, stečajne upravnike, kao i ostale relevantne profesije.		9446	6000	6000	BRK	Akademija pravde podržava KDU/KP i NVO-i	Održavanje obuka i broj učesnika	
5.1.2	Identifikacija i periodična procena potreba za osposobljavanje civilnih službenika Kosova na centralnom i lokalnom nivou za podizanje profesionalnih kapaciteta u oblasti sprečavanja i borbe protiv diskriminacije i diskriminacije pripadnika zajednica Roma i Aškalija.		2000	2000	2000	BRK	Institut Kosova za javnu upravu podržava KDU/KP i NVO-i	Održavanje obuka i broj učesnika	

5.1.3	Razvoj kapaciteta za pružanje osnovnih, naprednih i specijalizovanih obuka za izgradnju profesionalnih kapaciteta u oblasti sprečavanja i borbe protiv diskriminacije i rasizma prema pripadnicima zajednica Roma i Aškalija za: Policiju Kosova; Korektivnu službu; Probacionu službu; Carinu Kosova; Agenciju za upravljanje vanrednim situacijama; Policijski inspektorat Kosova, kao i privatna fizička i pravna lica,	2022-2024	4000	2000	2000	BRK	Kosovska akademija za javnu bezbednost podržava KDU/KP i NVO-i	Održavanje obuka i broj učesnika	
5.1.4	Organizovanje kampanja za podizanje svesti za pripadnike zajednica Roma i Aškalija o nasilju u porodici i rodno zasnovanom nasilju a. ARR: Reemitovanje video spota za sprečavanje ranih brakova, kao i realizacija 150 letaka u ukupnom iznosu od 300 evra.	2022-2024		300		BRK	Agencija za rodnu ravnopravnost		
5.1.5	Stvaranje mehanizma za identifikaciju, sprečavanje, smanjenje i zaštitu osoba, čije rođenje nije registrovano, koje zahteva sistematsko institucionalno rešenje.	2022-2024	0	0	0	BRK	Agencija za civilnu registraciju / MUP		
Ukupan budžet za specifični cilj V.1:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

V.2	Specifični cilj 5.2 Povećati odgovornost i kažnjavanje počinitelaca rasizma i diskriminacije kroz podizanje svesti zajednica Roma i Aškalija o značaju i načinu prijavljivanja slučajeva diskriminacije, rasizma, uznemiravanja, govora i nasilja iz mržnje i bulizma
------------	--

Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj posljednje 2024. godine	Rezultat				
V.3.1	Pokazatelj (sekundarni): Organizuju se inicijative/obuke za registraciju i tretiranje slučajeva diskriminacije, rasizma i govora mržnje za medijske operatore. (SDG 10)	Takva platforma ne postoji	Takva platforma postoji	Takva platforma postoji i ažurira se	Slučajevi diskriminacije se sistematski registruju i tretiraju				
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
5.2.1	Kreiranje Nacionalne platforme za prijavljivanje slučajeva diskriminacije prema zajednicama Roma i Aškalija	2022.	2,000	0	0	KDU/KP i NVO	Kancelarija premijera, Kancelarija za dobro upravljanje	Nacionalna platforma	
5.2.2	Redovni sastanci tehničke grupe za zaštitu od diskriminacije zajednica Roma, Aškalija i Egipćana	2022-2024	200	200	200	KDU/KP	Tehnička grupa	Tromesečni sastanak	
5.2.3	Ažuriranje baze podataka sa podacima članova tehničke grupe	2022-2024	0	0	0	KDU/KP			
5.2.4	Organizovanje informativnih sesija i kampanja o načinu prijavljivanja slučajeva diskriminacije, rasizma, uznemiravanja, govora i nasilja iz mržnje i bulizma za pripadnike zajednica Roma i Aškalija i NVO	2022-2024	3000	3000	3000	KDU/KP, NVO	KDU/KP, NVO	3000 građana	
5.2.5	Organizovanje obuke za informisanje i osveščivanje tehničke grupe za zaštitu od diskriminacije o funkcijama i upotrebi platforme za prijavljivanje slučajeva diskriminacije	2022-2024	600	0	0	Opštine, Institucije, donatori, NVO	KDU/KP, TDH, VORAE	Članovi tehničke grupe za zaštitu od diskriminacije zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, obučeni	
5.2.6	Podrška i upućivanje prijavljenih slučajeva na nacionalnoj platformi od strane međuministarske tehničke grupe protiv diskriminacije Roma i Aškalija	2022-2024	2700	3000	3000	KDU/KP	Kancelarija premijera, Kancelarija za dobro upravljanje, NVI i donatori	Broj podržanih i upućenih slučajeva	Objavljeni izveštaj

Ukupan budžet za specifični cilj V.3:									
Od čega je kapitalno:									
Od čega je tekuće:									

V.3 Specifični cilj 5.3 Povećati uključenost zajednica Roma i Aškalija kroz podizanje svesti i osveščivanje javnosti i javnih službenika o rasizmu protiv diskriminacije prema zajednicama Roma i Aškalija, kao i promovisati istoriju i kulturu zajednica Roma i Aškalija u javnoj sferi									
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremeni cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat				
V.3.1	Pokazatelj (sekundarni): Istorija, kultura i umetnost zajednica Roma i Aškalija su deo formalnih planova i programa u školama, univerzitetima i akademskim kursovima (SDG 10)	Sadašnji planovi i programi nemaju ove specifičnosti	Stvaraju se moduli za integraciju	Integrišu se relevantni moduli	Povećan broj kosovskih građana koji imaju više saznanja o istoriji i kulturi ovih zajednica, doprinosi smanjenju diskriminacije				
V.3.2	Pokazatelj (sekundarni): Postoji sistem obuke javnih službenika o nediskriminaciji i poznavanje zločina motivisanih predrasudom sa specifičnim modulima za diskriminaciju prema zajednicama Roma i Aškalija (SDG 10)	Specifičan modul ne postoji	Specifičan modul postoji	Specifičan modul se održava	Zaposlenima u službama bezbednosti su svesni za nediskriminaciju i poznavanje zločina motivisanih predrasudom				
V.2.3	Pokazatelj (sekundarni): Rezervisano vreme emitovanja izdvojeno vreme na scenama festivala rezervisana su za prikazivanje istorije i kulture zajednica Roma i Aškalija uz podršku javnih fondova (SDG 10)	Takvo vreme se ne izdvaja posebno	Posebno vreme emitovanja se izdvaja		Kosovski građani imaju veći pristup kulturi i istoriji zajednica Roma i Aškalija				
Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
5.3.1	Organizovanje kampanja za podizanje svesti i osveščivanje javnosti i javnih službenika o rasizmu i antidiskriminaciji prema zajednicama Roma i Aškalija (1) ARR (2022): Organizovanje kampanje za podizanje svesti i osveščivanje protiv rodno zasnovane diskriminacije (koja cilja zajednica Roma i Aškalija).	2022 - 2024	1000	0	0	Opštine i NVO ARR / KP,	Opštine, NVO	500 javnih službenika; 100,000 građana	

5.3.2	<p>Promovisanje i podizanje svesti o istoriji, kulturi, poznavanju zajednica Roma i Aškalija</p> <p>(1) Organizovanje sveobuhvatnih kulturno-umetničkih aktivnosti: muzičke, pozorišne, folklorne predstave, vizuelne aktivnosti-izložbe, balet, dokumentarni filmovi, sajmovi sa rukotvorinama, kuvanje i prezentacija hrane kao kulturna vrednost; organizacija debata, okruglih stolova, obuka o raznim temama za podizanje svesti, prema interesovanju;</p> <p>(2) Organizacija kulturnih manifestacija u čast dana zastave romske zajednice (Međunarodni dan Roma, 8. april) i Dan nacionalne zastave aškalijske zajednice 15. februar; gde će se kroz ove manifestacije doprineti promovisanju dotičnih zajednica, kao i čuvanju i gajenju kulturnog i nacionalnog identiteta u zemlji;</p> <p>(3) Podrška aktivnostima u oblasti kulturne baštine: o kulturi, jeziku, istoriji, tradicijama i običajima romske i aškalijske zajednice;</p> <p>(4) Podrška aktivnosti u oblasti publikacija (objavljivanje knjiga, časopisa, prevoda sa/u romski jezik, obogaćivanje biblioteka/literatura);</p> <p>(5) Razvoj i podizanje kapaciteta u sportu kod zajednica Roma i Aškalija;</p> <p>(6) Podrška aktivnostima u oblasti omladine za zajednica Roma i Aškalija.</p> <p>(7) Podrška kulturnih aktivnosti i obeležavanje posebnih dana zajednica Roma i Aškalija</p>	2022-2024	35,000	38,000	42,000	XMKOS	MKOS	30.000 građana	
			20.000	20.000	20.000		KPZ/KP		

5.3.3	Organizovanje obuka za podizanje svesti civilnih službenika o značaju tolerancije i uključivanja zajednica Roma i Aškalija u društvo (1) ARR: Organizovanje obuka protiv nasilja u porodici i o pravima na nasledstvo.	2022-2024	1500	1500	0	X ARR/KP	ARR/KP		
5.3.4	Promovisanje istorije i kulture zajednica Roma i Aškalija kroz emisije na nacionalnim televizijama uz učešće opštinskih javnih službenika/političkih predstavnika	2022-2024	0	0	0		KDU/KP		
5.3.5	Podizanje kapaciteta za SPD i ROP kroz obuke (1) ARR: 1 obuka: Podizanje kapaciteta o Standardnim procedurama delovanja (2) ARR: 1 obuka: Rodno odgovorno budžetiranje	2022-2023	0	4.000	0	X ARR/KP	ARR/KP		
Ukupan budžet za specifični cilj V.4:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									

V.4	Specifični cilj 5.4: Pобољшanje kvaliteta života i smanjenje diskriminacije zajednica Roma i Aškalija kroz koordinaciju, praćenje procenu i revidiranje Nacionalne strategije za uključivanje ovih zajednica u kosovsko društvo (2022-2026)				
Br.	Pokazatelj	Osnovna vrednost	Privremen i cilj 2024.	Cilj poslednje 2024. godine	Rezultat
V.4.1	Pokazatelj: Broj predatih izveštaja o praćenju (kvalitetnih i blagovremenih)	0	3	5	Osigurava se ostvarivanje strateških i specifičnih ciljeva i dokazuje se kroz godišnje izveštaje
V.4.2	Pokazatelj: Broj proizašlih preporuka iz srednjoročne studije	0	Identifikuju se preporuke za ostvarivanje ciljeva strategije do kraja mandata	Primenjuju se preporuke proizašle iz srednjoročne studije	Osigurava se poboljšanje kvaliteta života zajednica Roma i Aškalija kroz uspešnu implementaciju strategije i prilagođavanja sa realnim uslovima u trajanju mandata

Br.	Radnja	Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i prateća institucija	Proizvod (ishod)	Referenca na dokumente
			2022.	2023.	2024.				
5.4.1	Sektorski sastanci sa kontaktnim tačkama i sa NVO-ima zajednica Roma i Aškalija za sprovođenje Strategije na centralnom nivou	2022-2024	200	200	200	Kancelarija za dobro upravljanje / Kancelarija premijera	Kancelarija za dobro upravljanje / Kancelarija premijera	Broj sastanaka, sprovođenje aktivnosti planiranih zajedno	Sektorski sastanci sa kontaktnim tačkama i sa NVO-ima zajednica Roma i Aškalija za sprovođenje Strategije na centralnom nivou
5.4.2	Redovni sastanci sa kontaktnim tačkama za sprovođenje Strategije na lokalnom nivou	2022-2024	300	300	300	Kancelarija za dobro upravljanje / Kancelarija premijera	Kancelarija za dobro upravljanje / Kancelarija premijera	Broj sastanaka, sprovođenje aktivnosti planiranih zajedno	Redovni sastanci sa kontaktnim tačkama za sprovođenje Strategije na lokalnom nivou
5.4.3	Opšti srednjoročni pregled Strategije i Akcionog plana za uključivanje zajednica Roma i Aškalija u 2024. godini	2024	0	0	6000	KDU i donatori	Kancelarija za dobro upravljanje / Kancelarija premijera	Ekspertiza, radionice.	Opšti srednjoročni pregled Strategije i Akcionog plana za uključivanje zajednica Roma i Aškalija u 2024. godini
Ukupan budžet za specifični cilj V.2:									
<i>Od čega je kapitalno:</i>									
<i>Od čega je tekuće:</i>									